

Jan Cholínský

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna
Nad životem a dílem Ladislava Jehličky (1916–1996)

1988

Nakladatelský redaktor, překladatel a publicista Ladislav Jehlička byl v roce 1951 odsouzen v zinscenovaném procesu s tzv. „Zelenou internacionálou“¹ k trestu 14 let vězení za velezradu a špionáž. Jako politický vězeň prošel postupně věznicemi a tábory Mírov, Ostrov u Karlových Varů, Jáchymov, Leopoldov a na Příbramsku Bytíz a Vojna. V roce 1960 byl z vězení propuštěn na amnestii, v roce 1967 byl částečně rehabilitován a v roce 1968 mu byl zahrazen i zbytkový trest. V osmdesátých letech 20. století redakčně připravil k vydání dva samizdatové sborníky o spisovateli Jaroslavu Durychovi, sám přispíval do samizdatu a exilového tisku a v jeho periodikách se zúčastnil diskuse o českých dějinách. V roce 1987 ze svých esejisticky pojatých textů sestavil

1 Proces se „Zelenou internacionálou“, tj. s politiky někdejší agrární strany, ruralisticky orientovanými spisovateli a katolickými intelektuály, byl jedním ze zinscenovaných politických monstrprocesů, jejichž realizováním se v Československu komunisté po svém nástupu k moci zbavovali skutečných i potenciálních odpůrců. Proběhl v roce 1952 a měl dvě hlavní jednání – v Praze a v Brně, v nichž před soudem stanulo 7 a 15 obžalovaných. Všichni byli odsouzeni: byl udělen jeden trest smrti, pět trestů doživotního vězení, čtrnáct trestů vězení v rozmezí 10 až 25 let, dva tresty vězení do 10 let. Na tyto dva hlavní procesy navazovaly ještě další, odděleně souzené případy.

a vydal další strojopisný sborník nazvaný *Křik Koruny svatováclavské*.² Cílem této profilové studie je představit Ladislava Jehličku jako významného katolického intelektuála – účastníka protikomunistické rezistence – a vzpomenout strádání, jemuž byla vystavena v padesátých letech 20. století jeho rodina. Při práci jsem čerpal z archivu a vzpomínek dcery Ladislava Jehličky Věry Hradečné, ze vzpomínek jejího syna Tomáše Hradečného, dále z rozhovorů s blízkými Jehličkovými přáteli Alexandrem Klimentem, Zdeňkem Stejskalem a Jaroslavem Vrbenským, z knihy vydané nakladatelstvím Torst *Křik Koruny svatováclavské*³ a příslušné tematické literatury. Všem jmenovaným, a zvláště pak paní Hradečné velmi děkuji za vstřícnost a ochotnou pomoc.

Zrání od první k třetí republice

Ladislav Jehlička se narodil 29. května 1916 ve východočeském městě Skuteč (okres Vysoké Mýto) poblíž Železných hor jako nejmladší z pěti dětí. Jeho otec Josef Jehlička byl povoláním švec, náboženským vyznáním římský katolík, politickou orientací sociální demokrat – šmeralovec. Matka Marie roz. Lichtenbergová byla absolventkou chrudimské školy ručních prací, starala se o domácnost a díky své zručnosti přispívala do rodinného rozpočtu tvorbou ozdobných výšivek. Rodina žila ve skromných poměrech ve vlastním domku, rodiče i s dětmi docházeli pravidelně do kostela. Ladislav Jehlička prožíval od dětství náboženskou víru v rodinné tradici, ministroval v kostele a oblíbil si skutečského kaplana Josefa Hanuse. Když se tento kněz dozvěděl o jeho čtenářském zápalu, začal zájem mladého ministranta o svět literatury podporovat a zpřístupnil mu svou obsáhlou knihovnu. Po absolvování měšťanské školy umožnili rodiče synovi Ladislavovi díky přímluvě starší sestry Slávky, která si byla jista jeho nadáním, a snad i kaplana Hanuse studium na gymnáziu v Chrudimi.

Už během svých středoškolských studií prokazoval Ladislav Jehlička, že má vlohy pro humanitní předměty, a zajímal se zvláště o historii, filozofii a literaturu. Gymnaziální léta prožíval v době, kdy české katolictví procházelo vzestupem⁴ silně podporo-

2 Sborník *Křik Koruny svatováclavské*, plný reakčních názorů – jak své formulace „reagující na okolní svět“ sám autor s nadsázkou označoval –, patří k nejpozoruhodnějším dílům české esejistické a zároveň i memoárové literatury 20. století. A to jak pro Jehličkův originální literární styl protkaný sarkastickými „špilci“, tak i pro myšlenkový obsah – syntézu fundovaných religionistických, filozofických, historických a umělecko-kritických tezí prolínaných autorovými osobními vzpomínkami a polemizujících s vžitými kulturně-historickými stereotypy. Příležitost seznámit se s tímto dílem (jakož i dalšími zapomenutými Jehličkovými texty z poslední komunistické dekády) byla širší veřejnosti nabídnuta až 23 let po jeho samizdatovém vydání. Kompletní text sborníku připravený pro knižní vydání byl před širší čtenářskou obcí uschován v pomyslném nakladatelském šuplíku – nejprve exilovém (Rozmluvy) a od roku 1990 domácím (Academia, Torst). Několik kapitol přetiskly v devadesátých letech 20. století malonákladové časopisy *Proglas*, *Souvislosti* a *Střední Evropa*, v letech 2003 a 2004 byla na pokračování publikována podstatná část celého souboru v rovněž malonákladovém časopisu *Akord*.

3 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*. Torst, Praha 2010.

4 Útlum katolicismu nastal v českých zemích po roce 1918 a byl důsledkem předchozího tzv. austrokatolicismu (úzkého sepětí církve s rakousko-uherským císařstvím), protikatolických (do značné míry uměle vyvolávaných) nálad ve společnosti spojených i s vandalským ničením náboženských symbolů (mariánský sloup na pražském Staroměstském náměstí), odchodu mnoha kněží i laiků z církve a vzniku církve československé, jakož i (státními činiteli podporované) přitažlivosti myšlenkových proudů

Jan Cholínský

vaným publicistickým a literárním kvasem, jehož významným střediskem bylo nakladatelství Josefa Floriana ve Staré Říši na Moravě a k němuž výrazně přispívali právě spisovatelé a intelektuálové se Starou Říší spjatí.⁵ Díky přístupu k bohaté knihovně kaplana Hanuse se gymnazista Jehlička mohl seznamovat i se specifickou katolicky orientovanou literaturou z nakladatelské produkce Josefa Floriana a Ladislava Kunčice, která měla zásadně ovlivnit jeho další život. Do tohoto kulturního proudu byl rozhodujícím způsobem vtažen četbou tehdy již nevycházejícího bojovného časopisu *Rozmach*, přijal za své jeho ideály a postupně se jako publicista a redaktor zapojil do jeho působení. A to tak, že literární kritik Bedřich Fučík (katolický antipod socialisty Václava Černého), který patřil k výrazným osobnostem laického úsilí o obrodu katolicismu, o něm o mnoho let později napsal uznalý fejeton jako o „jednom z nás“.⁶

Ideály a morální normy vycházející z katolické spirituality bylo podle přesvědčení tzv. integrálních katolíků⁷, s nimiž se Jehlička ztotožnil, třeba důsledně přenášet nejen do osobního, ale i do společenského, zvláště pak uměleckého a politického života. V první československé republice, vůči jejímž atributům (protežování kulturního a politického liberalismu, protikatolickému zaměření a zasazení husitství do „centra“ českých dějin, klerikální lidové straně jako politické reprezentaci českého katolicismu apod.⁸) stáli integrální katolíci v čele se spisovatelem Jaroslavem Durychem v opozici,

pozitivismu, liberalismu, socialismu či popularity nově se formujících uměleckých směrů. Hmatatelnými výsledky vzestupu katolictví byla jak vydavatelská, literární a publicistická činnost, tak i úspěšné oslavy svatováclavského milénia v roce 1929 nebo celostátní katolický sjezd v Praze v roce 1935. K tématu např.: FIALA, Petr a kol.: *Český politický katolicismus 1848–2005*. CDK, Brno 2008; FIALA, Petr: *Laboratoř sekularizace. Náboženství v nenáboženské společnosti – český případ*. CDK, Brno 2007; HAVELKA, Miloš (ed.): *Spor o smysl českých dějin 1895–1938*. Torst, Praha 1995; HAVELKA, Miloš: *Dějiny a smysl. Obzary, akcenty a posuny „české otázky“ 1895–1989*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2001; KALVODA, Josef: *Genese Československa*. Panevropa, Praha 1998; MASARYK, Tomáš G.: *Americké přednášky*. Čin, Praha 1929; NEŠPOR, Zdeněk R.: *Příliš slábi ve víře. Česká ne/religiozita v evropském kontextu*. Kalich, Praha 2010; PLACÁK, Petr: *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Babylon, Praha 2002; PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura 1918–1945*. Torst, Praha 2010.

5 O Josefu Florianovi viz STANKOVIČ, Andrej: *Josef Florian a Stará Říše*. Triáda, Praha 2008; FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel: *Být dlužen za duši. Rozhovor Aleše Palána*. Host, Brno 2007; BEDNÁŘOVÁ, Jitka: *Josef Florian a jeho francouzští autoři*. CDK, Brno 2006; FUČÍK, Bedřich: *Kritické příležitosti II. Studie, statí a recenze z let 1933–1944*. Triáda, Praha 2002, s. 242–252. Ladislav Jehlička již jako zralý publicista Florianovu činnost charakterizuje: *Všecko, co bylo v českém katolictví opravdové a intelektuálně nosné, vyrostlo ze Staré Říše, z díla Josefa Floriana*. JEHLIČKA, Ladislav: *Křík Koruny svatováclavské*, s. 21.

6 FUČÍK, Bedřich: *Jeden z nás v bouři*. In: BINAR, Vladimír – TRÁVNÍČEK, Mojmír (eds.): *Bedřich Fučík – Setkávání a mýjení*. Melantrich, Praha 1995, s. 235–237. Rovněž JEHLIČKA, Ladislav: *Křík Koruny svatováclavské*, s. 340–342. K užšímu kruhu kolem časopisu *Řád*, k němuž se Jehlička přimkl, však Fučík nepatřil a k časopisu zaujímal záporné stanovisko.

7 Bývají také označováni jako bojovní katolíci, intelektuálové, pravicovní katolíci, katolíci reakční (ironizující termín Ladislava Jehličky) nebo tendenčně jako katolíci fašisté či klerofašisté. Vedle Josefa Floriana byli kmotry či praotci tohoto ideového společenství spisovatelé Jakub Deml a Otakar Březina, vůdčí osobností byl spisovatel Jaroslav Durych. Podrobný výklad zaměřený na jeho představitele, jejich názory, aktivity i vzájemné odlišnosti viz PUTNA C., Martin: *Česká katolická literatura 1918–1945*, s. 535–553. O působení tohoto katolického proudu v kontextu prvorepublikové politiky a literárního života podrobně rovněž MED, Jaroslav: *Literární život ve stínu Mnichova 1938–1939*. Academia, Praha 2010, s. 7–159.

8 Tyto atributy byly podle jejich přesvědčení spojeny se zkorumpováním politiky (ať již levicově, tj. kulturně, resp. protikatolicky, či pravicově, tj. ekonomicky zaměřeným liberalismem) a veřejné správy,

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

byly tyto jejich ideály považovány za vyhraněnou, ale legitimní opoziční ideovou platformu. Na pozdější delegitimizaci této platformy – přetrvávající v pohledu nemála historiků a publicistů – má výrazný podíl radikalizace integrálních katolíků během krátkého trvání tzv. druhé československé republiky.⁹ Tehdy se ze strany těchto katolických intelektuálů skutečně v mnoha případech jednalo o nemístnou publicistickou „kulturní odplatu“ a zároveň i o diskutabilní snahu o „kulturní nápravu“. K této problematice více níže.

Už na gymnáziu začal Ladislav Jehlička rozvíjet svou literární dovednost, publikoval v několika časopisech a navazoval kontakty s jejich redaktory. Spolupracoval s pražskou studentskou revuí *Jitro*, přičemž se sblížil s jejím vedoucím redaktorem, knězem, pedagogem a literátem Dominikem Peckou (ke kterému postupně získal učenický až familiární vztah, oslovuje ho „strýček Dominik“) a se středoškolským pedagogem a překladatelem Leopoldem Vrlou. Ten se o Ladislavu Jehličkovi vldně zmiňuje na několika místech svých pamětí – na počátek jejich celoživotního přátelství na studenta Jehličku vzpomíná: *Jako sextán chrudimského gymnázia přišel za mnou, snad prostřednictvím prof. Vrzala, který učil náboženství i u nás. Na svůj věk měl pěkný rozhled po literatuře. Na gymnáziu i později působil jako enfant terrible.*¹⁰ Ještě jako septimánovi otiskl Jehličkovi článek redaktor brněnského časopisu *Akord* Bohdan Chudoba a další jeho texty mu tehdy začaly otiskovat i časopisy *Obnova* a *Řád*. Při svých návštěvách Prahy se Jehlička už jako gymnazista seznámil s Janem Hertlem, s dalšími oproti němu mnohem staršími literáty z okruhu kolem *Řádu* a také s literárním kritikem Bedřichem Fučíkem.

Periodika jako *Akord*, ale zejména *Řád* a *Obnova* reprezentovala právě ten proud katolické publicistiky, k němuž měl Jehlička blízký vztah. Časopis *Řád*, zabývající se náboženstvím, uměním, sociologií a historií, vycházel v Praze v letech 1933 až 1944. Založil ho kruh mladých katolických intelektuálů, redakci vedli právník a národohospodář Stanislav Berounský a tajemník nakladatelství Melantrich Jan Hertl, jejich spolupracovníky byli filozof Rudolf Voříšek (vydavatel), literární kritičky Jan Franz a Timotheus Vodička a básníci Josef Kostohryz, František Lazecký a Václav Renč. Kulturně-politicky zaměřená *Obnova* byla původně regionálním opavským listem mladých katolíků a svým názvem navazovala na někdejší biskupský královéhradecký list. Po dohodě se Stanislavem Berounským byla v roce 1937 autorským okruhem volně propojena s *Řádem* a převedena do Prahy. V roce 1938 byl změněn název tohoto časopisu na *Národní obnova* a během druhé republiky byla zároveň zostřena emotivní dik-

úpadkem společenské morálky a směřováním k primárně materialistickému, tj. bezbožnému pojetí kultury jako předzvěsti budoucího národního neštěstí. Negativní vymezení integrálních katolíků k Československé straně lidové bylo podle nich dáno jejím oportunistickým politikařením při nedostatečném hájení katolických zásad a klerikalismem – kněží neměli vstupovat do politických funkcí.

9 Jiným případem této delegitimizace vyskytující se v komunistické i současné historiografii je tendence rétorika marxisticko-leninské provenience, případně rétorika z jejích postulátů odvozená. Charakteristickým příkladem je zde hanlivé označování integrálních katolíků za klerofašisty, což je dvojitý omyl, případně dvojitá nespravedlivě osočení v jednom slově. Tito katolíci laikové byli prokazatelně antiklerikální (tj. byli proti účasti kněží v politice) a hlásili se ke katolicismu, nikoli k fašismu.

10 VRLA, Leopold: *Kořeny*. Tilia, Šenov u Ostravy 1999, s. 147.

Jan Cholínský

ce jeho kulturně-politických komentářů tak, že často přesáhla hranici žurnalistické etiky. Vydávání *Národní obnovy* zastavili nacisté v roce 1940 pro nedostatek papíru.

Po maturitě v roce 1936 byl Ladislav Jehlička přijat ke studiu oboru čeština-francouzština na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde studoval u Miloše Weingarta a Josefa Vašici až do uzavření českých vysokých škol nacistickou okupační mocí, tedy do listopadu 1939. Během svého vysokoškolského studia se dále zajímal o literaturu, historii a politiku, psal komentáře a úvahy, stal se redaktorem *Obnovy*, aktivním členem České akademické ligy a místopředsedou Ústředí katolického studentstva. Bezprostředně po příchodu do Prahy navázal na své středoškolské kontakty s literáty kolem *Řádu* a na popud Stanislava Berounského mu tehdy v necelých dvaceti letech bylo svěřeno vedení *Obnovy*. O tomto svém postu později píše: *Tedy od podzimu 1936 do příchodu Němců jsem vlastně Obnovu řídil, nikoli jako titulární šéfredaktor, ale prakticky: víceméně jsem rozhodoval o přijetí nebo odmítnutí příspěvků, přičemž ovšem přispěvky Durychovy, Čepovy, Zahradníčkovy nebo kmenových autorů Řádu byly samozřejmé. [...] Jinak ovšem to, že faktickým řízením Obnovy byl pověřen dvacetiletý kluk (i když uměl psát a psal velmi lehce), ukazuje, že Řád i Obnova byly podniky spíše romantické, naivní, v nichž se sešli většinou mladí, ne dosti zkušení a oštěření lidé.*¹¹

Měsíčník *Řád* a týdeník *Obnova* byly podle Jehličkových vzpomínek nezávislé kulturně-politické časopisy, jejichž autoři zastávali integrální katolická stanoviska, přičemž stáli – až na výjimky s vazbami na agrárníky¹² – mimo politické strany. Politicky více zaměřená *Obnova* sdružovala katolické laické intelektuály, kteří byli v silné opozici k Československé straně lidové v intencích Jaroslava Durycha, podle jehož mínění tato strana svou politikou a svým klerikalismem katolické věci více škodila, než prospívala. Vedle laiků přispívali do *Obnovy* i mnozí katoličtí kněží, včetně pozdějšího kardinála Josefa Berana. Z hlediska prvorepublikového sporu o „smysl českých dějin“ *Obnova* podle Jehličky *stála důsledně na stanovisku protireformačním; hájila a propagovala důsledně katolickou a Pekařovu koncepci (nejsou totožné) českých dějin proti koncepci Masarykově; velmi se zasloužila (stejně jako Řád) o lepší poznání literárního baroka.*¹³ K tzv. čechoslovakismu zastávala *Obnova* odmítavé stanovisko a byla kritická k českému „mikro-imperialismu“: *Chápali jsme prostě touhu Slováků po slovenské národní identitě, touhu, která byla stejná jak u luďáků, tak u komunistů, a kterou v Čechách popírali a potírali jak Beneš, tak Beran a Hácha a tak později až i Antonín Novotný.*¹⁴

K antiliberálnímu náhledu *Obnovy* na tehdejší politiku Jehlička podotýká: *Neměli jsme žádný negativní vztah ke komunistickým masám, toužícím po větší sociální spravedlnosti.*¹⁵ [...] *Dále jsme neměli špatný vztah ani k přesvědčeným a poctivým komunistům, jako*

11 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 81. Jehlička rovněž uvádí, že ještě za druhé republiky byl šéfredaktorem *Národní obnovy* krátce Václav Renč, poté přešel časopis pod nakladatelství Vyšehrad, kde bylo jeho vydávání brzy zastaveno. Tamtéž, s. 90.

12 Mezi zmíněné výjimky patřili např. zakladatelé *Řádu* Stanislav Berounský a Jan Hertl.

13 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 83.

14 Tamtéž, s. 84.

15 Integrální katolíci byli sice obdobně jako komunisté kritičtí k ekonomickému liberalismu zanedbávajícímu problematiku sociálně slabých a handicapovaných společenských vrstev (tj. podle dobové terminologie ke kapitalismu), komunistické ideály ovšem nikdy nesdíleli. Řešení sociálních problémů

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

k Halasovi nebo k Vančurovi, ostatně i velkým umělcům. A měli jsme velmi negativní vztah k těm, jimž se právem říkalo „salónní bolševici“ à la Nezval, E. F. Burian, Voskovec a Werich, řada herců, et tutti quanti; a dále k těm, které geniální Lenin objevným a naprosto přesným slovem nazval „užiteční idioti“, to jest buržoazním nekomunistickým levicovým souběžčům, kteří ani tak dvakrát netoužili po tom, aby se kozácký koník napil z Vltavy, ale vším svým úsilím mu připravovali a dláždili cestu.¹⁶ O názorech autorů Obnovy na zahraniční politiku uvádí: Obnova nikdy nevěřila na Benešovu paktománii, a čím dál, tím na ni věřila méně. Nikdy nás – na rozdíl od Beneše – ani ve snu nenapadlo, že Francie půjde do války kvůli nám, samozřejmě my bychom šli do války kvůli ní. Anglie s námi žádnou smlouvu neměla, byla vázána jen k Francii. [...] No a Malá dohoda? O té je škoda mluvit. Byla kdysi zřízena jen na obranu proti restauraci Habsburků a proti Maďarsku. Oficiální česká politika nechtěla mít nic s katolickým, aristokratickým a „diktátorským“ Polskem, jako by diktátorské Rumunsko a diktátorská Jugoslávie byly vzory demokracie.¹⁷

Zhroucení Masarykovy a Benešovy koncepce československé zahraniční politiky, která se opírala o versailleský systém, v roce 1938 již neudržitelný, podnítilo horečnatou publicistickou činnost integrálních katolíků. V důsledku své radikalizace, spočívající často v nevkusném vyrovnávání si účtů (byť jen slovním) s dříve vlivnějšími opo-
nenty, ale i vyzývání autoritativního státu a snahy o autoritativní prosazování svých kulturních idejí jsou v některých odborných textech integrální katolíci dehonestováni.¹⁸ Cílem této práce není hájit ani hanět druhou republiku nebo postoj integrálních katolíků, ale nelze se vyhnout komentáři k dosavadnímu zpracování této problematiky¹⁹, které zahrnuje také oprávněnou, byť ne vždy zcela objektivní kritiku tehdy

spatřovali v souladu se sociálním učením katolické církve formulovaným zejména v papežských encyklikách *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*. O jejich náhledu na komunismus svědčí např. prvorepublikové úvahy Jaroslava Durycha v anketě časopisu *Přítomnost* označující komunismus za perverzní imitaci křesťanských zásad nebo zásluha Rudolfa Voříška (překlad a předmluva) na vydání studií francouzských katolických sociologů Vincence DUCATILLONA a Daniela ROPSE pod názvem *Rudé plameny nad Evropou. Boj křesťanství s marx-leninismem o základy evropské kultury. Dvě stati*. Vyšehrad, Praha 1937.

16 JEHLÍČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 85–86.

17 Tamtéž, s. 87.

18 Zatímco kromě tendenčních prací nejsou námitky vůči publicistice *Řádu* jednoznačné, *Národní obnova* je předmětem nesmlouvavé kritiky pro údajně klerofašistická stanoviska, pro tvrdá slova vůči představitelům první republiky a pro koketování s antisemitismem. O *Řádu*: *Snad někdy zašel víc doprava, ale nezpronevěřil se svému katolickému ani národnímu stanovisku*. VRLA, Leopold: *Kořeny*, s. 154; *Jen s obtížemi pochopíme, že Řád byl v roce 1945 prohlášen za časopis napomáhající fašismu či dokonce za časopis fašistický*. Rozhovor s Jiřím Brabcem nejen o fašismu, nacionalismu, antisemitismu a literatuře. *Souvislosti*, 1995, č. 4; K *Obnově* Martin C. Putna: *Z Obnovy roku 1938, předmnichovské i pomnichovské, je možno vybírat agresivní, nenávislné, skutečně skandální výroky ad infinitum [...] Ač tedy zdaleka ne všechno, co Obnova tiskne, je „štvavé“ – pojem „Obnova“ na podzim 1938 asociuje právě štvání*. PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura 1918–1945*, s. 584 a 586; Jiří Brabec: *Obnova – to je jiná kapitola (než Řád – pozn. autora)*. *Autory, které jste v otázce jmenovali (tj. Durych, Renč, Zahradníček, Miklík, Čep, Jehlička. Titíž byli ovšem i autory Řádu – pozn. autora), provázel bolestný pocit zadostiučinění. [...] Jsou však těžko pochopitelné nevybíravé a nadmíru hrubé útoky, které si nezadají s tehdejšími bulvárními listy*. Viz *Rozhovor s Jiřím Brabcem nejen o fašismu, nacionalismu, antisemitismu a literatuře*. K problematice předválečného antisemitismu se bytostný „antinacionalista“ Jehlička obsáhle vyjádřil v textu „Chalupecký a pravice“. Viz JEHLÍČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 258–262.

19 Jako objektivní se autorovi této studie jeví výše zmíněná práce Jaroslava Meda *Literární život ve stínu*

Jan Cholínský

dvaadvacetiletého publicisty Ladislava Jehličky. Při zpětném hodnocení krátkého autoritativního předokupačního režimu druhé republiky se logicky nabízí možnost jeho porovnání s poválečným autoritativním předkomunistickým režimem obnoveného československého státu, tzv. třetí republiky. Ve druhé republice byl stejně jako ve třetí republice zaveden autoritativní politický režim s potlačením parlamentarismu, ale na rozdíl od třetí republiky zde po dohodě s vládnoucí koalici existovala oficiální politická opozice, byť symbolická, ideoví odpůrci vlády nebyli kriminalizováni, nikdo nebyl z politických nebo nacionalistických důvodů popraven, zavražděn ani mučen, nikdo nebyl v důsledku vládního programu cíleně připraven o majetek.²⁰

Ladislav Jehlička situaci v druhé republice a postoje své a svých soupeřů komentuje: *třeštilo se, hlomozilo, rámsilo, lomožilo, nadávalo, vzlykalo, modlilo, padlo mnoho příkrých, nespravedlivých, hrubých, neuvážených slov, kdekdo dával rady, jak z toho, nikdo nevěděl, jak z toho. [...] Jenomže tohle všechno třeštění bylo jen na papíře, nikomu se nic nestalo, nikdo nebyl zavřen, nikdo nebyl připraven o zaměstnání.*²¹ *Každý mohl svobodně opustit republiku, ba u některých zvláště exponovaných komunistů vláda dbala o to, aby byli co nejrychleji pryč, protože jim brožilo největší nebezpečí. Pokud vím, nikoho z nich nezavřela, vedoucí komunisté odešli všichni. Kdo ztratil zaměstnání, dost snadno sehnal jiné se stejnou kvalifikací.*²² *Intelektuálové a zejména spisovatelé (a také katolíci), ovšem vřeštěli. [...] Nebyla to škodolibá radost, „že to tak dopadlo“, ale vztek „že to tak dopadlo“.*²³

Bojovní integrální katolíci neměli v rukou politickou moc a odpovědnost ani nestanuli v řadách fašistické či krajně nacionalistické politické opozice proti vládě Strany národní jednoty. Představiteli takto charakterizované opozice byli fašisté sdružení v Národní obci fašistické a Národním táboře fašistickém a nacionalisté sdružení v Akci národní obnovy a ilegální Vlaje (zakázané vládou 11. listopadu 1938).²⁴ Aktivistický boj integrálních katolíků byl bojem na poli kulturním, a to

Mnichova 1938–1939. Naopak za tendenční považuje práci RATAJ, Jan: *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938–1939*. Karolinum, Praha 1997. Také autoři slibně strukturované monografie GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Paseka, Litomyšl 2004, se v souvislosti s činností integrálních katolíků v kapitole „Kulturní a společenské klima“ nevyvarovali nepřesných formulací (s. 180–208). Podrobně, objektivně a objektivně vyličení politického vývoje druhé republiky nejnověji viz ROKOSKÝ, Jaroslav: *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. ÚSTR – Vyšehrad, Praha 2011, s. 326–448.

20 Rozdíl a podobnosti mezi druhou a třetí republikou jsou vymezeny ve výše zmíněné práci Jaroslava Rokoského. K politickému uspořádání třetí republiky a její justici ponížené krátce po válce v některých oblastech na pouhý článek výkonné moci viz BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě 1945–1948*. Tilia, Šenov u Ostravy 1998. K nacionalistickým excesům na počátku třetí republiky nejnověji viz STANĚK, Tomáš – von ARBURG, Adrian: *Vystlzení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. II. díl 3. svazek. Akty bromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Zdeněk Susa, Středokluky 2010.

21 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 90.

22 Tamtéž, s. 241. O korektním jednání s komunisty i po zákazu komunistické strany navzdory jejich ilegální protivládní agitační a propagandistické činnosti viz též ROKOSKÝ, Jaroslav: *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, s. 377–379.

23 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 242.

24 Viz GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, s. 138–141; ROKOSKÝ, Jaroslav: *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, s. 348, 398.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

především formou publicistiky a částečně občanského a spolkového aktivismu. Význam jejich zapojení do činnosti Národní kulturní rady, což byl jeden z nevládních aktivistických spolků vzniklých v druhé republice, je dosud historiky prezentován odlišně. Podle nejrealističtější verze však členství v tomto spolku *nemělo prakticky žádný mocenský dosah, protože tato instituce existovala ve skutečnosti pouze na papíře*.²⁵ Lze tedy říci, že druhorepublikový boj integrálních katolíků byl veden pouze slovem a nepolitickými prostředky, ale zároveň i to, že byl veden z etického hlediska velmi problematickým způsobem.

Literární historik Jaroslav Med poukazuje na to, že integrální katolíci byli především přesvědčeni o tom, že moderní liberální společnost stojí v opozici ke křesťanské spiritualitě. Jejich druhorepublikový boj popisuje jako snahu o návrat k domácím kulturním tradicím, lásce k rodné hroudě (ruralismus), vyzdvihování heroických rysů v české minulosti (baroko, kult světců, sv. Václav), historismus v intencích náhledu Josefa Pekaře a odpor vůči cizorodým a kosmopolitním (avantgarda) vlivům. K této problematice předkládá hodnocení: *Jejich výzvy byt' sebelépe míněné, však nemohly nalézt patřičnou odezvu, protože jejich étos zanikl a byl překryt oněmi invektivami vůči všemu nekatolickému; bojovná katolicita jako by překryla základní křesťanské ctnosti, jako je pokora, milosrdenství a láska k bližnímu. [...] V relativně krátkém období druhé republiky se v podstatě nic z představ katolických intelektuálů nemohlo uskutečnit; i jejich korporativistické tendence zůstaly pouhou intencí bez reálného politického zakotvení ve struktuře soudobého autoritativního politického systému, který nebyl v žádném případě režimem fašistickým*.²⁶

Ladislav Jehlička k motivaci spřízněných katolíků a na jejich obhajobu uvádí: *Nesmí se zapomínat, že vyrostli v ovzduší protikatolického boje, tu ostrějšího (především v prvních letech republiky), tu tlumenějšího a utuchávajícího*.²⁷ Těmto katolickým intelektuálům, soustředěným posleze kolem Řádu a Obnovy, lze mnohé vytýkat: že byli příliš v zajetí minulosti, že nepochopili potřeby přítomné chvíle (ale kdo je tenkrát pochopil?), že byli málo velkorysí, málo vidoucí, málo prozíraví, málo ekumeničtí, jak by se dnes řeklo.²⁸ [...] Na Demla, Durycha, Zahradníčka, Čepa, Renče atd. se ještě dnes pokřikuje, že prý to byli fašisté, jimiž nebyli, ale u Halase, E. F. Buriana, Nezvala, Majerové a Olbrachta se už tolik nemluví o tom, že to byli komunisté, jimiž byli – a proč ne?²⁹ Přesto lze namítnout, že emotivní vzývání vlasti a národa s jeho katolickou tradicí opomíjelo skutečnost, že v těžce

25 MED, Jaroslav: Čeští katolíci intelektuálové a druhá republika. *Universum*, 2009, roč. XIX, č. 2, s. 45. Protichůdná verze (mylně) uvádí bez bližšího doložení, že Národní kulturní rada převzala roli „nadstraničké“ národní reprezentativní instituce. GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, s. 187. O minimálních, resp. žádných reálných důsledcích aktivit Národní kulturní rady viz PAVLÍČEK, Tomáš: Spisovatelské instituce v období krize demokracie (1934–1939). In: *Soudobé dějiny*, 2010, roč. XVII, č. 4, s. 600–602. Tamtéž (s. 610) je popsána druhorepubliková (ne)činnost Kulturní rady Strany národní jednoty (mimořádně pluralitní legitimní exekutivní instituce), v jejímž čele stanul pravicový lidovec Bohumil Stašek, jmenovaný vládou až 25. února 1939.

26 MED, Jaroslav: Čeští katolíci intelektuálové a druhá republika, s. 45.

27 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 243.

28 Tamtéž, s. 243–244.

29 Tamtéž, s. 246.

Jan Cholínský

domovinně jsou součástí národa i lidé jiného přesvědčení (vyznávající jiné hodnoty a jinou tradici), které vyrostlo také z nedostatků tak naléhavě připomínané tradice.

Dobovou rétoriku „integrálů“ přibližují slova Jana Zahradníčka: *Po ovoci se pozná strom. A teď všichni chutnáme to trpké ovoce hanby a ponížení, vyrostlé na stromě, který svými kořeny netkvěl nikdy pevně v půdě naší vlasti, neslil se jejími živinami, neopíral se o masívy její historie, nýbrž žil jenom z cizorodých nánosů, hodně mělkých a málo výživných, které k nám nanesly všechny možné cizí a národu nepřátelské proudy. Je-li třeba vyjít z metafor, můžeme jmenovat reformaci, osvícenství, Francouzskou revoluci, liberalismus, socialismus i komunismus, které se všelijak pářily s nepochopeným odkazem jedné nešťastné periody našich dějin.*³⁰ Se stejně rozbouřenými emocemi prezentuje básník i z věcného hlediska nepochybně legitimní úvahy o české státnosti: *Zavrhlo se státní právo a odpudili se jeho někdejší horliví zastánci, odpudili se duchem protitradičním a protikatolickým, kterým se začali naši tribunové zpupně a popřevratově nadýmat. Tento stát, opřený jenom o paralyticky přímočaré, nepřirozené a nehistorické právo sebeurčení národů, se proto nemohl nikdy státi živým a pružným ústrojím.*³¹

Příspěvky tehdejšího vysokoškolského studenta Ladislava Jehličky do druhorepublikové *Národní obnovy*, za které bývá vesměs bez náležitého uvedení kontextu kritizován, završily jeho první publicistické období.³² Jeho kritizované texty pocházejí z doby, která je předmětem mnoha neobjektivních soudů a nepřesných výkladů silně ovlivněných pozdější poválečnou národněfrontovní (viz politickou a tiskovou kampaň a zneužití justice proti agrárikům) a „poúnorovou“ komunistickou (viz mocenskou kampaň proti katolické církvi a její trestněprávní perzekuci) mýtotvornou propagandou. Jehličkovi kritikové opomíjejí nejen politickou realitu („nikomu se nic nestalo“), ale především fakt, že tyto texty psal dvaadvacetiletý student. Příkladem zde může být formulace oscilující mezi zavádějícími náznaky (druhá republika jako fašistický antisemitský stát; spojování druhorepublikové publicistiky s komunistickou totalitou), argumentační nepřesností a absurditou (citace studentova výroku jako doložení teze o kulturně-politické realitě): *V letech 1938–1939, během druhé republiky, se na první republiku plivalo. Masaryk se pomlouval, koncept demokracie se považoval za šílený, nejsilnějším hlasem byl český fašismus a antisemitismus. Nezapomnělo se, že se na tomto procesu podíleli čeští katoličtí intelektuálové. Ladislav Jehlička napsal r. 1938: „Než se lidstvo navrátí k absolutní monarchii jako k nejlepšímu přirozenému systému vlády, systém jediné politické strany je nejlepší politická organizace.“ Jeho přání se splnilo o deset let později, bohužel měla však ta strana jinou barvu. Jehlička strávil mnoho let ve vězení.*³³

30 Tamtéž, s. 93.

31 Tamtéž, s. 94.

32 První z Jehličkových čtyř publicistických období skončilo počátkem druhé světové války, kdy se začal orientovat na překladatelskou činnost. Následovalo druhé období poválečné v časopisech *Obzory* a *Nové prúdy*, třetí období „raně normalizační“ v časopisu *Naše rodina* a poslední, čtvrté období „pozděně normalizační“ samizdatové, z něhož vzešly texty shromážděné v *Křiku Koruny svatováclavské*.

33 ŽÁK, Václav: O pocitu ponížení a nezamýšleném účinku. Příspěvek přednesený na konferenci o letech 1948 a 1968 na Glasgow University. *Britské listy*, 7. 4. 2002. Viz <http://blisty.cz/art/39985.html>.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

Student Ladislav Jehlička nevyznával ideologii fašismu ani antisemitismu.³⁴ Pojem fašismus je (nejen v souvislosti s integrálními katolíky) nejspíše v důsledku někdejší úspěšné komunistické propagandy často nepřesně používán mimo jiné i ztotožňováním s pojmem autoritativní stát.³⁵ Například výčet Jehličkových pochybení, která připomíná monografie Zory Dvořákové o procesu se „Zelenou internacionálou“, začíná: *S uznáním psal o fašistickém Španělsku*.³⁶ Sympatie integrálních katolíků ke straně generála Francisca Franca během občanské války ve Španělsku byly však pouze legitimním projevem loajality k jejich katolickým souvěrcům a zároveň výrazem přesvědčení, že vedou oprávněný boj proti zhoubnému bezbožnému komunismu.³⁷ Přetrvávající nevyvážené interpretace a nevhodné glorifikování přívrženců druhé strany byly zmíněny např. na konferenci *Literatura určená k likvidaci* s poukazem na to, že je načas měřit všem stejně: *Přirozeně bez kłapek na očích, které ještě v těchto letech umožňují leckomu konstatovat, že čeští interbrigadisté bojovali v nešťastném Španělsku 30. let XX. století za Prahu. Bez ohledu na tisíce obětí na obou stranách konfliktu, na přítomné agenty KGB [tehdy NKVD, pozn. autora], a dokonce i bez ohledu na zmizení španělského národního pokladu v Moskvě*.³⁸

Dvořáková dále poukazuje na Jehličkovy články *Němci a my* a *Ještě problém česko-německý*, v nichž nabádal, abychom měli srdečný vztah s Říší a vzájemně se poznávali. A dále cituje jeho formulace, že *mocensky je Nová Evropa, reprezentovaná Německem, Itálií, Španělskem a Portugalskem, pánem situace a že je Evropou budoucnosti – duchovně, mravně, společensky a sociálně ve vědomí odpovědnosti národní i osobní mnohem výš nežli svět liberálních demokratů*, a že proto není důvodu, abychom se i my do Nové Evropy nezačlenili.³⁹ Tento Jehličkův mylný názor byl patrně veden (podle jím později prezentované úvahy) domněnkou, že Hitlerovi jde pouze o sjednocení Němců a že zbytek českého

34 Postoj Jehličky i dalších integrálních katolíků k autoritativním, resp. totalitním režimům byl v souladu s míněním Vatikánu: Španělsko a Portugalsko – ano, Itálie – s výhradami ano, Německo a Sovětský svaz – ne. Viz PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura 1918–1945*, s. 583.

35 Na zneužívání tohoto pojmu komunistickou a levicovou rétorikou, pro níž je fašismus *do dnes jakýsi propagandistický evgrín*, upozorňuje ve své analýze hispanista Vít Urban a dodává, že ač jediným autentickým fašismem byl fašismus italský, pro komunisty a marxisty byly *vždy „fašistické“ a „imperialistické“ všechny státy, myšlenková hnutí či jednotliví lidé, kteří se neřídili instrukcemi Moskvy, nešli na ruku tzv. socialistickému táboru a nehlásili se k bezvěreckým pokrokářům*. URBAN, Vít: „Bohemia – Hispania infelix“. *Revue Prostor*, 1997, č. 33, s. 108–109. Podle historika Stanislava Auského *zaměnili sovětské propagandisté nacismus s fašismem s cílem deklarovat „boj proti fašismu“ jako heslo k ovládnutí mas*. *Tohoto hesla nemohlo být zpočtybněno na rozdíl od „boje proti nacismu“ dřívějším spojenectvím s nacistickým Německem ani vžitým ruským nacionalismem*. Rozhovor Jana Cholínského se Stanislavem Auským, 1999. Ve stejném smyslu rozebírá problematiku používání pojmu fašismus Jehlička a dochází k závěru: *Dnes ovšem propagandistický trik a masivní dlouhodobá propaganda způsobily, že miliony pitomečků na světě používají třeba už i podvědomě slovo fašismus pro všechny představitelné hrůzy, ačkoli oba sourozenci fašismu (tj. nacismus a komunismus – pozn. autora) představují daleko větší zlo*. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 156–157.

36 DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*. Tempo, Třebíč 2002, s. 64.

37 Tj. straně povstaleckých nacionalistů orientované převážně křesťansky a monarchisticky (bojující proti republikánům, k nimž náleželi převážně socialisté, trockisté a komunisté mohutně podporovaní Sovětským svazem).

38 NOVÁK, Jaroslav: Slovo úvodem. In: NOVÁK, Jaroslav (ed.): *Literatura určená k likvidaci II. Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 8.–9. listopadu 2004*. Obec spisovatelů, Praha 2006, s. 6.

39 DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 65.

Jan Cholínský

státu bude schopen, začlení-li se do Nové Evropy (tj. bude mít přátelské vztahy s totalitním Německem), udržet svou nezávislost.⁴⁰ Avšak v této době už mohl a měl být každý publicista seznámen s Hitlerovými myšlenkami, praktickou nacionálněsocialistickou politikou, dopady norimberských zákonů atd. Nacistický režim byl v jasné rozeznatelném rozporu s katolickou spiritualitou⁴¹ i tradičními evropskými hodnotami, a proto adorování Nové Evropy a vyzývání k srdečnému vztahu s Německem bylo z hlediska křesťanské i žurnalistické etiky vážným pochybením. Dvořáková dále poukazuje na to, že Jehlička v *Národní obnově* stavěl prvorepublikové liberály a socialisty do jedné řady s komunisty, doporučoval jim mlčet, a dokonce se zmiňoval o jejich dalším možném uplatnění v pracovních táborech. Takováto vyjádření, nehledě na chyby kritizovaných, dobovou situaci a mládí autora, samozřejmě opět nelze hodnotit jinak než jako prohršky proti žurnalistické etice.

Dvořáková zaujímá vůči publicistickým pokleskům studenta Jehličky jednoznačně odsuzující stanovisko: *Jeho útoky vůči demokratickým principům první republiky měly rysy fanatismu a zbavovaly ho soudnosti.*⁴² A v navazujícím vyhraněném hodnocení Jehličkova myšlení a publicistiky v jeho posledním publicistickém období uvádí: *Bez ohledu na to, co se s ním dělo a čím vším procházel za komunistického režimu, zůstal svým názorům z období první republiky věrný [...] jeho stálost ve smýšlení byla dokonalá a neotřesitelná [...] Takto smýšlel na konci první republiky a stejně tak na konci svého života.*⁴³ Odlišný pohled prezentuje Andrej Stankovič, autor Jehličkova portrétu v knize *Na ztracené vartě Západu: Jehličkův odpor vůči nacionálnímu a liberálnímu plebejství vyzněl nešťastně v nejproblematičtější období jeho publicistiky. [...] Tenkrát se jeho křesťanský univerzalizmus ve službách ideologie stavovského státu [...] dostal nebezpečně blízko k ideologii italského fašismu.* Dodává, že trest za jeho druhorepublikovou militantnost a za ambice, z nichž později vyrostl, v podobě zařazení do procesu se „Zelenou internacionálou“ byl krutý.⁴⁴ Pozdější Jehličkovo dílo včetně posledního publicistického období hodnotí Stankovič jednoznačně pozitivně. Nadčasovou esenci Jehličkova odkazu v jeho kategorické imperativnosti vyjadřuje podle jeho mínění název Jehličkova článku o třetí republice *Ať se nelže!*⁴⁵

40 Většina lidí po Mnichovu byla přesvědčena, že český národ bude moci žít samostatně v omezených hranicích. Byla zajisté už v té době známa Hitlerova brutalita, ale nikoli jeho lstivost. Věřilo se, že Hitlerovi jde o sjednocení všech Němců, ale celkem se také věřilo jeho opětovným prohlášením: *Nechci ani jednoho Čecha.* JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 89.

41 Svým „předmnichovským“ článkem „Světlo z Německa“ publikovaným v *Řádu* v roce 1936 sám Jehlička poukazoval na vzdorování německých křesťanů Hitlerovi. Na tento článek upozorňuje Putna s tím, že Jehličkovo dovolávání se nacistického Německa bylo výsledkem druhorepublikového rozběsnění, které stejně rychle vzkypělo jako pominulo, zatímco jeho přesvědčení, že autoritativní stát opřený o stavovský systém a o katolicismus by byl pro české země lepší než liberální demokracie, je bluboké a trvalé. PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura 1918–1945*, s. 708. K druhé části tohoto Putnova komentáře viz níže.

42 DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 65.

43 Tamtéž, s. 66. Tvzení, že Jehličkovo myšlení ve zralém věku je totožné s myšlením prezentovaným v jeho prvním publicistickém období, neodpovídá skutečnosti, byť své katolické východisko a některé politické vývoody (nekonformní, nicméně legitimní) nezměnil.

44 STANKOVIČ, Andrej: Bořitel moderních českých historických a politických mýtů Ladislav Jehlička. In: JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 540–548.

45 Tamtéž, s. 547.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

Vzhledem ke zmíněné nezbytnosti měřit při historiografickém reflektování minulosti všem stejně je opět vhodné poukázat na analogii mezi druhou a třetí republikou. Na jedné straně je zde fakt, že druhorepubliková vláda Strany národní jednoty usilovala o bezproblémový vztah k totalitnímu Německu a pravicoví publicisté vesměs tuto politiku podporovali včetně podpory autoritativního režimu ve vlasti. Na druhé straně po skončení druhé světové války političtí představitelé autoritativní vlády Národní fronty podporováni publicisty nejen vzývali, ale i ukotvili ve svém programu a v zahraniční politice příchýlnost k totalitnímu Sovětskému svazu: *Vláda bude pokládat za neochvějnou vůdčí linii československé zahraniční politiky nejtěsnější spojení s vítěznou slovanskou velmocí na Východě. Smlouva československo-sovětská z 12. prosince 1943 o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci bude určovat pro veškerou budoucnost zahraničně politickou pozici našeho státu.*⁴⁶ Na jedné straně tedy student Ladislav Jehlička vyzýval v roce 1938 k srdečnému vztahu s totalitním Německem, na straně druhé například prominentní novinář ve zralém věku Ferdinand Peroutka v poválečných letech, tj. v době, kdy desetitisíce lidí včetně unesených Čechů a Slováků strádaly v „souostroví gulag“, napsal o totalitním Sovětském svazu: *Poděl cesty, již prošla ruská revoluce, tlí nesplněná proroctví jejích nepřátel. Co se na začátku mnohým zdálo vratkým pokusem několika osamocených ideologií nebo pouhým spiknutím [...] prokázalo se již dostatečně jako jeden z největších dějinných impulsů. Tak velký jako reformace a francouzská revoluce, snad tak velký, jako křesťanství.*⁴⁷

„Rozhňevání“ integrální katolíci se v době okupace českých zemí zdrželi dalších osočení a výbojů a kolaboraci s nacisty se neprovinili. Vydávání *Národní obnovy* nyní zajišťovalo nakladatelství Vyšehrad, které se vrátilo k církevně-aktivisticko-vzdělávacímu obsahovému zaměření z počátků tohoto časopisu.⁴⁸ *Národní obnova* přestala vycházet v roce 1940, *Řád* byl vydáván až do roku 1944, kdy byl rovněž na příkaz německé správy zastaven. Ladislav Jehlička byl po uzavření českých vysokých škol zaměstnán krátce jako zemědělský dělník, od ledna 1940 do března 1941 jako úředník Národního souručenství a poté nalezl s ohledem na svůj zájem o literaturu adekvátní pracovní uplatnění jako redaktor nakladatelství Vyšehrad⁴⁹, kde setrval až do prosin-

46 *Košický vládní program* z 5. dubna 1945. Tento program, na němž se v Moskvě dohodli nezvolení představitelé exilové koalice Národní fronty, fakticky nahrazoval československou ústavu z roku 1920, s níž byl v rozporu. Rozdíl mezi roky 1938 a 1945 lze spatřovat i v tom, že v prvním případě byla autoritativní vláda ustavena a rozhodovala pod silným mezinárodněpolitickým tlakem v době mezinárodního napětí, kdežto v druhém případě byla autoritativní vláda vyhlášena po přijetí *Deklarace o osvobozené Evropě* (v níž stálo, že na všech osvobozených územích bude umožněno provést svobodné volby a tamním národům zvolit si takové politické a sociální uspořádání, jaké si samy vyberou) na Jaltské konferenci a v době poválečného mezinárodního uvolnění.

47 PEROUTKA, Ferdinand: *Tak nebo tak*. František Borový, Praha 1947, s. 33.

48 PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura 1918–1945*, s. 591.

49 Katolicky orientované nakladatelství Vyšehrad od svého vzniku v roce 1934 tematicky navazovalo na produkci nakladatelství Ladislava Kuncíře a Josefa Floriana. Vedle beletrie spjaté s náboženstvím vydalo ještě před okupací dvě knihy o nebezpečí totalitních ideologií a režimů – výše zmíněné *Rudé plameny nad Evropou* (1937) a rozsáhlou eticko-nábožensko-politologickou analýzu německého pedagoga Friedricha Wilhelma FOERSTERA *Evropa a německá otázka* (1938). V době druhé světové války se nakladatelství stalo jedním z center české kulturní existence (MED, Jaroslav: Česká kultura a nakladatelství Vyšehrad. In: *70 let nakladatelství Vyšehrad 1934–2004*. Vyšehrad, Praha 2004, s. 15) – např. v těžkých letech 1940–1941 vydalo 186 titulů.

Jan Cholínský

ce 1945. Namísto své dřívější konfrontační publicistiky se Jehlička od počátku okupace začal věnovat překládání z němčiny a francouzštiny. Za zvláštní zmínku stojí překlady z roku 1942, kterými se podílel spolu s Václavem Renčem na vydávání knižní řady německého historika umění Heinricha Lützeler.⁵⁰ Jednalo se o útlé svazky meditativních úvah o poselství malířů, jež vycházely z křesťanských idejí a byly doplněny reprodukcemi obrazů. Z této řady Jehlička přeložil tituly *Kristus, Vánoce, Brána blaženosti, O vezdejších radostech, Zvíře a člověk*. V témže roce vyšel ještě jeho překlad textu Hilde Hermannové *Apoštolové a mučedníci*, vydaný stejně jako Lützelerovy texty v nakladatelství Herder (Freiburg im Breisgau). V roce 1941 se Jehlička oženil s Josefou „Pušou“ Raisichovou⁵¹, na svatbě byl partnerem nevěstiny sestry zakladatel *Řádu* Stanislav Berounský, který se později stal jejím manželem a Jehličkovým švagrem. Jehličkovi se seznámili už před válkou během vysokoškolských studií v katolickém studentském spolku Česká liga akademická, „Puša“ tehdy studovala obor čeština–němčina a studium nemohla dokončit ze stejného důvodu jako její partner. V letech 1942 a 1945 se Jehličkovým narodily dcery Věra a Eva.

Politický režim poválečné tzv. třetí československé republiky – 8. květen 1945 až 25. únor 1948 – je jak z hlediska legitimacy svého vzniku, tak i z hlediska praktických dopadů exekutivy, legislativy a justice mnohem problematičtější než epizodická druhá republika.⁵² Dostatečně známé atributy autoritativního režimu koaliční Národní fronty není třeba podrobněji zdůrazňovat. O jejich důsledcích historik Václav Vaško mimo jiné píše: *Hon na kolaboranty se měnil ve vyřizování osobních a stranickopolitických účtů, přičemž skuteční viníci nalézali často azyl v KSČ či v útvech ministerstva vnitra. Různé formy vyvlastňování majetku nás naučily krást, špatně hospodařit a lenošit. Obzvláště zlá byla ztráta právního vědomí a citu pro spravedlnost.*⁵³ O očekáváních katolických intelektuálů a jejich obavách z vývoje po skončení války vypovídá korespondence Jana Čepa a Jana Zahradníčka s Bedřichem Fučíkem. Čep v roce 1943: *Zdá se, že změna bude tak radikální, tak strašná*. V roce 1944 Čep předpokládal, že vítězové budou po válce katolíky soudit a skutečné viníky pardonovat, že pokud ho nechají naživu, určitě mu nedovolí pracovat, a v dubnu 1945 viděl pro sebe a všechny shodně smýšlející neblahou budoucnost potvrzující nejčernější obavy. Jan Zahradníček se oproti tomu na sklonku

50 Historik umění a filosof Heinrich Lützeler (1902–1988) měl v tzv. Třetí říši od roku 1940 zakázánu pedagogickou činnost a od roku 1942 nesměl publikovat. Po skončení druhé světové války působil na univerzitě v Bonnu.

51 Jehličkova manželka byla od dětství oslovována přesmyčkou odvozenou z jejího křestního jména (Pe-puša – Puša).

52 Rozbor politického systému třetí republiky viz CHOLÍNSKÝ, Jan: *Poutník Josef Kalvoda. Život a dílo historika a ideologa protikomunistického odboje v exilu*. Nakladatelství Dílo, Kladno 2002, s. 22–67. Významné práce k problematice třetí republiky: BORÁK, BROUČEK, Miloslav Jan: *Československá tragédie. Jak byla bolševisována ČSR*. New York 1956; KALVODA, Josef: *Role Československa v sovětské strategii*. Nakladatelství Dílo, Kladno 1999; KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945–1948*. Panorama, Praha 1990; STANĚK, Tomáš: *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*. Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, Opava 2002; STANĚK, Tomáš: *Tábory v českých zemích v letech 1945–1948*. Tilia, Šenov u Ostravy 1996; VEBER, Václav: *Osudové únorové dny 1948*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008.

53 VAŠKO, Václav: *Dům na skále 1. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, s. 13.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

války radoval, že brzy už bude na světě o jedno zlo méně, ač ti, kteří je do země zadupávají, nejsou o poznání lepší, a „metafyzicko-realisticky“ dodával, že *ani Bůh nemůže užívat jiných nástrojů, než které se mu zrovna naskytnou*.⁵⁴ Podle Fučíkova životopisce hleděli Čep, Zahradníček i Fučík vstříc poválečným poměrům *stejně předvídavě, vybaveni odolností vůči opojení nacionálnímu i socialistickému*. [...] *O tom, co nastane po válce, si žádný z nich nedělal přílišné iluze. V blížící se Rudé armádě neviděli ani tak stavitelku zdi, oddělující svobodu od nesvobody, jako spíše mostu, po němž přejdou Češi – aniž si toho mnozí povšimnou – od jedné totality k druhé*.⁵⁵

Krátce po pádu nacismu, 14. května 1945, píše Zahradníček Fučíkovi: *Jste živi? A všichni? [...] To je teď ta první otázka, ostatní beztak nestojí za řeč*. V červnu 1945 píše Čep témuž adresátovi o tom, že se mu nechce vracet do Prahy: *Souvisí to bezpochyby s mou nechutí a neschopností „zapojit se“ (fuj!) do „nového řádu“*. *Ostatně nemusím mít ani valných výčitek, protože „nový řád“ zřejmě nechce lidi mého druhu*.⁵⁶ Jak se ukázalo, pro bývalé integrální katolíky⁵⁷ poválečná situace nebyla zdaleka tak dramatická, jak někteří z nich očekávali – alespoň z dnešního pohledu a ve srovnání s tím, co následovalo po únoru 1948 –, přesto nebyla zdaleka bezproblémová. Katoličtí intelektuálové byli po válce osočováni na stránkách tisku, měli problémy s profesním uplatněním, několika z nich byla zakázána publicistická činnost, ale retribuční justice na ně nedosáhla. Na ataky vůči nim, připomínající jejich druhorepublikovou publicistiku, poukazuje Putna: *Hned roku 1945 jsou katoličtí literáti napadeni v levicovém tisku za své předválečné články v Obnově*. [...] *Avšak všimněme si: Burianova Kulturní politika a další levicové listy, oficiálně podporované za třetí republiky, téměř přesně kopírují dikci Obnovy a dalších pravicových listů z druhé republiky – ba, hůře, dikci Vlaků!*⁵⁸

Bezprostředně po německé kapitulaci byla zřízena Očistná komise Syndikátu spisovatelů, jejímž předsedou se stal literární kritik Václav Černý (podle jeho paměti byl do této funkce *vmanévrován*). O jednání komise Černý píše, že to často byla *podívaná pro bohy*, že ne všechna obvinění vedla k výrokům o vině a že z obviněných si účtu zjednali jen Josef Kostohryz, který doložením všech svých příspěvků do *Národní obnovy* z let 1938 a 1939 prokázal svou nevinu, a Václav Renč, který jako jediný nezapíral a všem se omluvil. Přesto podle Černého *nebylo však možné přejít jeho divoké projevy antisemitské (říkal tomu teď „asemitismus“), ani jeho nenávist ke Karlu Čapkovi, ani jeho styky s německými činiteli protektorátu, zvláště s ing. Zankelem (Renč je vysvětloval svými intervencemi ve prospěch četných zatčených)*.⁵⁹ Činnost komise byla podle Černého uzavřena 26. ledna 1946, kdy byly písemně shrnuty výsledky, k nimž dospěla. Z hlavních představitelů integrálních katolíků byli *distančováni, a tedy i suspendováni z publikační*

54 SAK, Robert: „Život na vidrholci“. Příběh Bedřicha Fučíka. Paseka, Praha – Litomyšl 2004, s. 226.

55 Tamtéž, s. 227.

56 Tamtéž, s. 228.

57 Veřejné působení v „integrálních“ intencích již bylo pro katolické intelektuály uzavřeno, podle Putny dějiny (prvorepublikových a druhorepublikových) katolických reakcionářů končí rokem 1945. PUTNA, Martin: *Česká katolická literatura 1918–1945*, s. 545.

58 M. Putna k tomu ovšem vzápětí dodává: *Tím, že levíci po roce 1945 psali stejně jako pravičáci v krátkém období po Mnichově – tím není řečeno, že pravičáci tehdy psali dobře a přijatelně*. Tamtéž, s. 591–592.

59 ČERNÝ, Václav: *Paměti III (1945–1972)*. Atlantis, Brno 1992, s. 57.

Jan Cholínský

činnosti Václav Renč na čtyři roky, Rudolf I. Malý (šéfredaktor časopisu *Tak*) na jeden rok a důtka byla udělena Janu Zahradníčkovi. Zároveň se výbor Syndikátu usnesl, že národní i státní zájem poškozovaly, a tedy se cítí českého spisovatele byly neslučitelné duch a tendence, které za druhé republiky a německé okupace projevovaly časopisy *Obnova*, *Řád*, *Tak* aj.⁶⁰

Ladislav Jehlička na seznamu, který zmiňuje Černý, jmenovitě nefiguruje – patrně jako nevýznamný mladý publicista –, a tak bylo jeho druhorepublikové psaní „zhodnoceno“ jen diskvalifikací *Obnovy*. Po válce zůstal redaktorem nakladatelství Vyšehrad, které se stalo významným kulturním centrem, kolem něhož se shromažďoval výkvět české křesťanské i nelevicové inteligence.⁶¹ Jehlička zde mimo jiné prosadil vydávání díla svého přítele Dominika Pecky⁶² a přispěl ke zrodu na tehdejší dobu mimořádného časopisu – křesťanské kulturní revue zaměřené zejména na literaturu a filozofii: *Ministerstvo kultury řízené tehdy Václavem Kopeckým však ve snaze omezovat nekomunistickou kulturní orientaci bránilo zakládání nových časopisů. Proto navrhl tehdejší člen redakce Ladislav Jehlička, aby se při žádosti o povolení časopisu využilo už existujícího propagačního věstníku s názvem Vyšehrad*.⁶³ Počátkem roku 1946 Jehlička přešel do nakladatelství Atlas, kde byl jako redaktor zaměstnán do konce srpna 1946. Patrně více z pragmatických než z idealistických pohnutek se stal členem lidové strany a přijal nabídku nového zaměstnání – tiskového tajemníka ministra zdravotnictví Adolfa Procházky, kde působil od 1. září 1946 do 31. března 1948. Tím se – paradoxně jako odpůrce prvorepublikové politiky lidové strany – dostal až do nejvyššího patra v podstatě kontinuální lidovecké politiky (proti níž ovšem působily i odstředivé vnitrostranické tendence⁶⁴).

Pohyboval se v něm s pragmatickým nadhledem, a dokonce pro předsedu strany Jana Šrámka napsal na žádost Šrámkova tajemníka Jaroslava Pecháčka několik projevů. O mnoho let později Šrámkovu politiku komentuje s velkým despektem a k vlastnímu autorství projevů se vyjadřuje: *V Leopoldově mi jednou vytkl báječný jezuita, spíše levicový kněz Adolf Kajpr, že jsem v letech 1945–1948 psal Šrámkovi projevy, ačkoli se vědělo, že Šrámka nemám rád, a nazval to bezcharakterní. Domnívám se, že to bezcharakterní nebylo. Ten Šrámkův projev jsem mohl samozřejmě jako článek uveřejnit také pod svým jménem nebo nějakým pseudonymem v Lidové demokracii, v Obzorech nebo Vývoji. Ale mělo daleko větší váhu jestliže, něco řekl místopředseda vlády a vůdce strany Šrámek, než kdyby to řekl nějaký pan X. Y. [...] Procházka, který o tom věděl, potom v soukromých společnostech rád používal*

60 Tamtéž.

61 MED, Jaroslav: *Česká kultura a nakladatelství Vyšehrad*, s. 15. Pouze ve Vyšehradu mohla vyjít klíčová díla G. Greena, G. Bernanose a E. Waugha představující křesťanskou odpověď na módní ateismus sartróvského existencialismu, stejně tak zde mohlo vyjít Zahradníčkovo strhující protitotalitní varování v básnické poémě *La Salletta*. Tamtéž, s. 15–16. A vyšly zde také práce dvou pozdějších exilových politických aktivistů – dvě filozoficko-sociologické analýzy Simeona Ghelfanda z křesťanského pohledu rázně odmítající marxismus a dva historiografické texty Bohdana Chudoby.

62 VRLA, Leopold: *Kořeny*, s. 150.

63 VRBENSKÝ, Jaroslav: *Ediční cesty nakladatelství Vyšehrad*. In: *70 let nakladatelství Vyšehrad 1934–2004*, s. 22.

64 Uvést je možno např. publicistický trend v časopisu *Obzory*, činnost Heleny Koželuhoové, názory a jednání poslanců Jana Bruknera, Bohdana Chudoby a Rostislava Sochorce, zmanipulovaný výsledek hla-

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

obratu „... jak praví ve svém novoročním poselství – pan redaktor Jehlička“. Šlo o novoroční projev Šrámkův, který jsem psal a který byl otištěn bez jediné změny, stejně jako Šrámek bez jediné změny přečetl můj svůj předvolební projev do rádia (jestli to předtím při své lenosti vůbec četl, nevím, a také už to je jedno; vlastně bylo i tenkrát).⁶⁵

Poválečné působení Jana Šrámka jako předsedy lidové strany Jehlička shrnuje: V květnu 1945 se vrátili Šrámek a Hála do Československa jako absolutní páni lidové strany [...] na vrcholu jepičí slávy a moci. „Kdo proti nám cekne nebo něco udělá, toho dá kolega Nosek (tehdy komunistický ministr vnitra) zavřít“,⁶⁶ prohlášoval tenkrát páter Hála. Tříletá vláda Šrámkova a Hálova v lidové straně patří spíše do Humoristických listů než kamkoli jinam. [...] Ostudná aféra s vyloučením dr. Heleny Koželuhové, manželky lidoveckého ministra Procházky, ze strany několik dní po volbách, v nichž byla zvolena poslankyní (typická ukázka licoměrnosti Šrámkovy a Hálovy), mohla projít bez mravní úhony těchto dvou také politiků jen v tehdejších nenormálních dobách. Tamtéž Jehlička vzpomíná, jak na podzim 1947 hovořil jako Procházkův prostředník s kardinálem Josefem Beranem a padlo přitom i Šrámkovo jméno: Tenkrát mi dr. Beran řekl takřka doslova: „Se Šrámkem nemohu už nic dělat, ale Hálovi zakroutím krkem (obrazně samozřejmě) v ten samý den, kdy Šrámek natáhne bačkory.“ Jenomže už k tomu neměl příležitost.⁶⁷

V době svého angažmá na Ministerstvu zdravotnictví přispíval Jehlička převážně pod pseudonymem Karel Severa do nejvýraznějších nesocialistických politicky zaměřených časopisů třetí republiky – *Obzorů* a *Vývoje* vydávaných lidovou stranou a slovenských *Nových prúdů* vydávaných Demokratickou stranou. Toto jeho druhé publicistické období přibližuje monografie *Na ztracené vartě Západu* sedmi vybranými články.⁶⁸ Ladislav Jehlička je v ní představen spolu s dalšími veličinami třetirepublikové nesocialistické žurnalistiky – Helenou Koželuhovou, Pavlem Tigridem, Bohdanem Chudobou, Jánem Kolárem, Miloslavem Skácelem a Bohuslavem Broukem. Jehličkovy poválečné texty v kontextu formovaném svobodě slova nepřijímám prostředím charakterizuje v přidruženém portrétu Andrej Stankovič: *Na dramatickosti jim dodává, že autor, ač by třeba i rád vyhověl* (stranickým, pozn. aut.) *požadavkům, nemůže, má jakousi poslední*

sování o ústředním výkonném výboru na stranickém sjezdu v roce 1946, činnost Klubu lidoveckých akademiků a Odboru mládeže. Viz např. RENNEN, Jan: *Československá strana lidová 1945–1948*, Prius, Brno 1999; GHELFAND, Simon: Čsl. strana lidová. In: *Sborník Bohemia Köln 1957*, 1957, č. 2, s. 21–22; TRAPL, Miloš: Československá strana lidová v letech 1945–1948. In: MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. FF UP v Olomouci, Olomouc 2000, s. 305–308; TRAPL, Miloš: Mocenské elity v Československé straně lidové po roce 1945. In: *Česko-slovenská historická ročenka 1996*. Masarykova univerzita, Brno 1996, s. 119–126; CHOLÍNSKÝ, Jan: *Poutník Josef Kalvoda. Život a dílo historika a ideologa protikomunistického odboje v exilu*. Příloha Československo 1945–1948, s. 56–61, s. 68–98.

65 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 54.

66 To, že Hála v tomto případě mluvil vážně, potvrzuje historik Karel Kaplan. Dokládá, že Hála v roce 1946 požádal komunistického ministra vnitra o využití zpravodajské služby proti svým vnitrostranickým odpůrcům a prosil velitele zpravodajců Z. Tomana o sledování soukromí Heleny Koželuhové, která se odvážila proti vedení lidové strany „ceknout“ nejhlasitěji. KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru*. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1997, s. 171.

67 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 54.

68 DRÁPALA, Milan: *Na ztracené vartě Západu*. Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945–1948. Prostor, Praha 2000, s. 481–506.

Jan Cholínský

překážku v sobě samém. Nakonec se neudrží a nevezme si servítek, skutečnosti nekamufluje dobovou politickou hantýrkou, daří se mu vyprostit se z ní až k přímému pojmenování boľých faktů. Máme tu tedy před sebou texty zralého publicisty [...] Nikoli jen mezi řádky postihuje mizérii doby.⁶⁹ Následující úryvky potvrzují Stankovičův náhled, podle něhož Jehličkovy texty v druhém publicistickém období jsou dokladem jeho myšlenkové progresu a už se proklubávají k pozdější pregnantnosti, která překročila rámec publicistiky. Svědčí rovněž o tom, že teze o údajné jednotě politických stran Národní fronty a „lidu“ v základních axiomech politického systému poválečného Československa byla pouhou propagandou, která se později proměnila v jeden z neudržitelných mýtů českých, resp. československých soudobých dějin.⁷⁰

V článku *Zrození evropského ducha* z prosince 1946 Jehlička píše: *Evropa se nezrodí jako skutečnost politická, nezrodí-li se dříve jako skutečnost duchovní. K tomuto zrození můžeme přispěti velikým podílem, protože oblast ducha nezná hranic. [...] To, co chceme obnovit a k čemu směřujeme, je Evropa stará, společná matka národů, která nechává žít ve svobodě a pokoji všechny své děti.* A dále píše o tehdejší třetirepublikové konstelaci: *Kolektivismus, nacionalismus a stát představují dnes jedinou modlu, které se máme klanět. Neříkám materialismus, protože je v nich obsažen [...] Mnozí se radovali, když se před několika lety [...] počal hlásit (komunismus, pozn. aut.) k ideji národní. Ale komunismus a nacionalismus – co je to jiného nežli sdružení dvou neřestí.* Pro tuto dobovou situaci nalézá východisko: *Je třeba neabdikovat, nepodléhat materialistické pověře osudovosti, nepokládat za dernier evropské filozofie dialektické kejklřství, které dnes už nebere vážně nikdo v celém civilizovaném světě. Je třeba stále a stále se vracet k oněm duchovním hodnotám, které vytvořily antika, křesťanství a moderní věda ve své liberální epoše a jejichž principem je lidská přirozenost, zdravý rozum a svoboda člověka.*⁷¹

V článku „Dvě revoluce“ z května 1947 píše – i ze současného historiograficko-politologického pohledu s nevídanou přesností – o základech národněfrontovního poválečného státu: *Odehrály se před dvěma lety u nás ne jedna, ale dvě revoluce. Ta jedna přišla zdola. Byla to spontánní, neorganizovaná revoluce celého národa proti cizáckému vetřelci, byla to revoluce, která sedm dlouhých let doutnala v srdcích národa a jejíž cenu, cenu věrnosti, nikterak nezměňuje okolnost, že byla provedena ve chvíli, kdy na evropských bojištích bylo už dávno rozhodnuto o osudu barbarismu, který na chvíli, jež v dějinách světa zůstane jen epizodou, zaplavil Evropu. [...] Byla to revoluce legality proti ilegality, legitimních práv národa proti ilegálnímu, nezákonnému režimu, který v našem státě zavedl okupant. [...] Na tuto revoluci navázala revoluce druhá. Byla to revoluce shůry. Revoluce řízená speciálně školenými experty, odborníky, o nichž lze říkat vše možné, jen to ne, že by nevěděli, co chtějí.*⁷² Byla to revoluce

69 Tamtéž, s. 478.

70 K této problematice viz CHOLÍNSKÝ, Jan: *Poutník Josef Kalvoda. Život a dílo historika a ideologa protikomunistického odboje v exilu*, s. 28–39.

71 JEHLIČKA, Ladislav: *Zrození evropského ducha*. In: DRÁPALA, Milan: *Na ztracené vartě Západu. Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945–1948*, s. 483–484.

72 Jehličkou popisovaná *druhá revoluce* byla první ze dvou fází komunisty (tj. sovětskými představiteli a jim hierarchicky podléhajícími českými a slovenskými straníky) již v době druhé světové války naplánovaného převzetí moci – stále málo připomínaného modelu komunistické dvoufázové revoluce. Podstatou této revoluce bylo v první fázi odstavení pravicových a nesocialistických politických opo-

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

prováděná pod tlakem mezinárodních, zahraničněpolitických souvislostí a konstelací, na něž jsou naše země, položené v srdci Evropy, vždy mimořádně citlivy. [...] Byl to akt vůle, který přešel suchou nohou od řízené revoluce k řízené demokracii.⁷³

Pouhých několik měsíců před komunistickým převratem si v článku *Ať se nelže* dovolil zcela ojediněle poukázat na tabuizované skutečnosti – podobnost mezi nacismem a komunismem a v polemice s článkem Bohumila Bílka z Peroutkova *Dneška* také na to, že Národní fronta nevznikla z „vůle lidu“, ale byla lidem nadiktována shora. Na Bílkovy formulace, že po osvobození lid přijal politiku emigrantské vlády a že volby roku 1946 jsou průkazným projevem vůle lidu, protože odevzdaných bílých lístků byl jen zlomek, nesouhlasně reaguje: *Na nic takového, o čem píše Bílek, se nikdo lidu neptal. Lidu byly v českých zemích prostě předloženy kandidátní listiny čtyř politických stran, které si navzájem povolily existenci, a bylo mu milostivě dovoleno, aby si z nich jednu vybral. [...] Ze čtyř politických stran vybral si každý tu, která poměrně nejpřibližněji odpovídala představě strany, kterou by byl patrně volil, kdyby byl mohl volit svobodně. [...] V každém případě však volič volil kartel a tento kartel by byl býval utrpěl vítězství i v tom případě, kdyby byl dostal všeho všudy pět hlasů – protože ony bílé lístky, které nám byly prezentovány jako bůhví-jaká „demokratická“ vymoženost, byly by bývaly (tak jako byly vskutku odevzdané bílé lístky) rozděleny podle síly kartelových stran.*⁷⁴

V téměř článku dále Jehlička průkaznými argumenty zpochybňuje legitimitu režimu třetí republiky: *Politický akt, k němuž došlo tímto způsobem, může tedy být charakterizován jenom jako oktroj, jako diktát, a stejně tak i všechny další činy, k nimž na základě tohoto aktu došlo. Byl to ovšem akt neústavní, ba protiústavní, tak jako jsou protiústavní všechna omezení svobody spolčovací a shromažďovací (Nechanice!), zákaz nepohodlných stran, omezení svobody tisku a všech svobod, o nichž hovoří naše platná ústava. Původcové těchto aktů mohou být jednou zváni k odpovědnosti.*⁷⁵ *Rozhodně však nebude moci nikdo říkat, že „lid“ legalizoval volbami z 26. května 1946 systém, který mu byl vnucen, nadiktován. Jestliže někdo vykládá něco o politice, kterou lid „přijal“, je to, jako by vykládal o nemocném, který „přijal“ rakovinu nebo souchotiny, když ho tato nemoc přepadla.*⁷⁶ Další Jehličkovy články přetištěné v Drápalově antologii se zabývají například kritickou situací sociálně slabých rodin

nentů (květen 1945) a druhou fází převzetí výhradní moci (únor 1948). Viz KALVODA, Josef: *Role Československa v sovětské strategii*, s. 216–259.

73 JEHLIČKA, Ladislav: Dvě revoluce. In: DRÁPALA, Milan: *Na ztracené vartě Západu. Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945–1948*, s. 488–489.

74 JEHLIČKA, Ladislav: *Ať se nelže!* In: DRÁPALA, Milan: *Na ztracené vartě Západu. Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945–1948*, s. 505.

75 Když se po komunistickém převratu na Západě zformovalo české exilové hnutí k politickému aktivismu, představitelé stran Národní fronty se přihlásili k atributům třetí republiky a trvali na zachování principu politické kontinuity, zatímco opoziční nově vzniklé skupiny (nejvýznamnější byly Český národní výbor, Sdružení českých demokratických federalistů, České křesťansko-demokratické hnutí v exilu a Sdružení československých exulantů v Chicagu) tyto politické strany a jejich představitele *zvaly k odpovědnosti* za, podle nich, zločinný režim třetí republiky a podíl jeho představitelů na zkomunizování Československa. Viz CHOLÍNSKÝ, Jan: *Nesmiřitelný rozkol 1948–1956. Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí. Securitas Imperii*, 2010, č. 16, s. 52–87; KALVODA, Josef: *Z bojů o zítřek. I. díl. Dokumentace*. Moravia Publishing, Toronto 1995.

76 JEHLIČKA, Ladislav: *Ať se nelže!*, s. 505.

Jan Cholínský

a zbyrokratizovaným zbytněným socializujícím státem („Milá maminko“), hrozbami komunisty manipulovaných odborů („Kolem horké kaše“) nebo situací v sociálnědemokratické straně – kritickým pohledem na prokomunistické křídlo Zdeňka Fierlingera a úvahami o možnostech přijatelného Václava Majera, který se zasadil o zrušení stranické dohody s komunisty ve věci tzv. milionářské daně.

Na vývoj třetirepublikového (ale i pozdějšího) myšlení a psaní (viz např. citace v článku *At' se nelže!*) Ladislava Jehličky mělo zásadní vliv dílo německého ekonoma a sociologa – antinacisty a antikomunisty – Wilhelma Röpkeho.⁷⁷ V jím formulovaných závěrech a doporučeních pro uspořádání společnosti našel Jehlička precizní sociálně-ekonomické podklady, které inspirovaly a prohlubovaly jeho *myšlenkovou progresi* (Stankovič). Röpkeho myšlení svým zaměřením na duchovní hodnoty konvenovalo základnímu cítění integrálního katolicismu, ale na rozdíl od něho nabíze-lo praktický a v demokratickém politickém systému realizovatelný sociální model.⁷⁸ Röpke jako jeden z mála ekonomů této doby vystoupil na obranu svobodného trhu a svobodného podnikání proti socialismu a kolektivistickým utopiím: *Po druhé světové válce, kdy se mnozí evropští intelektuálové zříkali fašismu, stále však vychvalovali levicové ideologie, Röpke neúnavně bouřil proti zásadní nemravnosti všech plánovitých ekonomik a veřejně odhaloval brutalitu a bestialitu komunismu. Vystupoval ostře proti ekonomům, kteří tvrdili, že socialistický systém je vizí budoucnosti. Statečně kritizoval New Deal v době, kdy jeho kritiků bylo jen poskrovnu, a prakticky jako jediný se stavěl proti populárním socialistickým metodám J. M. Keynese.*⁷⁹

V roce 1947 se Ladislav Jehlička vrátil jako student na Karlovu univerzitu, ale po komunistickém převratu mu bylo znemožněno ve studiu pokračovat. Jako překladatel v roce 1948 ještě stačil zpřístupnit českým čtenářům knihu švýcarského lékaře a filozofa Maxe Picarda (1888–1965) *Hitler v nás*, kterou vydalo nakladatelství Vyshehrad.⁸⁰ Toto filozoficko-sociologické pojednání volně navazovalo na Picardovu předchozí práci *Útěk před Bohem* a zabývalo se fenoménem německého totalitního národního socialismu v souvztáznosti s civilizačním úpadkem, dezintegrací a deformací člověka postrádajícího kulturní kontinuitu a jednotící duchovní princip. Dalším Jehličkovým zdařilým překladem, který se dosud dočkal už pěti vydání, byla kniha Marka Twaina *Panna ve zbroji*. Tento překlad ovšem musel být při prvním vydání v roce 1951, kdy byl Jehlička zatčen StB, stejně jako při druhém vydání, kdy byl již šestým rokem ve vězení, uveden pod autorským krytím jeho přítele Leopolda Vrlý.

77 Wilhelm Röpke (1899–1966) působil jako profesor ekonomie v Jeně, Štýrském Hradci, Marburgu, Istanbulu a Ženevě. V roce 1933 odešel z Německa do exilu, odkud nekompromisně kritizoval Hitlerův nacionální socialismus. Své pojetí ekonomiky (tzv. ordoliberalismus) zakládal na volném trhu, ale zároveň na mravních zásadách a výrazné roli státu při zajišťování práv občanů. Röpkeho ekonomické myšlení se stalo vzorem pro úspěšného „architekta“ německého sociálního státu Ludwiga Erhardta.

78 Zatímco srdnaté úsilí integrálních katolíků o obrodu společnosti, ač vycházelo z reálných společenských problémů, bylo zahlceno historizujícím náboženským romantismem, uměleckou přecitlivělostí, filozofickou abstrakcí a politickým utopismem, což byly faktory, které bránily jeho uplatnění ve společenské praxi.

79 FEULNER, Edwin, J.: Wilhelm Röpke. *Střední Evropa*, 1999, roč. XV, č. 86, s. 9.

80 PICARD, Max: *Hitler v nás*. Universum, Praha 1948. Filozof Picard byl vedle ekonoma Röpkeho dalším autorem, který měl na Jehličku v době třetí republiky výrazný vliv.

Politický vězeň od procesu k rehabilitaci

Bezprostředně poté, co získali výhradní politickou moc, začali komunisté, jak už v roce 1929 sliboval jejich vůdce Klement Gottwald, „kroutit krky“ svým skutečným i předpokládaným oponentům. Zároveň ve společnosti systematicky mýtili vše, co nesouznělo s jejich marxisticko-leninskou ideologií, tedy prakticky veškeré kulturní dědictví, ať již to bylo dědictví prvorepublikové liberální demokracie nebo dědictví křesťanství a katolicismu. V první fázi komunistické nadvlády byl v Československu rozpoután teror vůči vybraným společenským skupinám, postizeni byli funkcionáři a členové nekomunistických politických stran, představitelé a laičtí aktivisté katolické církve, nekomunističtí příslušníci ozbrojených složek a účastníci protinacistického (zejména zahraničního) odboje, soukromě hospodařící zemědělci a živnostníci atd. Represe⁸¹ měly různou formu a různé stupně tvrdosti – od vyřazení z veřejného života, propouštění ze zaměstnání a převedení na nekvalifikovanou práci, přes zabavení majetku a nucené vystěhování, sledování (odposlechy, kontrola pošty) až po umístění v táborech nucené práce bez soudu nebo věznění na základě vykonstruovaných obvinění.⁸²

V rámci boje proti katolické církvi došlo po monstrprocesech s jejími hodnostáři, představiteli řádů a spolků⁸³ i na účtování s katolickými spisovateli a intelektuály, z nichž většina byla nějak spojena s již dávno nevycházejícími časopisy *Obnova* a *Řád* nebo s nakladatelstvím Vyšehrad. Jejich zatčení předcházelo přibližně dvouleté období, v němž byli postupně vytlačováni ze svých pozic na okraj společnosti⁸⁴ – bylo jim znemožněno publikovat a v zaměstnání byli přerazováni na podřadnou práci nebo propouštěni.⁸⁵ Už 28. února 1948 prohlašuje na schůzi akčního výboru Syndikátu československých spisovatelů Jan Drda: *Očista našeho života přišla organicky [...] je pouze pokračováním oné první revoluce z roku 1945*. Někteří katoličtí spisovatelé byli ze Syndi-

81 Vedené proti všem, kdo odporovali nastupující totalitní moci, dali najevo nesouhlas s proměnami společnosti, ale i proti těm, o nichž si představitelé této moci jen mysleli, že by odporovat či nesouhlasit mohli, nebo těm, na nichž chtěli pro výstrahu ostatním svou neomezenou moc demonstrovat.

82 Viz GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, R. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Statistický přehled*. ÚSD AV ČR, Praha 1993. Rovněž např. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2001.

83 Prvním katolickým monstrprocesem byl proces s osmnácti funkcionáři katolického tělovýchovného spolku Orel odsouzenými v Brně v červnu 1949 (celkem ke 181 letům odnětí svobody) jako odvěta za „protiúnorovou“ manifestaci na jaře 1948 u příležitosti tradiční pouti na Hostýn. VAŠKO, Václav: *Církev v zápasu s komunistickou totalitou na počátku 50. let*. In: HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950. Sborník příspěvků z konference pořádané Českou křesťanskou akademií, Ústavem pro soudobé dějiny, Centrem pro studium demokracie a kultury ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským dne 21. června 2000 v Emauzském klášteře v Praze*. CDK, Brno 2000, s. 105.

84 Někteří byli ovšem zatčeni dříve – Zdeněk Bar a František D. Merth (1948), Zdeněk Rotrekl, Anastáz Opasek, František Palivec (1949), Nina Svobodová (1950).

85 Např. Zdeněk Kalista přišel o místo pedagoga na Karlově univerzitě, Václav Renč o místo šéfdramaturga a režiséra Mahenovy činohry v Brně, Václav Prokůpek o místo ředitele nakladatelství Moravského kola spisovatelů, Ladislav Jehlička musel opustit Ministerstvo zdravotnictví. Viz SAK, Robert: *Život na vidrholci*. Příběh Bedřicha Fučíka, s. 253–254.

Jan Cholínský

kátu vyloučení, ostatní nebyli po jeho zrušení přijati do nového, „výběrového“ Svazu československých spisovatelů.⁸⁶ Bylo zastaveno vydávání katolických periodik (*Akord*, *Katolík*, *Na hlubinu*, *Obzory*, *Vývoj*, *Vyšehrad*) a také omezena činnost nakladatelství Vyšehrad, jehož schopný a odborně způsobilý ředitel Bedřich Fučík byl nejprve v listopadu 1948 poslán na dovolenou a v srpnu 1949 zbaven funkce.⁸⁷

Katoličtí intelektuálové souzení v brněnském procesu s tzv. „Zelenou internacionálou“ byli postupně pozatýkáni v roce 1951. Pro některé z nich následoval více než roční pobyt – tj. vyslýchání, týrání a donucování k přiznání – ve vyšetřovací vazbě. Jeho symptomy připomíná Ladislav Jehlička slovy: *Při vyšetřování jistě mnoho vytrpěli zejména Kostohryz, Berounský, Prokůpek, Renč, ale i my ostatní jsme dostali pořádně do těla*.⁸⁸ Co předcházelo samému zatčení, shrnul nejvýstižněji Robert Sak v knize o životě Bedřicha Fučíka.⁸⁹ Od sklonku války katoličtí intelektuálové pořádali v Praze převážně na Spořilově soukromá přátelská setkání, kde probírali svou literární činnost, komentovali dobovou situaci a hráli mariáš. V těchto setkáních – v domácnostech Zdeňka Kalisty, Josefa Knapa, Františka Křeliny, Sonji Špálové, Bedřicha Fučíka, Josefa Kostohryze, Stanislava Berounského a Ladislava Jehličky – pokračovali v mírně rozšířené sestavě i po únoru 1948.⁹⁰ Novým účastníkem schůzek, který také nejvíce ze zúčastněných směřoval diskuse k politice a potřebě „něco dělat“, se stal básník Josef Kostohryz.⁹¹ Na návštěvy občas přijížděli literární přátelé z Brna a jednou se uskutečnilo na pozvání Václava Prokůpka naopak společné výjezdní zasedání na Moravu na tradiční svatováclavské vinobraní ve Starovičkách.⁹²

86 Po tzv. první očistě Syndikátu československých spisovatelů v roce 1945 následovala očista druhá na přelomu let 1948 a 1949. Ti katoličtí spisovatelé, kteří tehdy nebyli vyloučeni po zrušení Syndikátu (1675 členů) nebyli přijati do Svazu československých spisovatelů založeného v březnu 1949, který měl jen 220 členů a 49 kandidátů. BAUER, Michal: Perzekuce křesťansky orientovaných autorů v 50. letech 20. století. In: *Literatura určená k likvidaci. Sborník z konference pořádané v Brně 26.–27. listopadu 2002 k padesátému výročí politických procesů se spisovateli*. Obec spisovatelů, Praha 2004, s. 44–46.

87 V téměř roce bylo na základě schváleného seznamu prohibiční literatury ve Vyšehradu zlikvidováno devatenáct titulů. O utlumení činnosti nakladatelství vypovídají vedle obsahu i počty vydaných titulů. V roce 1947 to bylo 101 titulů, 1948 – 89, 1949 – 32, 1950 – 47, 1951 – 61, 1952 – 57, 1953 – 14, 1954 – 5, 1955 – 8, 1956 – 4 a dále až do roku 1969 – 14 až 22 titulů. Kromě toho byl v roce 1953 tradiční název Vyšehrad nahrazen názvem Lidová demokracie. Viz *70 let nakladatelství Vyšehrad 1934–2004*.

88 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 109.

89 Součástí tohoto popisu jsou i podrobnosti o jednom z posledních velkých setkání katolických literátů v srpnu roku 1948 v Tasově u příležitosti sedmdesátých narozenin Jakuba Demla, kterého se zúčastnil i režim loajální a režimem hájený Demlův obdivovatel básník Vítězslav Nezval. SAK, Robert: *Život na vidrholci“. Příběh Bedřicha Fučíka*, s. 271–279.

90 Jehlička uvádí, že hlavními účastníky schůzek byli on, JUDr. Stanislav Berounský, prof. Josef Kostohryz, JUDr. Oldřich V. Albrecht, Ing. Ladislav Karhan, JUDr. Miloslav Skácel starší a PhDr. Bedřich Fučík a na Moravě k nim patřili spisovatel Václav Prokůpek, PhDr. Václav Renč a Jan Zahradníček. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 123.

91 Vedle tajného korespondenčního spojení s katolickými exulanty bylo jediným aktivistickým činem této skupiny odeslání protestního dopisu proti československým poměrům do Vatikánu a několika západním státníkům, které vyšlo z podnětu Kostohryzova. Jehlička se této „akce“ odmítl zúčastnit: *Přišli s tím na mne, abych to napsal, já už jsem ovšem znal, jak to chodí v ministerských kabinetech, trysmal jsem se jim tenkrát a řekl jim, že to mohou psát rovnou Ježíškovi nebo svatému Mikuláši*. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 109.

92 Toto výjezdní setkání v září 1948, resp. jeho StB vykonstruovaná verze (údajně založení konspirační

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

Ladislav Jehlička období před zatčením a závažnost „provinění“ s přiměřenou dávkou ironie charakterizuje: *Tak jsme se tedy tulili a scházeli, nikoli pravidelně, a vedli řeči, samozřejmě i o politice. Na každého jistě v té době působilo mnoho věcí: odbojářská mystika a mýtus, propaganda domácí i zahraniční [...] Nebylo by pravdivé, kdybychom tvrdili, že jsme nevěřili ve válku a nepočítali s ní; bylo na dlani, že Spojené státy využijí ať brozbou, vydíráním nebo skutečnou válkou momentální atomové převahy, kterou jistou dobu dočasně měly a která jistě nepotrvá. [...] Ale to byly všeho všudy jenom hovory. Já jsem své spolčáky nikdy nebral příliš vážně, čím dál tím méně vážně, ač jsem z nich byl daleko nejmladší; ale hovořilo a popíjelo se mi s nimi dobře a nepřipadalo mi, že by se to mohlo obrátit k zlému. Do jisté míry to také bylo mnoho povyku pro nic za nic a divadlo plně omylů: příslušní činitelé nás už měli dávno v merku a celkovou situaci posoudil věcně a lapidárně můj referent na StB při podpisu závěrečných protokolů: „My jsme si mysleli, co velkého neděláte, a vy jste zatím dělali hovno. Ale odserete si to stejně.“ A také jsme si to odsrali.⁹³*

Jak vyplývá z dochované dokumentace, StB měla o Ladislava Jehličku zájem už před únorem 1948, po převzetí moci komunisty pokračovala v jeho intenzivním sledování a plánovala jeho naverbování ke spolupráci.⁹⁴ Není vyloučeno, že pro něho, jakožto bývalého tajemníka lidoveckého ministra Adolfa Procházky, měla připravenou podobnou roli – agenta provokatéra – jako pro předúnorového poradce národněsocialistického místopředsedy vlády Petra Zenkla Vlastislava Chalupu.⁹⁵ StB kontaktovala Jehličku poprvé počátkem prosince roku 1950, kdy ho v jeho bytě navštívili dva příslušníci, s nimiž ještě dokázal vést řeč *De nihilo et quibusdam aliis* (o ničem a některých jiných věcech).⁹⁶ Koncem ledna 1951 se ovšem po dalším šikanování podařilo příslušníkům StB Jehličku přimět k podpisu spolupráce. Tím ale tato „spolupráce“ zároveň skončila, protože, jak bylo tehdy zaznamenáno v materiálech StB: *Od té doby se projevil jako nesmířitelný třídní nepřítel, což dával při každé schůzce otevřeně najevo. Každá jeho druhá věta byla lež a tuto zásadu praktikoval do té doby, než se mu podařilo ukrýt se v ústavě pro nervové chore.⁹⁷*

vlastizrádné skupiny) se později stalo jedním z hlavních „důkazů“ v procesu se „Zelenou internacionálou“. Jeho účastníci sice ve Starovičkách hovořili jen o běžných věcech včetně vlastních publikačních potíží a všeobecných důsledků komunistického převratu, ale po ročním utrpení při vyšetřování před soudem potvrdili verzi StB. SAK, Robert: *„Život na vídrholci“. Příběh Bedřicha Fučíka*, s. 274–275. O aktivitách katolických literátů podle záznamů ve vyšetřovacích spisech StB viz DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 20–23, 56–83, 136–185.

93 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 125.

94 Jehlička v *Křiku Koruny svatováclavské* (s. 123) vzpomíná, že důkazem tohoto zájmu bylo, že mu bezprostředně po únoru v kanceláři na ministerstvu prohledali psací stůl.

95 Vlastislav Chalupa se v režii StB stal vůdcem fiktivní odbojové struktury a jako agent-provokatér přivedl do neštěstí stovky protikomunisticky orientovaných lidí. Viz CHOLÍNSKÝ, Jan: Vlastislav Chalupa a Josef Kalvoda – Dva osudy a dva odboje. In: VEBER, Václav – BUREŠ, Jan a kolektiv: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk – ÚSTR – Metropolitní univerzita, Plzeň 2010, s. 55–82.

96 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 122.

97 Citováno podle DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 166–167. O Jehličkově podpisu vázacího aktu se zmiňuje také Sak (SAK, Robert: *„Život na vídrholci“. Příběh Bedřicha Fučíka*, s. 277–278) v souvislosti s případem Josefa Kostohryze, který po podpisu spolupráce s StB začal předstírat duševní poruchu, načež byl hospitalizován na psychiatrii a spolupráce zproštěn.

Jan Cholínský

Ani se svou veselou povahou a sklonem k „páskovství“ však nebyl Ladislav Jehlička s to odolat náporu StB, který na něho po prvním kontaktu začal doléhat. O svém tehdejší rozpoložení přiznává, že když StB začala obtěžovat přítele Josefa Kostohryze, ještě se tomu ve své mladické nerozvážnosti, naivitě a lehkomyšlnosti smál, ale když došlo i na něho, smích ho přešel: *Od té doby jsem byl několik týdnů „vyšetřován na svobodě“, jak to cudně později vyjádřil můj referent na StB, a otázky byly samozřejmě čím dál hustší. Nejvíce mě vyděsilo, když jsem byl později dotazován na Jana Zahradníčka [...], netušil jsem, že se po něm „jde“.*⁹⁸ Když zjistil, že ho StB chce naverbovat a využít snad i proti Kostohryzovi a Zahradníčkovi, byl na pokraji zhroucení a začal se zbavovat nesnesitelného tlaku zvýšenou konzumací alkoholu a flámováním, což mu sice přinášelo chvilkovou úlevu – ovšem na úkor rodinného života. Se svou situací se svěřil švagrovi Stanislavu Berounskému, který mu vyjednal konzultaci u Kostohryzova bratrance psychiatra Svetozára Nevoletého. S pomocí jeho rad se mu podařilo sehrát duševní poruchu a dosáhnout hospitalizace v bohnické psychiatrické léčebně.⁹⁹

O tom, co Jehličkově hospitalizaci předcházelo, se rozepisuje v již výše zmíněné knize Zora Dvořáková na základě informací získaných ze spisů StB a v nich zaznamenaných zpráv o Jehličkově tajném sledování. O Jehličkovi mj. uvádí, že se šéfredaktor Vysvětladla Šnajdr vyjádřil, že je to bezcharakterní chlap, který všechno dělá pro kariéru; že Jehlička rád popíjí a že i jeho mimomanželský život stojí za pozornost; že Jehlička od podzimu pije, straní se lidí, nervově je labilní; že se bojí zatčení nebo má nějaké „erotické problémy“; že si svou ženu vzal jen pro peníze, že to však neryváží její fyzické a duševní nedostatky¹⁰⁰; měl milenkou, kvůli které se chtěl dát rozvést; že se pokusil o sebevraždu (Nakolik byla předstíraná se odhadnout nedá. V jeho samizdatových pamětech o tom nic není ...).¹⁰¹ Publikování těchto „informací“ je z etického hlediska diskutabilní, nejen proto, že je autorka nedoplnila vyvažujícím komentářem, ale především proto, že je vůbec uvedla. Jedná se o údaje z intimního soukromí (ať již pravdivé, či smyšlené) plně rehabilitovaného politického vězně, který prožil devět let v komunistických věznicích a koncentračních táborech; údaje pocházející z jeho pronásledování komunistickou zločineckou organizací a z tajných materiálů této organizace. Dvořáková rovněž píše: *Jehlička měl dvě*

Sak zde dodává, že Jehlička, který se uchýlil do Bohnic, však na rozdíl od Kostohryze nefiguruje ani v jednom z publikovaných seznamů spolupracovníků StB.

98 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 122.

99 Tamtéž, s. 125–126.

100 K oněm „duševním nedostatkům“ se vyjadřuje Jehličkův vnuk Tomáš Hradečný: *V době, kdy jsem bydlel s prarodiči v Braníku, vyprávěla mi babička, jak jí jako křesťice ve Stavebních izolacích nebylo něco jasné, tak si našla knihu v němčině od profesora Josefa Sebastiana Cammerera, jednoho z průkopníků oboru stavební fyziky, která ležela zaprášená někde v regále, protože jí nikdo nerozuměl. Bez jakéhokoli technického vzdělání ji prostudovala a následně dokázala aplikovat teoretické znalosti v projekční praxi. V socialistickém podniku si se správností návrhu nikdo moc nelámал hlavu, takže zpracovávala výpočty doma přes noc, aby mohla prosadit objektivně bezvadné řešení proti studovaným polo odborníkům. Nakonec je dokázala přesvědčit a postupně se stala ve Stavebních izolacích a později v Potravinoprojektu specialistkou na navrhování chladírenských komplexů budov (v rámci států RVHP). Rozhovor Jana Cholínského s Tomášem Hradečným, duben 2011. A k oněm „fyzickým nedostatkům“ lze uvést větu spisovatele Alexandra Klimenta: *Jehlička se oženil s krásnou ženou, z níže citovaného rozhovoru s autorem textu (viz pozn. 177).**

101 DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 164–167.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

dcerky, přičemž vyšetřovatelé upřeli pozornost i na jeho manželku a charakterizovali ji jako ženu, která vypadá, že vyšla z kláštera, nicméně chodí přepychově oblekána.¹⁰² Komentář k tomuto „poznatku“ v knize chybí, a tak jej lze doplnit vyjádřením Jehličkovy dcery Věry Hradečné: *Maminka téměř všechno oblečení dědila od dětství po své starší sestře a sama si je přešívala. Měla vkus a dovedla si vytvořit pomocí různých odstřížků nebo stužek ze starého nové. Nosila s oblibou na šatech bílé límečky a manžety, které stále prala a přešívala. Možná to bylo tehdy známkou přepychu – nevím. Měla jednu tmavozelenou kostkovanou sukni, kterou nosila po tátově zatčení tak dlouho, dokud se na ní nerozpadla. Kromě snubního prstenu neměla žádné šperky.*¹⁰³

O svém pobytu v psychiatrické léčebně píše sám Ladislav Jehlička stejně jako o předchozím vypjatém období odlehčeným způsobem: *Já jsem cvokařil tak, že mi zdřevěněly nervy. Ne, že by „zdřevěněly“, ale stalo se z nich skutečné dřevo, které začalo skutečně hnít v deštivém jarním počasí, a jak hnilo, tak děsně smrdělo, takže se každý ode mne s ošklivostí odvracel (podle mého mínění). I poléval jsem se tu a tam voňavkami a zejména kouřil jako cikán, což mi nedělalo žádné potíže.*¹⁰⁴ Toto podání však neznamená, že předstírání sebevražedných myšlenek a halucinací a absolvování opakovaných elektrických šoků při stálé obavě z nucení ke spolupráci s StB, ze zatčení a dlouhodobého věznění byl úlevný pobyt. Jehlička měl kromě toho rodinu a jeho dcerám bylo v době jeho hospitalizace pět a osm let. Jako autentičtější svědectví o jeho rozpoložení se proto jeví vzpomínka Věry Hradečné na návštěvu otce v Bohnicích: *Já jsem tehdy dostala takové hezké vystřihovánky a měla jsem z nich radost a tak jsem je přinesla tátovi ukázat. On řekl: „Tak vidíš, tak to budeš mít co dělat, ale radši pomáhej mamince“ a rozplakal se. Což pro mě jako ani ne devítileté dítě bylo šokující, protože jsem ho tehdy vnímala jako hodného, ale současně přísného tatínka, který nám sice nedával pohlavky, ale když jsme něco provedly, na zadek nám dal.*¹⁰⁵

Během Jehličkova pobytu v Bohnicích se Stanislav Berounský pokusil nalézt pro něho převaděče a umožnit mu odchod do exilu, ale narazil přitom na fingovanou převaděčskou síť řízenou StB. Když byl 3. května 1951 přímo v léčebně Ladislav Jehlička zatčen, znamenalo to pro něho svým způsobem odlehčení napětí, ale zároveň začátek dalšího terorizování. Na základě informace, kterou získala StB o písemném kontaktu Jehličky s bývalým lidoveckým poslancem – po Únoru uprchlíkem na Západ a vyvíjejícím tam „vlastizrádnou“ činnost – Bohdanem Chudobou, měla Jehličku definitivně ve svých chapadlech. Jehlička později konstatuje: *Při vyšetřování se mnou mohli zacházet bezohledně, protože věděli, že Chudobu mám prokazatelně na krku a že z kriminálu nevyjdu, ať při vyšetřování vyjde nebo nevyjde najevo cokoli.*¹⁰⁶ Ač se jednalo o poměrně nevinnou korespondenci, kterou ještě k tomu Jehlička pro Chudobův direktivní a povyšenecký způsob komunikace sám ukončil, StB se stejně jako v tolika jiných případech nerozpakovala udělat z komára velblouda – podle jí stanovené úřední verze se jednalo

102 Tamtéž, s. 66.

103 Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

104 JEHLIČKA, *Křik Koruny svatováclavské*, s. 125

105 Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

106 JEHLIČKA, *Křik Koruny svatováclavské*, s. 123.

Jan Cholínský

o špionáž. Jehlička: *Můj komár se jmenoval Chudoba. Znal jsem se s ním, bydlel nějakou krátkou dobu u nás, po únoru 1948 emigroval a za několik měsíců se ohlásil prostřednictvím studenta Mirka Kostelky, který poselství a vzkazy od něho vyřizoval [...] Chudoba byl bigotní katolík, do své činnosti „namočil“ půl jižní Moravy, byl přesvědčen (mylně ovšem), že v nejbližší době vypukne válka. Když byl Kostelka zatčen, prozradil mimo jiné i Jehličkův kontakt s Chudobou.*¹⁰⁷

Jehlička se podle vlastního vyjádření během výslechů snažil neprovokovat, vystihnout, co chtějí referenti slyšet, a promýšlel, jak to udělat, aby svou výpověď nikoho neohrozil:¹⁰⁸ *Vyšetřovatelé v té době přišli, jak sami zdůrazňovali, z továren, neměli patrně žádné delší speciální školení, jenom takový nějaký rychlokurs, a také o žádné vyšetřování ani nešlo, jenom o to, aby z nás vytloukli nějaké doznání; ostatně byli přesvědčeni, vskutku asi přesvědčeni, že jsme je chtěli připravit o socialistické vymoženosti, a podle toho s námi jednali. Někaké zvláštní hrdinství nešlo provozovat; to jsi také lehce mohl přijít o život, což se některým tvrdošíjným i stalo. Takže jsi musil bruslit. Protože šlo jen o přiznání, vždycky jsem si na cele lámal hlavu, k čemu bych se „přiznal“. Když mne přivedl referent k sobě, nechal jsem se chvíli trápit, aby to tak nevypadalo a pak jsem se přiznal ke spolupráci s někým, kdo byl v cizině nebo mrtvý, s Helenou Koželuhovou, Adolfem Procházkou, Bohdanem Chudobou atd. Vyšetřovatel byl spokojen a já také. Další věty ovšem naznačují, že o pohodu při výsleších se vždy nejednalo: Jednou jsem taky dělal dřepy, stál u zdi na špičkách se vztaženými rukama a říkal: „Jsem liška prohnaná, jsem špion a lump.“ To jsem dělal celkem rád, protože pokud jsem se producoval já, všechno ještě jakžtakž šlo, a vyšetřovatel si mohl odpočinout a neměl kdy na nic jiného.*¹⁰⁹

Prokurátorem v brněnském procesu byl jmenován „specialista“ na procesy s katolíky Karel Čížek. Ten při jednom z výslechů Jehličkovi na věcnou námitku, že do protokolu byla zaznamenána jazykově nesmyslná věta, odvětil: *Kamaráde, tohle celé je nesmysl, ale (pokerčil rameny) hraje každý svou hru.* V obžalovací řeči se Čížek podle Jehličkova vyjádření, na rozdíl od méně pohotových obžalovaných, na nichž se *ukájel* stejně jako na těch, co si dělali nějaké naděje, u něho spokojil víceméně s konstatováním, že je *pásek, kterému je všechno jedno a ze všeho si dělá legraci.*¹¹⁰ Jehlička si skutečně po svém zatčení žádné naděje nedělal a snad připouštěl i to nejhorší, jak o tom svědčí jeho verše (s nádechem doslova šibeničního humoru) ze soudní vazby na Pankráci z jara 1952: *Až odříznou mě od šibenice a ztuhlé tělo zhltně země klín, lacedemonským zvěstuj poutníče: ne-*

107 StB později prohlásila Miroslava Kostelku za mrtvého, aby nepoplašila jeho „spolupachatele“. Tamtéž, s. 123.

108 Historik Robert Sak v knize o Bedřichu Fučíkovi oproti tomu naznačuje – ale nepřilíží věrohodně dokládá (asi; z rozhovorů s historikem Karlem Bartoškem víme; nejspíš; Bůhví; Zora Dvořáková usoudila) –, že svou mnohomluvností při výsleších Jehlička některým spoluzatčeným mohl uškodit, a prezentuje zde i Fučíkův údajný názor, že za své „povídání“ při výsleších byl možná Jehlička odměněn možností roznášet ve vyšetřovací vazbě obědy, a dále to, že Fučík o Jehličkovi neměl nejlepší mínění. SAK, Robert: *Život na vidrholci. Příběh Bedřicha Fučíka*, s. 285. V sympatizujícím portrétu Jehličky nazvaném *Jeden z nás v bouři* však Bedřich Fučík nic podobného nezmiňuje ani nenaznačuje. In: BINAR, Vladimír – TRÁVNÍČEK, Mojmír (eds.): *Bedřich Fučík – Setkávání a míjení*, s. 235–237.

109 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 102.

110 Tamtéž, s. 102–103.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

zaslouženě vešel do dějin. [...] Až hrobník nad hrobem mi blínu srovná, na desku, prosím, nápis dejte mi: „Neměl jsem v žertu hned tak sobě rovna. Budu si hrozně scházet na zemi!“¹¹¹ Když se ho na konci vazby vyšetřovatel ptal, jak odhaduje výši svého trestu, odpověděl: „Velezrada to bude, takže nad deset let, na provaz to zase nevypadá, takže to bude asi mezi dvanácti patnácti roky.“ Na to mu vyšetřovatel, který zjevně znal výsledek dopředu, řekl: „Umíte dobře hádat,“ a byla to pravda – rozsudek byl čtrnáct let odnětí svobody.¹¹²

Soudní proces se „Zelenou internacionálou“ byl jedním z tragických dobových „divadelních představení“, v nichž se odsouzení – poté, co byli vystaveni brutálním donucovacím metodám při vyšetřování¹¹³ – přiznávali k věcem, které jim byly podsunuty StB, a během soudního jednání museli odpovídat podle scénáře připraveného vyšetřovateli. O jeho průběhu Jehlička píše: *Organizace toho divadla nebyla totiž po všech stránkách dokonalá [...] bylo to ve velkém sále na Zemském národním výboře, lidí tam bylo jako máku, jistě tam byli také někteří nakomandovaní, ale pak tam byly také houfy příbuzných a lidé všelijací, kteří nám fandili, mávali na nás květinami, souhlasně aklamovali trefné výroky a tak; předseda soudu několikrát hrozil, že nechá vyklidit sál, bude-li obecenstvo projevovat obviněným sympatie.*¹¹⁴ Údajné spiklenecké spojení katolických intelektuálů s agrárníky a bývalými pravicovými politiky s mezinárodním kontextem, řízené Spojenými státy, bylo vykonstruováno na objednávku komunistických ideologů ve snaze zostudit katolicismus a agrarismus a zároveň pro výstrahu i ze msty „zašlápnout do země“ intelektuály odlišného politického přesvědčení. O existenci „Zelené internacionály“ usilující o pád režimu pod taktovkou Spojených států, jejichž zájmem byla podle StB okupace střední Evropy, se všichni obvinění dozvěděli až během vyšetřování, kromě toho se někteří ze „spiklenců“ až do procesu ani osobně neznali.

Komunisté však měli přece jen k dispozici i dostatečně reálné údaje, na jejichž základě mohli případ „Zelené internacionály“ vyfabulovat. Nespornou skutečností bylo, že katolické přesvědčení souzených je v rozporu s komunistickou ideologií a je proti novému uspořádání společnosti. A dále, na Západě skutečně existovaly protikomunistické organizace exulantů, agrární „Zelená internacionála“ – Mezinárodní selská unie (anglicky IPU) a katolická „internacionála“ – Křesťanskodemokratická unie střední Evropy (anglicky CDUCE), obě s českým zastoupením. Dále: Západ ve spojení s exulanty skutečně prováděl špiónáž zaměřenou proti komunisty ovládaným státům; v exilu i v Československu skutečně diskutovali agrárníci s pravicovými katolíky o spolupráci, resp. o společném protikomunistickém odboji¹¹⁵; Bohdan Chudoba a další exiloví katolíci byli skutečně ve spojení s Vatikánem atd. Všechny tyto aktivity byly

111 Tamtéž, s. 336.

112 Tamtéž, s. 103.

113 Jak vyšlo později veřejně najevo u rehabilitačního soudu.

114 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 104. Na chování Ladislava Jehličky u soudu vzpomíná po letech Bedřich Fučík: *Seděl jsem při přelíčení po levici tohoto páska, viděl jsem, jak se od začátku jednání baví, protože snad jediný z nás přiblížil s humorem k této komediální scénérii a byl ochoten se k ní smát. Dal této chuti průchod později a rozesmál se při nějaké blbosti naplno – jako divák v kině, jímž v podstatě byl, a byl přísně napomenut.* In: BÍNAR, Vladimír – TRÁVNÍČEK, Mojmír (eds.): *Bedřich Fučík – Setkávání a měnění*, s. 235–236.

115 Mezi exulanty docházelo již během politického třebení v uprchlických táborech k přirozenému spojení lidovců s agrárníky a v debatách konaných před oblastním sjezdem exilové lidové strany v Lud-

Jan Cholínský

ovšem oddělené, neexistovalo – ke škodě protikomunistického odboje – žádné jejich ústředí a jednotné vedení, neexistoval ani koordinovaný postup v kontaktech mezi exilem a ještě více atomizovaným domovem, a zejména zde nebyl ani zájem vůdčí západní mocnosti Spojených států amerických překročit vlastní přijatou strategii zadržování komunismu v hranicích území, které již dobyl.¹¹⁶

Ani úvahy komunistů o ohrožení jejich pozic „zeleno-černým“ politickým spojením nebyly zcela liché. Pokud by skutečně došlo k válce Západu s Východem a v Československu k revoluční situaci, agrárníci společně s pravicovými katolíky mohli vytvořit politickou platformu a získat ve společnosti deštěné komunisty a předtím Národní frontou výraznou podporu. Oproti této teoretické úvaze však stojí realie: Spojené státy (v obavě ze síly protivníka ani Sovětský svaz) si válku nepřály, byť v rámci možností patové situace hájily co nejdůsledněji – včetně špionáže a propagandistického využití exulantů – své zájmy. Komunisté měli k dispozici natolik rozvětvenou a celou strukturu společnosti prostupující agenturně-represivní mašinérií, že odbojová činnost byla předem odsouzena k nezdaru. Ladislav Jehlička si toho byl vědom a ve zralém věku se jako jeden z mála politických vězňů ve svých úvahách o odboji v tomto smyslu vyjadřuje: *Ted' už jsou časy pokojné a klidné, ba dokonce i nudné, ale kdyby někdy vypukly časy horší, jenom proboha se neotírejte o žádnou ilegalitu. To je záležitost vysloveně pro profesionály, a žádný diletant a amatér se do toho nemá plést. Diletant, laik je proti profesionálům, vybavenému ke všemu ještě rozsáhlejším a nejmodernějším aparátem, vždycky trouba. Takže dál od toho.*¹¹⁷ Své role ani činnosti se však přitom nezříká: *Není čeho litovat. Za prvé, my jsme si tuhle dobu nevybrali, ona si vybrala nás. [...] Za druhé, i když jsme leccos dělali naivně, směšně, dětsky, je to zase jedno, protože bychom byli nic nezměnili a nic jsme také nemohli změnit, i kdybychom to dělali sebelíp. Za třetí, když tolik slušných lidí bylo zavřeno, měli jsme si my „svobodně“ chodit po tom velkém koncentráku a necpat se do toho malého, když*

wigsburgu (uskutečněním 15. února 1949) se o možnostech tohoto spojenectví živě diskutovalo. Dokládá to např. dopis Josefa Kalvody Bohdanu Chudobovi z ledna 1949: *Shodli jsme se s ing. Bredou, býv. posl. Tumlířovou, dr. Tumlířem aj., že by bylo zapotřebí vytvořit blok stran lidové a agrární. Jmenovala by se potom tato strana stranou křesť. demokracie, obrody či republikánským lidovým hnutím, to už by nebylo podstatné. [...] Byla by to strana s křesťanskou ideovou náplní, tj. lidovci by dali straně křesťanský mravní základ a republikáni masu.* CHOLÍNSKÝ, Jan: *Poutník Josef Kalvoda. Život a dílo historika a ideologa protikomunistického odboje v exilu*, s. 108. V únoru roku 1949 byla ustavena Rada svobodného Československa jako zastřešující exilový orgán, jejíž členství přijali agrárníci i část lidovců, zde se ovšem o užší symbiózu nejednalo, byť vedoucí zástupce lidové strany Adolf Procházka náležel ke stejné politické frakci jako vůdce agrárníků Josef Černý. Část exilových lidovců – v čele s Chudobou a Kalvodou – odmítajících RŠČ (později přejmenována na České křesťansko-demokratické hnutí v exilu) se v první polovině roku 1953 stala společně s agrárníky (tehdy nespokojenými se svou pozicí v RŠČ) jádrem skupiny Jednota za svobodu a demokracii v Československu oficiálně ustavené 25. února 1953, jejíž aktivní činnost však trvala jen několik měsíců.

116 O rozkolu v českém (československém) exilovém hnutí viz CHOLÍNSKÝ, Jan: Nesmiřitelný rozkol 1948–1956. Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí. Spojené státy jako vůdčí západní mocnost a bipolární protihráč sovětského komunismu na globální scéně sledovaly politickou strategii, jejíž prioritou bylo předejít válečnému konfliktu; sjednocení českého či středoevropského exilu na bázi etického antikomunismu bylo pro jejich politickou praxi nejen podružné, ale i kontraproduktivní. Viz CHOLÍNSKÝ, Jan: Studená válka a mezníky v české exilové politice 1948–1989. *Střední Evropa*, 2010, roč. 23, č. 134, s. 88–110.

117 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 126.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

*jsme tolik let blásali řád a obnovu? Kdybychom si byli špacírovali po venku, stali bychom se ke své minulosti zcela nevěrohodnými.*¹¹⁸

V oficiální komunistické verzi o brněnském procesu s klerofašistickou odnoží tak zvané „zelené internacionály“ prezentované ČTK a *Rudým právem*, která je typickou ukázkou dobové komunistické propagandy v intencích vyhlášeného „třídního boje“, stálo: *Ve dnech 2.–4. července se v Brně před senátem státního soudu konal proces s 15člennou protistátní skupinou složenou převážně z fašistických intelektuálů, orientovaných na Vatikán, kteří usilovali o zvrát lidově demokratického zřízení a vytvoření fašistického režimu u nás. Proces se konal za účasti veřejnosti, zejména kulturních pracovníků. Senátu státního soudu předsedal dr. Vladimír Podčepický, žalobu zastupoval dr. Karel Čížek. Pro vlezradu a špionážní činnost byli souzeni obvinění: úředník Václav Prokůpek, úředník dr. Stanislav Berounský, úředník dr. Oldřich Albrecht, redaktor nakladatelství Ladislav Jehlička, bývalý ředitel nakladatelství Melantrich dr. Bedřich Fučík, bývalý advokát dr. Miloslav Skácel, úředník ing. Ladislav Karhan, bývalý profesor dr. Zdeněk Kalista, úředník dr. Josef Knap, bývalý nakladatel Ladislav Kuncíř, odborný učitel František Křelina, spisovatel Jan Zahradníček, bývalý ředitel vinařského družstva Václav Hověžák, rolník František Kadrnka a bývalý předseda Svazu producentů mléka Jan Langar.*¹¹⁹

O katolicích Albrechtovi, Berounském, Fučíkovi, Jehličkovi a Zahradníčkovi zpráva dále uváděla, že *přispívali do fašistických časopisů „Řád“, „Akorá“ a „Obnova“, kde blásali vatikánskou fašistickou ideologií tzv. stavovského státu, špinili revoluční tradice našeho lidu a naší kultury, vydávali Lipany a Bílou horu za šťastné události v našich dějinách a dobu největšího útlaču – dobu temna – za nejslavnější dobu našich dějin. V tomto duchu falšoval také docent historie Kalista naše dějiny. O všech odsouzených ve zprávě dále stálo: Vítězství lidu v květnu 1945 a zejména v únoru 1948, dosažené díky spojenectví pracujících rolnických mas s dělnickou třídou, vystupňovalo jen nenávist těchto věrných služebníků agrární velkostatkářské kliky a vatikánské reakce k našemu lidu. [...] V září 1948¹²⁰ založili obvinění protistátní skupinu, která ve spojení se zrádnou emigrací v zahraničí a za podpory Vatikánu a amerických imperialistů sledovala cíl násilného zvratu politických poměrů u nás. Chtěli zřídít u nás fašistický režim na podkladě papežského učení o t. zv. papežském státě. [...] V plánu této skupiny bylo – v případě zvratu – začlenění našich zemí do t. zv. Středoevropské federace, což – a to obvinění výslovně doznali – znamenalo ztrátu naší samostatnosti. Ve svém záškodnickém plánu počítali obvinění s válkou amerických imperialistů proti naší zemi.*

Propojení katolíků s agrárníky zpráva „vysvětlovala“: *Když v roce 1950 viděli, že plány Vatikánu na odstranění našeho zřízení za pomoci zrádné části vysoké církevní hierarchie a jejích pomahačů byly odhaleny, mění obvinění orientaci své protistátní činnosti na zrádce u t. zv. zelené internacionály stojící přímo v žoldu amerických imperialistů. V závěru stálo: Octli se na lavici obviněných, neboť se ukázali být sprostými zločinci, kteří se neštítí pomáhat připravovatelům nové světové války, dodávat jim špionážní zprávy a vyzývat je k válce proti našemu lidu. Proces s těmito záškodníky ukázal, že jim nešlo o kulturu. Chtěli oloupit náš lid*

118 Tamtéž, s. 109.

119 *Rudé právo*, 5. 7. 1952.

120 Míněno na vinobraní ve Starovičkách [sic!].

Jan Cholínský

o všechny svobody, kterých si dobyl, chtěli jej dostat pod vládu statkářů a kapitalistů, chtěli jej zbavit státní samostatnosti. [...] Obvinění doznali svou trestní činnost a navzájem se usvědčili.¹²¹ Byli uznáni všichni vinnými z trestného činu velezrady a obvinění Albrecht, Jehlička a Karhan mimo to z trestného činu vyzvědačství. Nejvyšší trest – 22 let odnětí svobody – dostal Prokůpek, u všech obviněných bylo vysloveno propadnutí jejich jmění a ztráta čestných občanských práv. Všichni odsouzení si jako „muklové“ podstatnou část trestu „odseděli“, propuštění byli v rámci amnestií vyhlášených v šedesátých letech 20. století (většina z nich v roce 1960), v letech 1967 a 1968 byli rehabilitováni a jejich tresty jim byly zhlazeny. Sami prožili mnoho utrpení a těžkých let v komunistických vězeních a pracovních táborech, ale jejich trest měl ještě jednu dimenzi – dopadl v podobě různých perzekucí i na jejich rodinné příslušníky.

Historik Václav Vaško při líčení osudů politických vězňů připomíná vedle uvězněných i ty, kteří s nimi spoluprožívali jejich těžký úděl: *na bezejmenné brdiny – manželky, děti, příbuzné politických vězňů, učitele a lidi různě sloužící bližním, kteří neokusili vězení či nebyli jinak zbaveni svobody – memoárová literatura zabývající se komunistickým obdobím našich dějin zapomněla.¹²² Podle jeho mínění se jejich osudy navzájem podobají a jsou důkazem toho, že módní sebebičovací či naopak sebeomlouvající fráze „všichni jsme selhali“ je falešná. O manželkách politických vězňů píše: *Neokusily sice fyzické násilí jako jejich věznění manželé, většinou ani nehladověly a netrpěly zimou, ačkoli ne všechny toho byly ušetřeny, ale režim je drtil jinak. Zápasily o holou existenci, poznávaly zášť, faleš, strach z úředníků a funkcionářů, bývaly vyhazovány z bytů, neoprávněně zbavovány majetku i svého osobního, zděděného, věnem získaného. Jejich děti bývaly šikanovány učiteli i spolužáky, nevěděly, co je s manželi, bývalí přátelé se jim vyhýbali a řada soucitících jim radila, aby měly rozum, zřekly se manžela a rozvedly se s ním. Na rozdíl od manželů, kteří měli morální a duchovní oporu u ideově spřízněných spoluvězňů, ony zůstávaly, pokud snad neměly dobré rodinné a ideově spřízněné zázemí, osamoceny.¹²³**

Josefa „Puša“ Jehličková byla inteligentní, vzdělaná žena, praktikující katolička. Ovládala několik cizích jazyků včetně latiny a řečtiny a za normálních okolností by byla jistě úspěšnou lingvistkou nebo pedagožkou a aktivní členkou farní obce. Po uvěznění manžela však byla ve výrazně odlišné životní roli postavena před zcela jiné úkoly. Nastalou těžkou situaci však dokázala zvládnout, manželovi zůstala věrná a všechnu svou energii věnovala tomu, aby uživila a vychovala své dvě dcery. Starší z nich na těžké začátky vzpomíná: *Maminka dostala v říjnu 1951 rozkaz k opuštění bytu do 14 dnů. Pamatuji se na stěhování k babičce do Braníka, kde probíhaly nejrůznější manévry k sestěhování dvou rodin bez otců. Jako nejstarší z dětí jsem dostávala na starost ty mladší a protože nám maminka důvod stěhování neřekla, trochu jsem jí celou anabázi měla za zlé. V prvních dnech a týdnech pomáhali mamini bratři a několik málo přátel. Maminka začala pracovat jako domácí dělnice pro Zádruhu, háčkovala a pletla čepice, rukavice, kabátky a jiné*

121 Jak to bylo s doznáním trestné činnosti, vyplynulo u rehabilitačního soudu, kdy odsouzení vypovídali o týrání, jímž byli nuceni k nepravdivým výpovědím.

122 VAŠKO, Václav: *Dům na skále 3. Církev vězněná 1950–1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, s. 274.

123 Tamtéž, s. 274–275.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

doplňky. Já i sestra jsme pomáhaly s navíjením přízí a lehčími pracemi, aby byl výdělek aspoň na jídlo. Slušnou práci, trochu odpovídající vzdělání, maminka pochopitelně nesehnala. Bez pomoci přátel bychom asi živořily, přes maminčinu šikovnost a velmi skromné živobytí. Po několika letech teprve maminku přijali do stavebního podniku jako kresličku, vypracovala se nakonec k postavení projektantky-specialistky v oboru tepelných izolací.¹²⁴

Ladislav Jehlička psal manželce a dětem pravidelně v termínech povolených vězeňským řádem a tato rodinná korespondence vedená přes kontrolní cenzuru je svým způsobem jeho pátým – privátním – „publicistickým“ obdobím.¹²⁵ Ironické komentáře a filozofické úvahy se v něm objevují jen občas, v dopisech se střídají vroucná citová vyznání, praktické dotazy, úvahy a doporučení pro různé životní situace a zprávy o vlastním „muklovském“ putování. Z veškerého Jehličkova vězeňského psaní je zřejmé, jak mimořádný význam měla pro jeho tamní „přežívání“ sounáležitost s rodinou, četba dopisů od manželky a dětí a jejich občasné návštěvy. Dochovaná korespondence zahrnuje celé devítileté období od pobytu ve vazební věznici do dubna roku 1960, v některých dopisech jsou bachaři-cenzory začerněné řádky, občas jsou přes rukopis otištěna zlověstná úřední razítka: *Nežádejte o balíky, nejsou povoleny; Nežádejte o návštěvy, tyto jsou povolovány za 3 měsíce, balíky nejsou povoleny; V dopisech nezasílejte foto, peníze a známky*. V prvním období po zatčení v řádcích psaných manželce převažuje pokání a lítost nad tím, že před zatčením zanedbával rodinný život (tato sebekritika poté občas zaznívá během celého trestu). Od počátku a průběžně se objevují pasáže vztahující se k rodinné finanční situaci, dalším tématem dopisů jsou zprávy o vlastním zdravotním a duševním stavu a dotazy na zdraví manželky a dcer a různá doporučení manželce pro uchování duševní rovnováhy a výchovu dětí. Celým devítiletým obdobím prostupují v korespondenci lyrické milostné pasáže plné krásných obrátů a poezie a laskavé vzkazy, pozdravy a verše adresované dcerám včetně nabádání ke správnému chování a k pomáhání mamince. Mezi touto korespondencí jsou i necenzurované dopisy, které Jehlička posílal prostřednictvím civilních spolupracovníků a které navzdory jeho instrukcím manželka nezničila; z nich je možné dozvědět se více o jeho situaci a životě v táborech.

Dne 28. května 1951 dostala Josefa Jehličková úřední oznámení, kde stálo, že její manžel byl zajištěn Krajským velitelstvím StB v Praze a dále: *Jmenovanému je povoleno 1x do měsíce zaslati korespondenční lístek, nebo peníze na adresu Věznice Státní bezpečnosti, Praha – Pankrác. Jiná korespondence bude vrácena odesílateli, zasílání balíčků není povoleno*. První zprávu pro manželku se Jehličkovi podařilo odeslat tajně, zmiňoval se v ní o souvislosti svého zatčení, které proběhlo v den desátého výročí svatby, a zpytoval

124 Věra Hradečná k problematice manželek politických vězňů ještě dodává: *Rozhodně si myslím, že by si zasloužily větší pozornost manželky uvězněných, protože většina z nich zůstala svým mužům věrná, ne krátkou dobu, to byly mnohaleté dlouhé tresty. Většina z nich až do roku 1960, kdy byla ta první větší amnestie, se starala o rodinu, neměly pomyslení na nějakou zábavu a řadu z nich to také psychicky poznamenalo. Moje maminka byla jako mladá veselá a optimistická, ale potom už nikdy. Všechno, co prožila, se u ní spojilo jako velká nespravedlnost*. Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

125 Všechny dopisy jsou zachovány v rodinném vlastnictví, dcera Ladislava Jehličky Věra Hradečná umožnila autorovi tohoto textu nahlédnutí do rodinné korespondence a souhlasila s publikováním níže uvedených ukázek.

Jan Cholínský

svědomí, že jeho vinou závěr tohoto desetiletí nebyl šťastný. V návaznosti píše: *Hrozně moc bych Ti toho chtěl říci, moje sladká panenka, také to, že dnes už dobře vím, že člověk nemůže myslet jenom na ty velké věci, které by chtěl a které prozatím nejsou v dosahu jeho možností, ale že musí osvědčovat lásku a statečnost a víru a věrnost právě v těch základních, prostých věcech života, v oněch „ohromných maličkostech“ na kterých nejvíc záleží. Však víš, co myslím – na všechno to, co jsem zanedbával, nebo bral na lehkou váhu a ztrpčoval Ti s tím život.*¹²⁶

Po půlročním věznění přes svou těžkou situaci vyšetřovaného a neblahé vyhlídky do budoucna píše s optimismem o tom, že mu dosavadní izolace prospěla zdravotně (*půl roku ani kapku alkoholu ani lok černého kafe, jen sem tam a zcela výjimečně doušek nikotinu*) i duševně (*podnikl jsem generální zpytování svědomí, frontovní duševní úklid*). A dále: *Měj vždy na mysli, nač jsem já tolik zapomínal, že život nezačíná ani včera ani zítra, ale dnes, a že je škoda každého dne a každého okamžiku, jehož krásy a radosti nevychutnáš až do dna. Miláčku, je nutno si organizovat radost, moc pěkně prosím, nezapomínej na to a přemáhej ze všech sil lítostivost a slzičky v noci, netruchli a netrap se! Vědomí, že jsi jakž takž šťastna, že se příliš netrápíš, může být pro mne největší útěchou a posilou. Já vím, že jsi na tom prakticky hůř než já (mně opravdu nic neschází než Vaše přítomnost) a že mojí vinou trpíš víc, než já mohu trpět.*¹²⁷

O mnoho let později Jehlička píše o soužití s kriminálními vězni, tolik odlišném od „starých“ časů v Leopoldově, bez servítků v dalším tajně odeslaném dopisu patrně z jednoho z příbramských lágrů, kde zároveň zdůvodňuje své rozhodnutí začít znovu dobrovolně fárat poté, co dostal nabídku samostatné práce: *Nedovedeš si představit, co to je za hrůzu, žít tolik let v nucené společnosti lidí, kteří Ti jsou vesměs lhostejní a z větší části protivní, žít v téhle směsi hlouposti, omezenosti, kondensovaného sprostáctví, předrážděnosti, vybičovaného egoismu atd. atd. Pro tu společnost, ve které teď žiju, je slovo dobytek příliš ušlechtilé slovo. Jsou samozřejmě výjimky, hlavně několik dobrých kamarádů, ale absolutní většina, ta, co udává tón, je lůza nejhoršího druhu. [...] Pracoval jsem teď 1/4 roku na stavebních, na povrchu, ale bydlil jsem současně mezi „hraboši“, t. j. mezi těmi, kdo fárají, a to Ti byla hotová sociologická studie. Povrch – to je zahnuvající bačkorářství, podagristická etapa, šachta je fronta. Já jsem byl vždycky člověk fronty. Bačkoráři nechťejí pracovat pod zemí ne proto, že to je těžká práce, dělají na povrchu často namáhavěji, ale proto, že mají strach. Moc jsme tobo prohráli, protože jsme měli strach. A tak se musíme učit strach přemáhat.*¹²⁸ V jiném tajně odeslaném dopisu, psaném patrně rovněž z příbramského lágru, píše Jehlička o odměňování za práci v dole: *Podle nové úpravy odměňování, která vešla v platnost letos na jaře, vypadá to totiž zhruba tak, že ti seberou přes 70 % výdělku – z 1000,- Kčs např. připadne přes 700,- na lágr, něco přes stovku dostaneš Ty, asi 80,- Kčs kapesného já a asi stovku mně dají na tzv. „úložné“, na konto. Při tom 800–1000,- Kčs se dá vydělat poměrně dobře, ale každá další stovka je pernější a pernější a nad 1500,- Kčs to už je opravdová rasovina.*¹²⁹

Radost a smysl nacházel Jehlička po celý svůj vězeňský život v kontaktu se svými dcerami, kterým psal nejprve vzkazy v listech pro manželku a později samostatné dopisy. Doprovázel je tak od dětství k prahu dospělosti, jak to ilustrují následující

126 Dopis Ladislava Jehličky manželce, nedatováno.

127 Dopis Ladislava Jehličky manželce z 8. října 1951.

128 Necenzurovaný dopis Ladislava Jehličky manželce, nedatováno.

129 Necenzurovaný dopis Ladislava Jehličky manželce, nedatováno.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

cí úryvky z dopisů starší dceři Věře. Na začátku své vězeňské anabáze vzpomíná ve verších na naši dcerku, když byla ještě malá: *Usínáš jako brouček v jahodeni. / Zazívneš zhluboka a víčka se ti klíží / Urputnou hubičku máš ještě počmáranou kříží / které jsi načrtla andělům na znamení // až slétnou zlehounka a sednou na pelest / postýlky, která v koráb se ti změní. / Ty na něm popluješ. Vždyť přinesli ti zvěst o ráji, nad nějž v celém světě není. // Ať sedí tichounce a pilně předou sen / a pokorně se učí nevinnosti / v tvých rysech, které ještě nezmámí / nezvaní hosté závidí a zlostí. // Je ještě daleko pošmourný onen den / v němž ztěžka začneš odříkávat bráchy / a hledat rozhršení u mámy. / Teď spíš a usmíváš se ze spaní.*¹³⁰

O několik let později jí už jako starší školačce píše: *Drahá Věruško, děkuji Ti pěkně za Tvé poslední dopisy, měl jsem z nich velkou radost a z Tebe mám radost ještě větší. Jen si Tě už ani dobře nedovedu představit, mám Tě v paměti stále jako malou holčičku, s kterou jsem se coudal po Dejvicích – a Ty už zatím čteš knížky o uranu a víš už asi, co jsou to izotopy. Tak jenom se drž a zůstaň vždycky moje věrná Věrka – víš, jak jsi mi to vždycky psávala ve svých prvních dopisech.*¹³¹ A po dalších letech už oslovuje osmnáctiletou mladou ženu: *Milá Věrko, představ si, že Tě tak moc miluji, že jsem se dokonce odhodlal osobně si přečíst „Citovou výchovu“ páně Flaubertovu [knihu, kterou dostala dcera darem, pozn. aut.], bohužel to skončilo úplným fiaskem, neb mě na str. 140 přemohla nesnesitelná nuda, což je jak známo vládkyně nesmlouvavá a tak jsem se rozhodl zanechat marného počínání. Mám dojem, že ty záložky a nevalný doslov vsutku stačí k ukojení žravosti ducha a dostačují k všeobecnému vzdělání. [...] Čímž Ti samozřejmě nechci vnucovat svůj názor, Flaubert je proslulý a slavný autor, jenomže mně se zdá, že absolutní většina těchhle starých románů z časů snadných a lehkých, kdy lidi neměli co dělat a rouny nevěděli co dělat a tak si vymýšleli všelijaké problémy, které za to nestály, musí dnešnímu čtenáři připadat hodně vyčichlé a více méně kuriosní. Což Ti píšu proto, že Ti chci říci, abys nic nedala na učené pány profesory, ale řídila se vlastním přirozeným a nezkaženým vkusem a sama se svobodně rozhodovala, co se Ti líbí a co se Ti nelíbí.*¹³² V jednom z posledních dopisů před propuštěním píše mladší dceři Evě: *Potíž je v tom, že jsi byla ještě tak malinká, ani jsi nechodila do školy, když jsme se musili rozejít, a když tedy toho o Tobě tak málo vím, jsem někdy na rozpacích, jak ten dopis naladit, o čem psát, aby Tě to nenudilo a aby se Ti líbil. A protože se mi vždycky ze všeho nejvíc líbily knížky (což nemusíš napodobovat), tak tedy ještě něco o knížkách. Víš, já když čtu nějakou knihu, tak ji nikdy nečtu sám. Vždycky ji čtu s někým. Takhle: když čtu o hodných lidech, tak ji čtu s maminkou, když čtu nějakou zamilovanou, tak s Věrkou, a když čtu něco zvlášť půvabného a roztomilého, jako třeba toho Šťastného prince, tak to čtu vždycky s Tebou. A když se mi nějaké místo zvlášť líbí, tak si je přečtu dvakrát, podruhé ne už jako já, ale jako maminka, Věrka nebo Ty a vymyslím se, co byste tomu říkali a jak by se Vám to líbilo.*¹³³ Ještě necelý měsíc před propuštěním Jehlička netušil, že půjde domů na amnestii, a v této věci si nedělal nejmenší naděje. V dopise manželce z 12. dubna 1960 plánuje návštěvu, vzpomíná na dávnou schůzku a omlouvá se za zasmušilost ve svém předešlém psaní: *A ještě Ti musím říci, že mě moc mrzí, že jsem Ti posledně napsal takový tklivý dopis, to že se mi moc stýskalo a potom čas od*

130 Dopis Ladislava Jehličky manželce z 2. května 1952.

131 Dopis Ladislava Jehličky dceři Věře, nedatováno.

132 Dopis Ladislava Jehličky dceři Věře z 6. ledna 1960.

133 Dopis Ladislava Jehličky dceři Evě z 3. února 1960.

Jan Cholínský

*času vždycky přijde taková tíživější deprese, a komu jinému si mám trochu postěžovat, ne-li Tobě? Pak mě to vždycky moc mrzí a zlobím se na sebe, že jsem Ti třeba pokazil náladu a že sobecky bolestním, místo abych Tě povzbuzoval a rozveseloval, tak se na mne nezlob, já už to zase dlouho neudělám a nebudu propadat malomyslnosti, když mám tak skvělou a nádhernou a báječnou a úžasnou a zkrátka miliardovou ženu a takové dvě spanilé a ušlechtilé dcery.*¹³⁴

„Puša“ Jehličková s dcerami žila po vypovězení z bytu společně se svou matkou, sestrou a jejími dětmi v domě v Braníku. Musela se potýkat se špatnou finanční situací, ale i se špehováním lidí z komunistického uličního výboru, kteří sledovali, zda chodí s dcerami do kostela, kdo je navštěvuje, a dokonce naváděli vlastní děti, aby se sestrami Jehličkovými kamarádily a vyzvídaly od nich, jak žijí a o čem doma mluví. Věra Hradečná na dětství a mládí „dcery kriminálního“ vzpomíná: *Já jsem naší situaci brala jako fakt. Nesmyslům, které jsme se učili ve škole, jsem nevěřila, protože to ani můj dětský rozum prostě nepřijímal. Myslím, že takovou tu sovětizaci jsme přímo nesnášeli, ale nejen já, takových nás bylo víc. Ilustruje to i soutěž o nejlepší reklamu na zoologickou zahradu, kterou vyhrála věta „Sovětský slon, náš vzor“. Měli jsme ve třídě skupinky, intuitivně jsme si našli kamarády, já kamarádila se spolužačkou, která měla v kriminále tátu i staršího bratra. Měla jsem také spolužačku, jejíž otec byl policista a vedle které mě posadili, když nás vystěhovali z bytu a já musela přejít do jiné školy. Ten její otec přišel do školy a žádal paní učitelku, aby mě posadila jinam, spolužačka mi řekla, že se mnou sedět nechce, protože můj táta je kriminálník. Líto mi to nepřišlo, můj převládající pocit v těch letech byl bezmocný vztek. Bylo mi ale líto, když mě nepustili na vysokou školu, a ředitelka mi řekla, že se diví, jak jsem přišla na tu možnost, že bych chtěla ještě studovat dál (měla jsem jenom jednu dvojku z fyziky), že musím být přece vědná dělnická třída, že mě nechala udělat maturitu. Nastoupila jsem tedy do družstva Mechanika jako pomocná dělnice. Tam byla vynikající parta lidí, kteří nemohli dělat svoje povolání – právníci, teolog a další „nespolehliví“.*¹³⁵ Setkání s otcem ve věznicích popisuje: *Na první návštěvu jsem jela za tátou na Mírov, tam jsem byla dvakrát, pak byl v Ostrově u Karlových Varů, tam jsme za ním už byly všechny tři. Na mě to působilo depresivně, ale měla jsem velkou radost, že ho vidím. Když tátu přeložili na Příbramsko, první návštěvu jsem odstonala. V šest hodin ráno nás na náměstí v Příbrami posadili do autobusu a ty rozvázely rodinné příslušníky do jednotlivých lágrů do návštěvních baráků. Ten náš barák byl spojen takovým drátěným tunelem s lágrem a já, když jsem viděla, jak jdou tím tunelem, tak jsem se složila a maminka mě musela křísit. Potom jsem si už zvykla. Byla tam velká návštěvní místnost v jednom dřevěném baráku, uprostřed po celé délce byla lavice, a když přivedli odsouzené, posadili je na tu lavici vždycky střídavě bachař-mukl. Před lavicí byl stůl, za nímž seděli návštěvníci, na něm byla dřevěná přepážka vysoká asi dvacet až třicet centimetrů, takže jsme si mohli při příchodu podat ruku, ale nemohli jsme si dát pusy, protože na to ten stůl byl příliš široký, někdy bylo zakázáno podat si i tu ruku. Návštěva trvala nejdéle půl hodiny, ale někdy také jen deset minut a bachaři během ní všechno poslouchali. Moc se toho*

134 Dopis Ladislava Jehličky manželce z 12. dubna 1960.

135 Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, září 2010. „Dělnická třída“ sice neumožnila Jehličkově dceři studovat podle jejího přání architekturu, ale později jí dovolila večerně studovat na odborné výtvarné škole a složit ještě druhou maturitu.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

řící nestačilo – co škola, co zdraví, co čteš, co sport a podobně – bylo spíš na nás, abychom něco povídaly, protože věznové měli ten svůj život jednotvárný. Bály jsme se říci něco, co se nesmí, aby návštěva nebyla předčasně ukončena.¹³⁶

Jednou z nemnoha publikovaných vzpomínek Ladislava Jehličky na devítiletý vězeňský pobyt je zážitek z „veřejné“ recitace Jana Zahradníčka v brněnské věznici. Spolupachatelé ze „Zelené internacionály“ zde byli po skončení soudního procesu umístěni s dalšími vězni odsouzenými za rozmanitou kriminální činnost, kteří se na ně jako na politické dívali se směsí obdivu, politování a nechápavosti. Jehlička píše: *Magickou sílu poezie jsem zažil v létě 1952 na Cejlu v Brně. [...] V sobotu odpoledne nás bachaři zamázli na cele, a protože se proslechlo, že Zahradníček je básník (!!!), donutili (nepoliticiťi vězňové, pozn. aut.) Zahradníčka, aby vylezl na stůl a recitoval. Malý hrbatý Zahradníček recitoval z paměti své verše asi dvě tři hodiny. Těžké verše, ale kdykoli chtěl přestat, volali všichni: „Ještě, ještě!“ Byli okouzleni poezií, kterou možná v životě slyšeli poprvé, zcela zaujati, poslouchali bez dechu, zapomněli na prostředí, na okolnosti, v nichž jsou, a které, přísámbůh nebyly radostné. Bylo to nádherné odpoledne, asi lepší než recitace ve Viole nebo v Památníku písemnictví, jedno z nejkrásnějších, které jsem v base zažil.*¹³⁷ Na setkání s Ladislavem Jehličkou v Leopoldově a v táborech na Příbramsku si dobře pamatuje bývalý politický vězeň Jaroslav Vrbenský.¹³⁸ Seznámili se v Leopoldově, kam Vrbenský přijel v září 1953 jako dvacetiletý s trestem dvanáct let odnětí svobody.¹³⁹ Jehlička mu vyprávěl o Josefu Florianovi a Staré Říši, zdůrazňoval hlavně větu Florianova oblíbeného spisovatele Léona Bloye: *Do ráje se nevstupuje ani včera, ani zítra, ale dnes*, a také se netajil svou přízní ke starému Rakousku a císaři Františku Josefovi. Podle Vrbenského byl Jehlička charakteristický svým ostrovtipem, denně vymýšlel různé jiskřící aforismy – některé z nich později zařadil do svých esejů – jednomu ze spoluodsouzených duchovních například řekl: *Vy se ctihodný žáku sv. Alfonse divíte, že jsem řekl, že to stojí za hovno, ale že to skutečně stojí za hovno, tomu se nedivíte?*¹⁴⁰ Po letech putování komunistickými kriminály se Vrbenský s Jehličkou znovu setkali na Příbramsku nejprve v táboře Bytíz a poté v táboře Vojna.¹⁴¹ Odsouzení zde zajišťovali těžbu v uranových dolech nebo vykonávali výkopové, betonářské a zednické práce při výstavbě nového příbramského sídliště.

136 Tamtéž.

137 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 99.

138 Rozhovor Jana Cholínského s Jaroslavem Vrbenským, květen 2011.

139 V Leopoldovské věznici tehdy převažovali političtí vězni, pracovalo se v areálu věznice – političtí drali peří, vyráběli sisálová povísla, loupali cibuli apod., někteří odsouzení byli z trestu izolováni na „samotách“. Když tam Vrbenský přijel s dvanáctiletým trestem odnětí svobody, někteří mu s úsměvem říkali: „Co ty tady chceš s takovým trestíkem?“ Po půlročním pobytu onemocněl a strávil půl roku na marodce mj. ve společnosti Václava Renče, který mu tehdy jako patrně prvnímu čtenáři zapůjčil svou básnickou skladbu Popelka nazaretská v miniaturním vězeňském „vydání“, zapsanou na papírových obalech z tabáku Taras Bulba. Vrbenský se později v Kartouzích naučil z paměti další Renčovu rozsáhlou skladbu Loretánské světlo, kterou po svém přeložení recitoval spoluvězňům ve věznici Mírov. Rozhovor Jana Cholínského s Jaroslavem Vrbenským, květen 2011.

140 Tímto aforismem začíná esej *Stalinova dýmka*. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 284.

141 Mezi Jehličkovy přátele v příbramských táborech patřili spolu s Jaroslavem Vrbenským i další „politiciťi“ – právník Josef Plocek, František Boublík, jehož manželka pracovala v nakladatelství Vyšehrad, a také Miroslav Kostelka, který byl onou osudnou spojkou exulanta Bohdana Chudoby.

Jan Cholínský

Bydlelo se v dřevěných barácích po deseti až patnácti odsouzených na světnici, spalo se na palandách.¹⁴² Svou tamní poslední vězeňskou etapu prožíval Jehlička s lehkým cynismem a na otázku „Jak se máš?“ odpovídal zpravidla lakonicky: „Hniju!“ V táboře Vojna se mu po nějakou dobu „hnílo“ mnohem lépe, když získal výhodné pracovní místo na šachtě na tzv. pumpárně. Sídli tam sám a jeho jedinou povinností bylo kontrolovat vodní pumpy, takže prakticky celou směnu se mohl bez obav oddávat své čtenářské vášni. Jediné, co potřeboval, byl dostatečný přísun knih – jedné z nejceněnějších komodit kolujících mezi odsouzenými.¹⁴³

Manželce tehdy píše: *Disgustován lidskou společností a ovlivněn horšícím se počasím uchýlil jsem se opět do temnot zevnitřních, v nichž však není pláč a skrípění zubů, ale brž blahodárná samota a klid a „strojník u čerpacích zařízení“, to jest pumpař, pověřený 3x nebo 4x za šichtu stisknout knoflík, když zapíná nebo vypíná pumpu, má příležitost zdárně vykonav tuto akci, cítit se 8 hodin jako člověk, nikým neotravován a zabývá se, čím chce. Je to zkrátka jeden z nejrozkošnějších švindlů, jaké se tady vůbec vyskytují, jednak proto, že jsem v suchu a v teple a mám neomezenou možnost číst celou šichtu při výborném osvětlení, a protože střídám stále dokolečka ranní, odpolední a noční směnu, mám vždycky mezi každými dvěma šichtami 24 hodin volno, tedy času až až. A tudíž potřebuju knížky, knížky a zase knížky.*¹⁴⁴ Za jeden z největších knižních pokladů, které se mu podařilo na Příbramsku získat, považoval Jehlička pětisetstránkové *Stručné dějiny Rakouska* od historičky Evy Priesterové, jejichž prostřednictvím se po svém propuštění na amnestii rozloučil s Jaroslavem Vrbenským, když mu je přehazoval přes plot už z civilního sektoru.¹⁴⁵ Když byl v květnu 1960 Ladislav Jehlička propuštěn z vězení v rámci amnestie vyhlášené u příležitosti patnácti let od osvobození Rudou armádou od nacismu, jeho dcerám tehdy bylo patnáct a osmnáct let.¹⁴⁶ Na dotazy o „kriminálu“ doma většinou neodpovídal, a když, tak se toto téma před rodinou snažil zlehčovat. Věra Hradečná vzpomíná: *Tátovým*

142 V době Jehličkova pobytu v příbramských táborech, tj. ve druhé polovině padesátých let 20. století, bylo jak na Bytízu, tak i na Vojně umístěno 1500 až 2000 odsouzených. Podle vězeňské diference (kategorie „U“) zde pobývali ti nejnebezpečnější, zvláště *státně bezpečnostní* zločinci. Spolu s nimi zde byli také vězni kriminální, retribuční a ti, kdo byli uvězněni za *černý obchod*. Viz *Historie Věznice Příbram (Bytíz)* – <http://www.vscr.cz/veznice-pribram-91/historie/historie-veznice/historie-veznice-pribram-bytiz-5988> (citováno k 1. 10. 2011).

143 Nepovolenou náboženskou literaturu, cizojazyčné učebnice nebo knihy vydané před rokem 1948 odsouzení získávali zpravidla obchodováním s civilními spolupracovníky – například na stavbě jim přenechali část své vykonané práce. Knihy bylo třeba důkladně schovávat jak před dozorcí, tak i před donašeči, a proto si odsouzení budovali nejrůznější skryše, často vyřezané v dřevěné podlaže obytných baráků. Viz Rozhovor Jana Cholínského s Jaroslavem Vrbenským, květen 2011; o tomtéž se zmiňuje PLOCEK, Josef: Kultura v koncentracích. In: *Literatura určená k likvidaci II. Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 8.–9. listopadu 2004*, s. 128–129.

144 Dopis Ladislava Jehličky manželce z 2. února 1958.

145 Jehlička byl propuštěn na amnestii vyhlášenou 9. května 1960. O přípravě a realizaci této amnestie viz ROKOSKÝ, Jaroslav: *Amnestie 1960. Paměť a dějiny*, 2011, roč. 5, č. 1, s. 36–54. Jaroslav Vrbenský byl propuštěn až na další amnestii v roce 1962.

146 Podle Usnesení Krajského soudu v Praze spisová značka (dále jen sp. zn.) 4 Ts I 54/52 ze dne 13. června 1960 byl Ladislavu Jehličkovi na základě amnestie prezidenta republiky prominut zbytek trestu odnětí svobody v trvání 4 roků, 11 měsíců a 4 dní, pokud se do deseti let nedopustí úmyslného trestného činu, a zároveň mu byl prominut vedlejší trest ztráty čestných práv občanských.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

návratem se náš život začal měnit. Chtěli jsme si vzájemně vynahradiť ztracené roky, což nebylo úplně možné. Táta se snažil moc nezasahovat do naší výchovy a moc nás nezpovídat. Opatrně a trochu nesměle jsme se znovu sbližovali. Nedělal ze sebe žádného mučedníka, ale zpočátku ty první měsíce jsme například na něho nesměli sáhnout, když jsme ho chtěli třeba vzít kolem ramen, tak hned zaujímal obranný postoj, chránil si břicho. Při zdravotních prohlídkách se přišlo na to, že má špatně srostlou zlomenou nosní přepážku, také na to, že špatně slyší, později ještě zjistili, že má nález na plicích – což si zřejmě přinesl z Leopoldova.¹⁴⁷

S manželkou, 1960

Po návratu z vězení pracoval Ladislav Jehlička nejdříve od 27. května 1960 do 26. června 1961 jako natěrač kovových konstrukcí u podniku Jáchymovské doly Příbram. Podnik hledal pracovní síly do tzv. přidružené výroby – práce na Veletržním paláci – a udělal pracovní nabídku odsouzeným propuštěným na amnestii. Když v paláci později vypukl požár, glosoval to Jehlička po svém: *Nojó, my jsme tou barvou nešetřili, my jsme to natírali poctivě, proto to tak dobře hořelo.*¹⁴⁸ V období od 1. července 1961 do 16. února 1964 byl zaměstnán jako řezač papíru v malé provozovně na Vinohradech v družstvu Znak, kde se vyráběly nálepky a razítka. Odtud odešel do Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, od roku 1966 znovu působícího pod původním názvem Odeon, kde získal od 17. února 1964 místo výrobního referenta (tj. manipulačního dělníka) a zůstal tam až do 15. září 1968, kdy mohl přejít do „svého“ nakladatelství Vyšehrad a svého oboru nakladatelský redaktor.¹⁴⁹ Ve vol-

147 Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

148 Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

149 O „svém“ Vyšehradu píše L. Jehlička v článku *Vyšehrad nebyl jen nakladatelstvím*. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 249–253.

Jan Cholínský

ném čase se věnoval rodině, stýkal se s bývalými spoluvězni a občas jezdil navštěvovat do Lysic u Brna jednoho z nich – Dominika Pecku. Několikrát byl předvolán Státní bezpečností, v roce 1963 vypovídal ve věci postupu vyšetřovatelů při prošetřování stížnosti Václava Prokūpka, ale další předvolání, u nichž bylo místo konkrétních důvodů uvedeno *dostavte se za účelem jednání*, ignoroval. Když v důsledku toho jednou obdržel nedůtklivý úřední dopis, odpověděl rázně, že nad ním nebyl vysloven žádný ochranný dozor, a pokud tedy bude od něho požadováno svědectví v nějaké konkrétní věci, ať uvedou v jaké, jinak podle zákona nepovažuje za svou povinnost se dostavovat – vše dává na vědomí i ÚV KSČ, kam zaslal kopii. Od té doby už ho nikdy nepozvali.¹⁵⁰

Od poloviny roku 1962 podávali někteří z odsouzených v brněnském procesu se „Zelenou internacionálou“ (Fučík, Kalista, Knap, Křelina, Prokūpek, manželka zesnulého Zahradníčka) žádosti o obnovu soudního řízení. Jako důvod uváděli, že při vyšetřování docházelo ze strany StB k násilnému vynucování nepravdivých výpovědí a že činnost, pro kterou byli odsouzeni, nebyla trestnou činností. V roce 1963 byl ve věci postupu vyšetřovatelů a své činnosti vyslýchán stejně jako ostatní odsouzení znovu i Jehlička, který o obnovu řízení nežádal, a při té příležitosti „přiznal“ stejně jako ostatní, jak probíhalo vyšetřování. Na základě stížností odsouzených „spiklenců“ v nově sepsaných protokolech pak byli v roce 1963 a 1965 vyslýcháni i vyšetřovatelé StB František Kaiser a Jaroslav Urban, kteří však popřeli, že by se dopustili jakéhokoliv násilí na obžalovaných. V roce 1965 Kaiser (již v hodnosti majora) ve výpovědi uvedl, že Jehličkovo tvrzení, že proti němu bylo použito fyzického násilí, je nepravdivé, že totéž tvrzení Berounského je naprosto vylhané, že Křelina vypovídal spontánně a že stížnosti Knapa a Albrechta ho překvapují, protože ochotně vypovíдали. Jen u Fučíka nevyloučil, že ho někdo udeřil nebo ho nechal dělat dřepy – což se ovšem nestalo v jeho přítomnosti –, protože neustále vyšetřovatele provokoval. V tomtéž roce Urban (který již nebyl ve služebním poměru) vypověděl, že vůči Jehličkovi nepoužil žádné hrubé jednání a že Jehličkovo tvrzení, že mu při výsleších nasazoval pouta a bil ho, nechával ho stát u zdi na špičkách a křičet, že je lump, a že ho bil do břicha, až se zhroutil, je nepravdivé stejně jako podobná tvrzení ostatních.¹⁵¹

Obnova řízení byla povolena v roce 1966 usnesením Krajského soudu v Brně, který *shledal návrh důvodným na základě dvou zpráv Inspekce ministerstva vnitra (sp. zn. IM – 052/57 a KIO – 00159/10-63), které potvrdily, že původní přípravné řízení je zatíženo různými vadami, zejména nesprávnými vyšetřovacími metodami, které vskutku vedly k ovlivnění výpovědí vyslýchanych osob, jejichž doznání a vůbec popis inkriminovaných skutků je tím zkreslen a nadsazen, a že různé nadsazené okolnosti měly vliv i na výrok o uložených*

150 Viz Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011. Pomocí podobných nejasných předvolání a neurčitých rozhovorů se podle některých svědectví příslušníci StB snažili vytipovat, případně i zavázat potenciální spolupracovníky.

151 Protokoly o výslechu vyšetřovatelů StB Kaisera a Urbana viz DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 291–299. K výpovědím vyšetřovatelů StB se vyjadřuje i Věra Hradečná: *Není to pravda, protože vyšetřování měli vážná zdravotní poškození. Treba Bedřich Fučík nebo Václav Renč, o Zahradníčkovi ani nemluví, ti měli zpřelámané kosti na nohou, vytlučené zuby – nemám důvod tomu nevěřit, tátovi také ten ušní bubínek nepraskl sám od sebe*. Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

trestech.¹⁵² Osm z patnácti bývalých „velezrádců“ včetně Jehličky žádost o obnovu řízení nepodalo, přesto byli do obnoveného řízení rovněž zahrnuti. Krajský soud v Brně projednal trestní věc všech obviněných v případě „Prokūpek a spol.“ ve dnech 24.–25. května a 15.–16. června 1966 a rozhodnutím senátu za předsednictví Karla Dolíhala zcela zprostil obžaloby Františka Kadrnku, Zdeňka Kalistu a Ladislava Kuncíře, ostatním pouze změnil kvalifikaci trestné činnosti z velezrady na podvracení republiky a zmírnil jim původní tresty (u Jehličky to bylo na pět let odnětí svobody místo původních čtrnácti).¹⁵³ Závěrečný soudní verdikt je tragikomickým dokladem o situaci tehdejší justice a stojí za to připomenout jeho dikci, přičemž pikantní je, že pod devatenáctistránkovým odůvodněním napsaným v tomto stylu je podepsán předseda senátu Karel Dolíhal, který byl rehabilitaci odsouzených příznivě nakloněn: *Jestliže obžalovaní řešení své situace (vzato z jejich osobního hlediska šlo jistě o závažnou situaci) požadovali a viděli v naznačených souvislostech, zašli příliš daleko, a nelze se tedy vyhnout ani tomu, že jejich počínání bude hodnoceno v souvislostech, které sami vytvořili, a to se všemi důsledky. [...] Je nepochybné, že schůzky obžalovaných se zabývaly škodlivou činností, směřující proti úloze dělnické třídy, proti výsledkům probíhající socialistické revoluce a že obžalovaní svou celkovou činností v podstatě živili myšlenku návratu k buržoazní demokracii. I když šlo u obžalovaných o úmysly dalekosáhlejší, t. j. obžalovaní věřili v nutnost úplného zvratu poměrů u nás, po vnější stránce pro takový případ zůstalo jen u jakési organisované přípravy v rámci nevelké skupiny lidí, aniž sami usilovali o změnu poměrů násilnými prostředky. I když tedy záměry obžalovaných nabývají rozvratné povahy, s ohledem na menší intenzitu vlastního jednání, zůstává jen u činnosti podvratné povahy, škodící těm chráněným zájmům, které dávaly v tehdejší době konkrétní hmotnou náplň státoprávním pojmům lidově demokratické státní zřízení republiky a vymoženosti pracujícího lidu, které zaručovala tehdejší ústava.*¹⁵⁴

Odsouzení, kteří si od tohoto soudu slibovali ospravedlnění, byli hořce zklamáni a ti, kteří o obnovu nestáli, byli znechuceni celou soudní fraškou i závěrečným verdiktem. Kultivovaný Bedřich Fučík po skončení soudu během celé cesty vlakem z Brna do Prahy nepřetržitě klel.¹⁵⁵ Někteří znovupotrestaní se proti verdiktu z obnoveného řízení odvolali, ale Jehlička mezi nimi opět nebyl a odvolacího řízení, které proběhlo 24.–25. ledna 1967, se nezúčastnil. V tomto řízení byli zproštěni trestu Fučík, Knap, Křelina, Langar, Prokūpek a Skácel, ale Albrechtovi, Berouskému, Hověžákovi, Karhanovi a Jehlíčkovi bylo znovu potvrzeno sdružování proti republice. Jehlička, jemuž byl již snížený trest znovu snížen tentokrát na dva roky, podal podnět k přezkoumání odvolacího řízení, ale 25. září 1967 dostal odpověď, že jeho nedůvodný podnět se odkládá. Následně 20. května 1968 zažádal o obnovu trestního řízení s tím, aby byl jako svědek vyslechnut někdejší doručitel vzkazů od Bohdana Chudoby Miroslav Kostelka, a teprve na základě této žádosti byl jeho trest zahrazen. Totéž se však nikdy nepodařilo mnoha dalším politickým vězňům včetně jeho souputníků Josefa Kostohryze a Václava Renče, kteří tak byli trvale odstaveni z veřejného a kulturního života.

152 *Usnesení Krajského soudu v Brně* z 21. 2. 1966 sp. zn. 1 Nt 37/65, s. 2.

153 Jehlíčkův komentář k průběhu soudního přelíčení viz JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 107.

154 *Rozsudek Krajského soudu v Brně* z 16. června 1966 sp. zn. 1 T 06/66, s. 9 a 23.

155 SAK, Robert: „Život na vidrholci“. *Příběh Bedřicha Fučíka*, s. 353.

Jan Cholínský

O tom, jak Jehlička nahlížel na polovičatou rehabilitaci politických vězňů v letech 1967–1968, svědčí jeho rozhovor pro *Lidovou demokracii* v dubnu 1968 a obsahově odpovídající samizdatový text *Dobrá hra, ale poctivě až do konce*.¹⁵⁶ Poukazuje v nich na nehorázné výroky komunistických policistů v tisku: *Čtyři policejní důstojníci prohlásili minulý týden v Lidové demokracii doslovně: „Osoby, odsouzené za trestnou činnost protistátního nebo politického charakteru, měly poměrně tvrdý kázeňský režim. Je na místě připomenout,“ pokračují čtyři policejní důstojníci, „že u těchto odsouzených v politických procesech z let 1948–1953 šlo, dokonce většinou, o diverzanty, špiony a sabotážníky“*. A jako jeden z rehabilitovaných intelektuálů vyznává: *Stydím se za to, že jsem byl mezi těmito rehabilitovanými a myslím, že všichni ostatní rehabilitovaní přátelé se v hloubi duše stydí též. Stydíme se za to a budeme se muset stydět, dokud nebudou rehabilitováni také desítky těch ostatních, s nimiž jsme prožili léta věrného kamarádství ve věznicích a koncentračních táborech. [...] Musíme se za to stydět, dokud nějací policejní úředníci, přinejmenším přátelé a kamarádi těch, kteří tenkrát zavírali a vyslyšeli, se nebudou stydět plivat obětem stalinského teroru ještě v této chvíli do tváře a hovořit o desítkách tisíc nevinně odsouzených jako o diverzantech, špionech a sabotážnících. [...] Není přece možné, aby byli rehabilitováni spisovatelé, protože jsou spisovatelé, někteří bývalí poslanci jen proto, že byli poslanci, a odsunovala se donekonečna rehabilitace chalupníků, kteří „do toho spadli“, protože nechtěli do družstva; skautů, kteří nosili skautskou lilii; studentů, kteří se v dobrovolných kroužcích po večerech vzdělávali; církevních hodnostářů, řeholníků a kněží, kteří plnili svou kněžskou povinnost.*¹⁵⁷

Odstavený redaktor a svobodný publicista

Po rehabilitaci mohl Ladislav Jehlička znovu publikovat překlady pod vlastním jménem. Nejprve to byly detektivky, román *Tajné posláni* od Hanse Habeho (Mladá fronta 1967)¹⁵⁸, válečné paměti *Velký cirkus* od Pierra Clostermanna (Naše vojsko 1968), k nimž napsal i uznalý doslov¹⁵⁹, ve spolupráci s dcerou Věrou Hradečnou *Skandál v dobré rodině* od Hjalmaru Bergmana (Naše vojsko 1969) a s Václavem Renčem a Jaroslavou Vobrubovou-Kouteckou se podílel na překladu *Hvězdných hodin lidstva* od Stefana Zweiga (1971)¹⁶⁰. Dalším překladem se vrátil ke svému oblíbenému Maxi

156 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 169–172.

157 Tamtéž, s. 169–170. O nechuti komunistického vedení ke skutečné rehabilitaci politických vězňů přise historik Karel Kaplan: *Politické procesy se od konce padesátých let změnilý ze stabilizačního faktoru režimu v opak – v destabilizační prvek. Proto vedoucí funkcionáři nechtěli věc otvírat, obávali se výbuchu*. KAPLAN, Karel: *Politické procesy 50. let v Československu*. In: PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Uspořádali Jiří Pernes a Jan Foitzik. ÚSD AV ČR – Prius, Praha – Brno 2005, s. 113.

158 Námětem historického románu *Tajné posláni* je konference zabývající se otázkami a postavením emigrace ve světě konaná ve francouzském městě Evian-les-Bains v roce 1938, která byla zaměřena zejména na možnosti záchrany židovského obyvatelstva před nacismem.

159 Clostermannova kniha měla velký čtenářský úspěch a dosud vyšla ve čtyřech vydáních (1968, 1970, 1990, 2007). V doslovu složil Jehlička autorovi hold z literárního hlediska, ale s obdivem se rozepsal i o statečnosti tohoto autora a jeho generačních druhů ve válečných bojích. JEHLIČKA, Ladislav: *Rytíři nebes*. In: CLOSTERMANN, Pierre: *Velký cirkus*, Naše vojsko – ČSPB, Praha 1990, s. 275–276.

160 Jehlička přeložil osm povídek. Další vydání této knihy 1993, 2008.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

Picardovi, když jeho starší knihu *Útěk před Bohem* přejmenoval pro dobu počínající normalizace přijatelnějším názvem *Člověk na útěku* (Vyšehrad 1969).¹⁶¹ K této knize napsal i doslov, v němž v souvislosti s tématem knihy, tj. přetechnizovaností života a „zmasověním“ kultury, uvádí pasáž z dalšího oblíbeného myslitele Wilhelma Röpkeho a sám píše: *Ani jednotlivci, ani společnost jako celek jako by už nebyli řízeni hlavou, to jest rozumem, ale bez rozumu se hnali a švali stále vpřed, stále vpřed – kam? To, že je tento útěk bez cíle, skok do prázdna, do tmy, v tom je další jeho charakteristický rys. Necht' se dnešní člověk naparuje jakkoli, nikdy v dějinách neměl své věci a své osudy méně ve svých rukou, nikdy nebyl větší hrůškou náhodných situací nežli dnes.*¹⁶²

V roce 1968 byl na základě výzvy několika desítek spisovatelů a kulturních pracovníků zveřejněné v tisku vrácen nakladatelství Vyšehrad jeho původní název a bylo upuštěno od degradačního názvu Lidová demokracie. Na vůdčí místo znovu nastoupil – byť jen pro období 1968–1971 – již (symbolicky) osmašedesátiletý Bedřich Fučík a s ním se nakladatelství vrátilo k těm nejživotnějšíším tradicím, jako by se v menší míře opakovala ona situace z let těsně poválečných.¹⁶³ Jehlička měl příslibeno redaktorské místo, ale nejdříve za sebe musel sehnat do Odeonu náhradu, což vyřešil zprostředkováním tohoto zaměstnání pro bývalého „spolumukla“ Jaroslava Vrbenského.¹⁶⁴ Jeho nástup se však kvůli Vrbenského onemocnění opozdil, a tak do nového zaměstnání přišel až po sovětské okupaci. Osud Pražského jara ho nepřekvapil, protože od začátku sledoval „obrodný proces“ skepticky, reformní komunisty odmítal považovat za jiné komunisty než komunisty ostatní, a když někdo na návštěvě u Jehličků stržen společenským kvasem projevil nadšení nad výhledem do budoucna, reagoval: *To je věc komoušů. Snad si nemyslíte, že ten Brežněv, ať už má obočí jaký chce, že tohleto dovolí, to je nesmysl.*¹⁶⁵

Do Vyšehradu nastoupil Ladislav Jehlička v září 1968 a ještě v roce 1970 tam stačil založit ediční řadu *Historica*, kde vyšlo sedm titulů, přičemž výroba tří dalších byla normalizační cenzurní mašinérií zastavena.¹⁶⁶ Ve spolupráci s výtvarníkem Zdeňkem Stejskalem, během níž vzniklo pozdější dlouhodobé přátelství, připravil Jehlička v této edici čtyři vydané a tři nevydané tituly.¹⁶⁷ Kniha, která měla novou edici symbolicky otevřít, *Postavy a problémy českých dějin* od Josefa Pekaře, byla už vytištěna, ale v důsledku stanoviska Ministerstva kultury byla zlikvidována.¹⁶⁸ Jehlička se společ-

161 Picardovu knihu chtěl Jehlička vydat ve Vyšehradu v prvním překladu Zdeňka Řezníčka, který již vyšel u Josefa Floriana, ale po prostudování původního textu se rozhodl pro vlastní, důkladnější překlad.

162 JEHLIČKA, Ladislav: Max Picard – Prorok zkázy a naděje. In: PICARD, Max: *Člověk na útěku*. Vyšehrad, Praha 1970, s. 102.

163 MED, Jaroslav: *Česká kultura a nakladatelství Vyšehrad*, s. 17.

164 Vrbenský šel později v Jehličkových stopách a stal se rovněž nakladatelským redaktorem Vyšehradu.

165 Citace Jehličkovy výroky podle vzpomínky jeho dcery. Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

166 Podobný osud potkal tehdy ve Vyšehradu mimo jiné i tři díly dětské knihy od Felixe Háje *Školák Kája Mařík*, které Jehlička připravil k vydání v letech 1968 až 1970.

167 V roce 1970 byly vydány tituly: Jan Amos Komenský: *Dvojí poselství k českému národu*, Oldřich Králík: *Labyrint dávných dějin českých*, František Dvorník: *Byzantské misie u Slovanů*, Karel IV.: *Vlastní životopis* a František Skácelík: *Krásná setkání*, v roce 1971 pak: Václav Davídek: *Co bylo před Prahou* a Zdeněk Kalista: *Karel IV. – jeho duchovní tvář*.

168 VRBENSKÝ, Jaroslav: *Ediční cesty nakladatelství Vyšehrad*, s. 25.

Jan Cholínský

ně s historiky Františkem Kutnarem a Josefem Hanzalem¹⁶⁹ pokoušel za vytištěného Pekaře bojovat, ale jejich odvážná snaha byla marná. Zachoval se však koncept jeho dopisu Karlu Bouškoví, řediteli odboru knižní kultury Ministerstva kultury, a kopie dopisu Hanzala a Kutnara ministru kultury Miloslavu Brůžkoví. Díkce a argumentace některých pasáží dopisu, v němž antimarxista Jehlička hájí svého milovaného Pekaře, připomíná způsob (z dnešního pohledu obtížně pochopitelný až komický), kterým bylo nezbytné v podobných situacích v „normalizované“ nenormální době jednat s úředníky na vedoucích postech: *Domnívám se, vážený soudrubu řediteli, že běžná averse vůči dílu Josefa Pekaře je založena na omylu, plynoucím z neznalosti jeho díla. To dílo a zejména některá veřejná Pekařova vystoupení v období první republiky se staly předmětem prudkých polemik, které zřejmě zastínily vědecký Pekařův význam. Domnívám se, že jádro a těžiště věci je v tehdejších Pekařových sporech s T. G. Masarykem, především v proslulé Pekařově větě z „Masarykovy české filosofie“: „Masaryk nám (tj. Gollově historické škole) vědecky neimponoval.“ Kdo se takto odvážil vyslovit o idolu tehdejší „hradní“ buržoazie, byl pro ni samozřejmě vyřízen. Domnívám se, že marxistická publicistika (nikoli marxistická věda, která často Pekaře s úchvalou cituje – např. nedávná Šmabelova kniha o Žižkově) mechanicky přejala toto stanovisko bez vlastního hlubšího zkoumání a ke škodě a ochuzení našeho kulturního vědomí a poznání. [...] Smyslem sborníku bylo ukázat Pekaře, jaký skutečně byl, jeho vlastními texty doložit jeho skutečné vědecké stanovisko proti nepochopení jak těch, kdo proti němu brojili především jako proti odpůrci Masarykovu, tak těch, kdo si ho neprávem přisvojovali, jak to dělala klerikální reakce.*¹⁷⁰

Ani poslední připravovaný titul edice o ruském spisovateli F. M. Dostojevském od literárního historika Františka Kautmana vyjít nesměl, protože jeho autor patřil mezi reformní komunisty. Jehlička se s Kautmanem seznámil prostřednictvím redaktorky Mileny Veselé-Nyklové v roce 1969 a navrhl mu, aby své úvahy a již zpracovaný materiál o Dostojevském uspořádal do knihy, kterou se pokusí ve Vyšehradu vydat. V roce 1970 Kautman svou práci dokončil a kniha názvem *F. M. Dostojevskij – věčný problém člověka*, který vymyslel Jehlička, byla zařazena do edičního plánu, v roce 1971 už měla hotovou obálku a byla připravena k expedici do tiskárny, ale její další výroba byla zastavena.¹⁷¹ V rámci edice *Historica* se Jehlička pokusil připravit i „malou řadu“, v níž měl být prvním titulem memoárový text jeho spoluodsouzeného v brněnském

169 Kutnar jako předseda a Hanzal jako jednatel tehdy reprezentovali výbor Historického klubu. V jejich dopise adresovaném ministru kultury z 18. 9. 1970 se podobně jako Jehlička – viz níže – snaží apelovat na odpovědného činitele v souladu s „normálními“ požadavky vykořelené doby: *Shrňme-li, je – myslíme – evidentní, nakořlí se v nezkreslené podobě Pekařových stanovisek projevují momenty, které podporují povědomí historické souvislosti, nezbytné i pro vytváření hodnot a tradice socialistické společnosti.*

170 Nedatovaný koncept je adresován: Vážený soudruh Karel Boušek, ředitel odboru knižní kultury, Ministerstvo kultury ČR, Národní třída, Praha 1. Podle vyjádření Věry Hradečné Jehlička Pekařovu obhajobu odeslal, ale zda doslovně odpovídala citovanému konceptu, není známo.

171 Literární historik František Kautman (nar. 1927) patřil v šedesátých letech 20. století mezi reformní komunisty a v sedmdesátých a osmdesátých letech nesměl publikovat ani pracovat ve svém oboru, byl signatářem Charty 77. V období normalizace udržovali Jehlička s Kautmanem přátelský vztah plynoucí zvláště ze společného zájmu o dílo F. M. Dostojevského, Jehlička se o Kautmanovi zmiňuje na několika místech v *Křiku Koruny svatováclavské*, Kautman napsal vzpomínkový článek pro deník *Lidová demokracie* k nedožitým Jehličkovým osmdesátým narozeninám, který nebyl publikován (viz

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

procesu Ladislava Kuncíře, ale tuto již vytištěnou knihu potkal stejný osud jako Peckařův sborník – šla do stoupy¹⁷² a na další zamýšlený titul „malé řady“ od Bohuslava Balbína už nedošlo. V roce 1972 byl v souladu s normalizační politikou odstaven ředitel nakladatelství Bedřich Fučík a Jehlička byl v rámci podniku Lidová demokracie „odklizen“ do redakce časopisu *Naše rodina*.

V roce 1971 věnovali přátelé z podnětu literárního historika Vladimíra Justla¹⁷³ Ladislavu Jehličkovi k pětapadesátinám pamětní rukopisný sborník zhotovený v jediném exempláři. Tvořilo jej 36 dvoulistů vězáných do pevných plátěných desek se zlatotiskem *Jehlovi z lásky*; 55. Do sborníku přispěli jeho staří katoličtí „druzi ve zbroji“ (Bedřich Fučík, Zdeněk Kalista, Josef Kostohryz, Josef Knap, František Křelina, Ladislav Kuncíř, František Lazecký, Václav Prokúpek, Václav Renč), bývalí „spolumuklové“ (Vojtěch Gaja, Antonín Mandl, Nina Svobodová, Jaroslav Vrbenský) i další přátelé a kolegové (Jiří Němec, Mečislav Razík, Ivan Slavík, Zdeněk Stejskal, Marie Voříšková aj.). Vyznění jejich textů shrnují slova Václava Prokúpeka: *Nemyslete, my také litujeme, že našeho Láďu doba poušlápla – ale, neohnula ho, dokonce se ani dobrovolně neohnul. My dobře víme o dukátu, který dostal od sudíček, o tom, co tedy mohlo být a co není, o nepopsaných stránkách, o netisknutých knížkách, nepodniknutých podnikcích. Smysl života? Kdepak! Smysl života není, abychom dodávali látku pro životopisce. Pro oslavné články a řeči! [...] Jaké naplnění života, být někým, koho můžeme mít rádi! Ne sebeuskutečnění, ne docilení cílů, ne zásahy do středu terčů. Docela prostě být, a kolik z nás má takových, kteří pro nás jsou, abychom nemrzli uprostřed tisíců docela sami? [...] Tož, my Tě máme Láďo! Všichni Ti děkujeme, že Tě máme a že Tě můžeme mít rádi!*¹⁷⁴

Ještě během svého působení ve Vyšehradu si Ladislav Jehlička přivydělával překlady Alexandra Dumase. Po nástupu do týdeníku *Naše rodina* vedl kulturní rubriku a publikoval převážně medailony pozapomenutých osobností katolické kultury a překlady kratších povídek. Působením ve Vyšehradu a v *Naší rodině* je vymezeno Jehličkovo třetí – z hlediska možností prezentovat své texty jednoznačně nejskromnější – publicistické období, během něhož občasné přispíval i do deníku *Lidová demokracie* a týdeníku *Katolické noviny*. Jedním z jeho krátkých textů věnovaných katolickým literátům byl i nekrolog předčasně zesnulého básníka a (jen o pět let staršího) generačního soupevníka Václava Renče, v němž připomněl bez pompézního komentáře bohatý výčet Renčova autorského a překladatelského díla.¹⁷⁵ V *Naší rodině* působil Jehlička do června 1977, kdy byl opět odstaven, tentokrát dostal výpověď z důvodu dovršení důchodového věku.

JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 533–535, 568). Kautmanova kniha vyšla po pádu komunismu ve dvou vydáních (KAUTMAN, František: *F. M. Dostojevskij – Věčný problém člověka*. Rozmluvy, Praha 1992, a Academia, Praha 2004).

172 Kuncířovy paměti nazvané *Život pro knihu* vyšly v Anglii v exilovém nakladatelství Rozmluvy (Purley) v roce 1985 i se zkráceným Jehličkovým doprovodným textem, který byl v plném znění zařazen do knihy *Křik Koruny svatováclavské*, s. 57–58.

173 Nepřesnou redakční poznámku v *Křiku Koruny svatováclavské* (s. 567), že sborník inicioval Zdeněk Stejskal, opravil jmenovaný v rozhovoru s autorem této studie. Rozhovor Jana Cholínského se Zdeňkem Stejskalem, květen 2011.

174 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 456–457. Celý sborník tamtéž, s. 340–532.

175 JEHLIČKA, Ladislav: Za básníkem. *Katolické noviny*, 13. května 1973, s. 3.

Jan Cholínský

Vzhledem k nízké penzi hledal další zaměstnání a už v roce 1977 je našel v redakci Melantrichu jako jazykový korektor deníku *Svobodné slovo*. Byla to šťastná volba, v korektorně se setkal s lidmi podobného osudu, kteří nemohli jakožto „politicky nepřijatelní“ vykonávat svou práci, a prožil zde s ohledem na dobové možnosti spokojeně své poslední profesní desetiletí. Mezi jeho spolupracovníky v korektorně patřili bývalí „spolumuklové“ (Josef Plocek, Václav Vaško) i signatáři Charty 77 (Eva Formánková, Jaroslav Jírů, Alexandr Kliment, Drahuse Proboštová). Historik Václav Vaško ve svých pamětech vzpomíná, jak mu v roce 1982 právě Jehlička navrhl, aby se v Melantrichu ucházel o práci: *Korektorské značky umíš, že se babička nepíše s ypsilonem, také víš, tak co? Jen si dej pozor, aby se nestalo, že by ti v sovětských „kosmických raketách“ vypadlo písmeno s*. O vzájemných výměnách názorů píše: *Pracoviště bylo ošklivé, zato společnost byla výjimečná. Především samotný Jehlička, bývalý mukl. [...] S Jehlou, tak jsme mu říkali, jsem se nemohl shodnout (kromě některých pohledů na historii a politiku, pozn. autora) ani ve věcech náboženských. V něčem byl katolický fundamentalista, v něčem větší heretik než jím zatracovaný Mistr Jan Hus. Řekl jsem mu, že ne Hus, ale on měl být upálen. Smál se. Nebylo možné se na něho zlobit, byl milý, kamarádský a samá recese.*¹⁷⁶

S velkou náklonností a zároveň s uznáním hovoří o svém kolegovi Ladislavu Jehlíčkovi spisovatel Alexandr Kliment, který do korektorny nastoupil v roce 1985. Na dva následující roky, kdy společně seděli v korektorně, vzpomíná: *Byla to pro mě velká radost a víc než radost, že jsem mohl být v kanceláři s Láďou Jehlíčkou, vzpomínám na něho s láskou jako na svého staršího přítele. Pořád bylo o čem mluvit a rozhovor s ním, to byla hostina, jak by řekl Platón. Byl to vášnivý diskutér, ale komentoval jenom to, co chtěl, a co měl dobře promyšleno. Rád zašel na sklenku, ale v práci byl vždycky včas, a když jsem přišel já, už pobafával z dýmky, hned pronesl něco zajímavého a začala se rozvíjet debata. Měl mimořádný přehled o politice, historii a literatuře. Byl náruživým čtenářem, ale blízké mu bylo jen to, co se dotýkalo věčnosti. V šuplíku svého stolu měl vždy připravenou knihu, a když ho omrzela nudná korektorská práce, zahloubal se do čtení. Čas od času od něho zaznělo třeba: „Tumáš, přečti si to. To je Durych!“ Měl svou vlastní přísně vybraněnou myšlenkovou linii a zároveň měl velký rozhled po světové kultuře a hlavně literatuře. Kritické výhrady měl např. k existencialistům: „Co je to za nesmyslnou Sartrovu větu, že o smrti nám mohou nejlépe povědět mrtví?“, nebo: „Co je to za nesmyslný Camusův mýtus o Sisyfovi, že valí šutr a ten mu vždycky padne na hlavu? Takhle se osud nedá přijímat.“*

Jehlíčkovu osobnost Kliment popisuje takto: *Žádné naděje kromě Boha nepěstoval. Byl to člověk absolutně bez ješitnosti a s jedinou ctižádostí – duchovní. Byl věrný svému přesvědčení, ale byl otevřený a přátelský, neexistovalo, že by se nad někým povyšoval, ale když ho někdo naštvál nějakou podlostí, řekl k tomu i poměrně ostře své. Dokázal být důrazný, ale nikdy se nerozčiloval, byl vždy absolutně bez afektu. Byl temperamentní a zároveň to byl vnitřně kontemplativní člověk, univerzální osobnost. Vysoký asi 170 centimetrů, štíhlejší postavy, měl svalnaté z kriminálu vypracované ruce, výrazné intelektuální až asketickou občas neoholenou tvář, stále bafal dýmku. Vyjma dobrého červeného vína měl zálibu v tom být mezi lidmi a komunikovat. Žádné „koničky“ nepěstoval. Byl to člověk zcela zaujatý věcmi,*

176 VAŠKO, Václav: *Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, s. 340–341.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

kterými se zabýval, a ty mu byly více než koníčky. Byl velmi pozorný, ale kulisy ho nezajímaly, zajímalo ho, co se děje na jevišti. Když nastoupil Gorbačov, tak na jeho snahy reagoval: „Reformovat komunismus nelze – nelze obrátit řeku proti jejímu toku. Socialismus s lidskou tváří je nesmysl, protože socialismus s nelidskou tváří si to nedá libit.“ Měl rád císaře Františka Josefa, toho měl pečlivě nastudovaného; když byla v práci otrava, nechal toho a dokázal mi celou směnu vyprávět o císaři pánovi. Měl to načtené do nejmenších podrobností, třeba jaký byl jeho denní program, jak ho budili, jakou měl koupelnu, co řekl když mu předvedli kulomet apod. Velmi si vážil papeže Jana Pavla II. pro jeho schopnosti skloubit katolickou tradici s požadavky moderní doby, pro jeho lidskou srdečnost, intelektuální hloubku a literární kvality jeho díla. Zastával názor, že Bůh se zjevuje v lidské duši, v lidském srdci, v přírodě a svým způsobem i v umění, i když ne zrovna ve „skřípajících“ avantgardě. Jako jeden z nejšťastnějších prožitků ve svém životě mi vylíčil okamžik v atmosféře komunistického koncentráku: „Bylo brzké jaro, já měl pár minut volno, uprostřed nádvoří byl pařez, já si na něj sedl a měl jsem pocit absolutního štěstí, jakoby mě to jarní slunce oslovovalo a dávalo mi novou naději a víru.“ Byl publicista jen shodou okolností, mohl být i výborným spisovatelem.¹⁷⁷

Čtvrté a vrcholné Jehličkovo publicistické období bylo sice krátké (1985–1988), zato velmi intenzivní a produktivní. Jeho texty z této doby je možné brát také jako odkaz posledního „dědice“ Staré Říše a integrálního katolicismu.¹⁷⁸ Od konce šedesátých let 20. století až do první poloviny let osmdesátých obohacoval Jehlička svými přednáškami a glosami pouze své spolence v rámci „univerzity u sklenky“, jak tuto jeho „osvětovou činnost“ nazývá blízký přítel výtvarník Zdeněk Stejskal.¹⁷⁹ Změna nastala, když inspirován exilovým vydáním prvních dvou dílů pamětí Václava Černého (1977 a 1982) sepsal soubor vzpomínkových esejů *Katolíci a republika 1918–1938*¹⁸⁰ a po vydání samizdatového dokumentu *Charty 77 Právo na dějiny*¹⁸¹ vstoupil do samizdatové a exilové diskuse o české historiografii.¹⁸² Na dokument *Charty 77* vydaný v roce 1984 zareagoval polemikou *Hlas k českým dějinám. Příspěvek do diskuse*¹⁸³ a esejem *Kdy a co nás zkazilo*¹⁸⁴ a poté ještě

177 Rozhovor Jana Cholínského s Alexandrem Klimentem, červen 2011.

178 K oběma těmto fenoménům se ve svých esejích Jehlička plně přihlásil, ale na některé názory integrálního katolicismu nahlížel se shovívavou kritičností a s některými se rozešel zcela.

179 Těto „univerzity“ se účastnili kolegové z Vyšehradu i Melantrichu a někteří další posluchači a debatěři včetně těch z disidentských kruhů (mezi nimi např. manželé Kantůrkovi), manželka „Puša“ ji ovšem většinou charakterizovala úslovím „mlácení prázdné slámy“. Viz Rozhovor Jana Cholínského se Zdeňkem Stejskalem, červen 2011; Rozhovor Jana Cholínského s Alexandrem Klimentem, červen 2011.

180 *Spisování o katolících a republice 1918–1938 jsem dával dohromady vlastně jen pro své dospělé vnuky, povzbuzen četbou prvních dvou dílů pamětí Václava Černého. Černý tam obohrává Řád a Obnovu, a tak jsem si řekl, že jako jeden z posledních zbylých k tomu něco řeknu z druhé strany, aby si vnuci, když se jim to náhodou dostane do rukou (Černý), neřekli, jaké ohavnosti to děda páchal. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 199–200.*

181 Dokument *Charty 77* č. 11/1984 *Právo na dějiny. Informace o Chartě 77*, 1984, č. 5, s. 3–7.

182 V roce 1985 byl v Praze vydán samizdatový sborník *Hlas k českým dějinám. Sborník diskuse*. Vedle disentu a samizdatu byla tato diskuse vedena souběžně v exilovém časopisu *Svědectví* vydávaném v Paříži Pavlem Tigridem.

183 Viz *Hlas k českým dějinám II. Pokračování diskuse*, Praha 1985, s. 49–83; rovněž *Svědectví*, 1985, roč. XIX, č. 75, s. 595–609 (zde text vyšel pod jménem Ladislava Jehličky s názvem *Ještě k polemice o právo na dějiny – trochu jinak*).

184 Tamtéž (pod pseudonymem Karel SEVERA), s. 611–624. Text byl později rozdělen na tři části (Nostra

Jan Cholínský

dvěma polemikami s kritiky svých názorů Václavem Bělohradským a Lubošem Kohoutem, nazvanými *Něžně, ale bez rukaviček*¹⁸⁵ a *Objasnění*.¹⁸⁶ Na tento publicistický rozjezd navázal (1986–1987) čtyřmi esey o spisovateli Jaroslavu Durychovi publikovanými v samizdatových sbornících, které sám připravil k vydání, a příspěvkem do sborníku *Pekařovské studie* (1987). Svoje životní publicistické dílo završil reprezentativním sborníkovým vydáním souboru vybraných textů pod názvem *Křik Koruny svatováclavské* (1987), který je z větší části totožný se souborem *Katolíci a republika 1918–1938*.¹⁸⁷

Pod textem *Právo na dějiny*, který se stal jedním z nejdiskutovanějších dokumentů Charty 77, byli podepsáni tehdejší chartističtí mluvčí¹⁸⁸, ale jeho skutečnými autory jsou historikové Rudolf Kučera a Jan P. Kučera. Inspirování ilegálními bytovými filozofickými semináři s mezinárodní účastí kriticky poukazovali na zkázonosný vliv deformované oficiální historiografie, která podle nich účelově „okupovala“ historickou paměť společnosti, ignorovala dědictví křesťanské (resp. katolické) kultury a služebně utvářela národní identitu v zájmu vládnoucí komunistické strany. Dokument v úvodní pasáži (sepsané Rudolfem Kučerou) konstatoval, že tento neudržitelný stav, v němž se dějepisectví nachází, upírá občanům (odborné i širší veřejnosti) právo podílet se na utváření historické paměti, tabuizuje určitá témata a vede k falšování výkladu určitých období.¹⁹⁰ V další části (sepsané Janem P. Kučerou) byla vyslovena konkrétní kritika vědeckých institucí, historiků v komunistických službách a oficiálního pojetí dějin.¹⁹¹ Silný křesťanský akcent tohoto alternativně formulovaného pohledu vůči oficiálnímu komunistickému pojetí dějin – mezi jehož prvky podle „Práva na dějiny“ patřil antikřesťanský, antikatolický postoj a z něho vyplývající opomíjení předhusitského období, degradace období baroka či dehonestace Habsburků – se stal podnětem mnoha nesouhlasných připomínek v disentu i na stránkách exilového časopisu *Svědectví*.

V rámci disentu reagovali na *Právo na dějiny* vyostřenou kritikou převážně marxističtí historikové i další aktivisté, kteří nesouhlasili s předkládaným alternativním pojetím české historické identity, ale ani s plošnou kritikou československé komunistické historiografie. Hlavní výtkou oponentů bylo, že text je prezentován jako do-

personále, Smysl českých dějin a Paralipomena) a zařazen do samizdatového sborníku *Křik Koruny svatováclavské*.

185 Samizdat *Střední Evropa*, 1986, roč. III, č. 5, s. 77–86. V exilu byl text publikován ve zkrácené verzi jako dopis redakci, viz *Svědectví*, 1986, roč. XX, č. 78, s. 462–464.

186 Publikováno v exilu ve zkrácené verzi jako dopis redakci, viz *Svědectví*, 1986, roč. XX, č. 79, s. 708–711.

187 Všechny uvedené texty, jakož i další z tohoto období jsou shromážděny v citované stejnojmenné knize (*Křik Koruny svatováclavské*) vydané nakladatelstvím Torst.

188 Pod prohlášením byli podepsáni tehdejší mluvčí Charty 77 katolíci Václav Benda a dva bývalí komunisté Jiří Ruml a Jana Sternová.

189 O bytových filozofických seminářích viz DAY, Barbara: *Sametoví filozofové. Podzemní univerzita v Československu a role Vzdělávací nadace Jana Husa v letech 1979–1989*, Doplněk, Brno 1999.

190 Dokument Charty 77 č. 11/84 *Právo na dějiny*. In: *Spor o smysl českých dějin 2. Posuny a akcenty české otázky*. Uspořádal Miloš Havelka. Torst, Praha 2006, s. 362.

191 Součástí pasáže o pojetí českých dějin byla mylná teze, podle níž Masarykovo pojetí smyslu českých dějin vycházelo z humanismu a Pekařovo z náboženství, uvedená jako doplňující příklad, kterou v následné diskusi oponenti textu stavěli do popředí. Na vyzdvihování (z hlediska celkového vyznění *Práva na dějiny*) nepodstatného lapsu při současném vytváření lapsů jiných upozornil Jehlička v *Hlasu k čes-*

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

kument Charty 77, a nikoli jako *stanovisko proudu stoupenců dominující role křesťanské kultury*.¹⁹² Ladislavu Jehličkovi se dokument *Právo na dějiny* dostal do rukou v roce 1985 společně se samizdatovým sborníkem *Hlasý k českým dějinám*, v němž byly shrnuty povětšinou kritické reakce. Jako jeden z mála se koncepce autorů „Práva na dějiny“ s jistými výhradami zastal¹⁹³, přičemž se ovšem nejprve důrazně distancoval jak od Charty 77, tak i od podílu na autorství *Práva na dějiny* – v úvodu ke sborníku od Milana Hübla byl totiž poukaz na jeho souznění s *Jehličkovou knihou „Katolíci a republika“*.¹⁹⁴ Svůj komentář zahajuje Jehlička slovy: *Nejsem disident ani chartista, což vzápětí zdůvodňuje typicky „jehličkovským“ špílcem: Disident být nemohu, protože jsem nikdy nebyl sident. A dále: Charta ve mně vzbudila hned zkraje nedůvěru, když prohlásila (i kdyby to byla jen taktika) chuť, touhu a snahu nebo úsilí vést dialog s někým, kdo o tento dialog neměl a nemohl mít nejmenší zájem a kdo by nejraději praštil všechny chartisty polenem přes hlavu.*¹⁹⁵ K otázce autorství píše: *Jedním takovým memorandem, zvaným Právo na dějiny, byla také obšťastněna Akademie věd. Někteří lidé, kteří náhodou četli mé spisování o katolících a republice 1918–1938, mě podezírali z autorství tohoto memoranda. Nuže, to memorandum jsem nepsal, nečetl, nikam neposlal a do tisku nedal. [...] Říkám ovšem, že kdybych už měl přece jen něco podepisovat, pak bych přece jen podepsal spíš Právo na dějiny nežli Chartu.*¹⁹⁶

V úvodu svého komentáře Jehlička s úsměškem reaguje na námitky oponentů *Práva na dějiny* proti plošné kritice oficiální historiografie: *Zcela mylně jsem se až dosud domníval, že po stránce historiografie žijeme pod jakýmsi skleněným poklopem na syrečky (v některých hokynářstvích mívají ty skleněné poklopy na syrečky, v dnešních samoobsluhách už asi nejsou), a že tedy zaplat' pánbůh za to, co vůbec je. Z Hlasů jsem se dozvěděl, že historiků významu Pekařova, Šustova, Chaloupeckého, Kroftova, Kutnarova, Kalistova běhá po Praze, Brně a okolí jako psů, a že někteří (ne všichni) z nich mohou dokonce jezdit na kongresy kdekoli na světě [...] Dozvěděl jsem se zkrátka od čtyř historiků, vyšlých z marxismu (doufám, že opravdu vyšlých), a od pana doktora Mezníka z Brna, že je vše v naprostém pořádku. To*

kým dějinám. JEHLIČKA, Ladislav: Křik Koruny svatováclavské, s. 205. K Pekařově náboženské konfesi se Jehlička vyjádřil ve sborníkovém příspěvku nazvaném Josef Pekař a katolicita. Tamtéž, s. 224–226.

- 192 Kritické ohlasy na *Právo na dějiny* zahájilo prohlášení historiků Miloše Hájka, Jaroslava Opata, Milana Otáhalu a Hany Mejdrové, které se stalo dalším dokumentem Charty 77 (č. 16/84) a vyšlo ve sborníku *Hlasý k českým dějinám. Sborník diskuse* (s. 1–20) jako *Stanovisko čtyř historiků*. Viz též *Spor o smysl českých dějin 2*, s. 372–375. K této kritice *Práva na dějiny* se později vyjádřil jeden z jeho autorů: *Samotní autoři dokumentu (Právo na dějiny – pozn. aut.) byli samozřejmě připraveni vstoupit do diskuse a hledat pravdu v odborné komunikaci s jinými historiky. Namísto toho se setkali se zuřivou kritikou i ze strany těch bývalých komunistických historiků, kteří přišli o zaměstnání po roce 1968. KUČERA, Rudolf: Právo na dějiny proti dějinám bez morálky aneb boj pokračuje... Prostor, 2007, č. 75, s. 86.*

- 193 *Právem na dějiny, jak se mi zdá, chtěli upozornit autoři především na ztrátu paměti národa (také Pekař mluvil o historiografii jako o „reprodukcí paměti“), na to, že národ, který žije bez historického povědomí, žije s přetátými kořeny. Sborník Hlasý přes všechnu snahu svých autorů nepřesvědčil, že ty kořeny nebyly přetáty. JEHLIČKA, Ladislav: Křik Koruny svatováclavské, s. 205.*

- 194 Ač dokument *Právo na dějiny* fakticky neměl nic společného ani s integrálním katolicismem ani s Jehličkou samotným, podle odpovědi Rudolfa Kučery na dotaz autora této studie patřily Jehličkovy názory, které považoval za podnětné a originální, vedle výše zmíněných bytových seminářů mezi jeho inspirační vlivy, ale *Právo na dějiny* s Jehličkou nekonzultoval.

- 195 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 199.

- 196 Tamtéž, s. 199–200.

Jan Cholínský

mě utěšilo.¹⁹⁷ Další více či méně ironizující polemické vstupy k jednotlivým kritikům *Práva na dějiny* – zejména k Milanu Hüblovi, Luboši Kohoutovi, Františku Šamálkovi a Petru Uhlovi – shrnují Jehličkovy (legitimní, nicméně z tehdejšího i dnešního hlediska pro mnoho čtenářů provokativní) názory na českou historickou identitu, které jsou obšírně rozvinuty v obou jeho esejistických sbornících.¹⁹⁸ Jehličkův text koloval jako strojopis, byl publikován v samizdatovém sborníku *Hlas k českým dějinám II. Pokračování diskuse*, navazujícím na započatou výměnu názorů „neoficiálních autorů“ a v exilovém časopisu *Svědectví* společně s článkem *Kdy a co nás zkazilo* (pod „třetirepublikovým“ pseudonymem Karel Severa). Vyostřenými polemikami na Jehličku a „Severu“ reagovali z exilového prostředí Václav Bělohradský a z domácího prostředí Luboš Kohout, další polemické příspěvky připojily z disentu Božena Komárková a z exilu Marie Neudorfllová.¹⁹⁹

V první části svého polemického textu, kterou koncipoval jako reakci na *Právo na dějiny*, Bělohradský předkládá tezi, že v západním univerzitním prostředí vše směřuje k nové filozofii dějin: *Velká intelektuální revolta proti establishmentu sedmdesátých let totiž zahrнула do svého programu i emancipaci od dějin [...] Mohli bychom zjednodušeně říci: na Západě se diskuse o dějinách týká spíše práva na to dějiny nemít než mít. (Slovo „dějiny“ tu používám ve specifickém smyslu „státotvorného epického mýtu“, který je kulturním dědictvím devatenáctého století). Vždyť přece imperialismus států se rozběhl podél této umělé čáry dělící národy na historické (neboli státotvorné) a nehistorické neboli nestátotvorné. [...] Dějiny jako instituce jsou důsledkem vůle moderních států „mít dějiny“, tj. budovat muzea, univerzity a vědecké ústavy, v nichž se neustále produkují vědecké důvody k expanzi státu. Národy, které nemají dějiny, nemají právo na samostatnou existenci. Násilí skryté v této tezi je samozřejmě zamaskováno. [...] Právo na dějiny je značně zkompromitováno tímto modernizačním a státotvorným pojetím kultury a vzdělání vůbec. Je proto naléhavější otázka po právu na to dějiny nemít, vymknout se tomuto vražednému mýtu nové doby. Dějiny jsou mýtem, kterým bílý člověk legitimuje svou planetární moc.²⁰⁰ V odpovědi nazvané *Něžně, ale bez rukaviček* Jehlička reaguje: *Nová filosofie dějin s právem nemít dějiny otřásla prý od základů oficiálním dějepiscstvím. Pojme mě okamžitě krajní nedůvěra, když někdo někým nebo něčím od základů otřese. To bude asi následek historického školení. Kdybych je neměl, odmítl bych patrně také dějepis jako nástroj evropského imperialismu, jako mýtus, kterým státy kapitalistického a socialistického typu zdůvodňují svou planetární a mocenskou roli. [...] Nejsem filosof, jen zcela obyčejný člověk, a proto prvou poznámku Bělohradského o právu nemít dějiny, s celou její učeností a citáty z přemnohých učených knih, čtu spíše – ať mi Bělohradský odpustí – jako humory. Dále s trpkou ironií ujišťuje Bělohradského, že český lid, který, jak nás poučují taktéž přčetné učené knihy, stál už od husitské doby vždy v čele pokroku a socialismu, předstihl ostatní národy**

197 Tamtéž, s. 201–202.

198 Tamtéž, s. 199–212.

199 KOMÁRKOVÁ, Božena: Česká otázka – tehdy a dnes. *Svědectví*, 1985, č. 76, s. 793–816; BĚLOHRADSKÝ, Václav: Dvě poznámky k jednomu dokumentu. *Svědectví*, 1985, č. 76, s. 817–826; KOHOUT, Luboš: Kritické poznámky. *Svědectví*, 1986, č. 77, s. 226–232; NEUDORFLOVÁ, Marie: Vážená redakce. *Svědectví*, 1986, č. 78, s. 450–453.

200 BĚLOHRADSKÝ, Václav: Dvě poznámky k jednomu dokumentu, s. 819–820.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

světa včetně černochoů i v tom, že likvidoval nejenom právo na dějiny, ale i sám národ. Nic takového jako český národ už totiž neexistuje. [...] Je zajímavé, jak v době, kdy se hlásá kolektivismus, dosáhl individualismus takového stupně jako patrně nikdy v dějinách. [...] Osamocení člověka je totální. Obrovské hromadě písku, v níž každé zrníčko nijak nesouvisí s druhým, nelze přece říkat národ. Tady se stávají dějiny opravdu jen lacinou ozdůbkou, muzeální záležitostí, právo nemít dějiny se stává nejrealnější realitou, a pan Bělohradský může být spokojen.²⁰¹

Ve druhé části svého textu se Bělohradský zaměřuje na polemiku s Jehličkou, resp. „Severou“, a rozvíjí teze, v nichž prezentuje názory, že: Hus hájil pravdu svobodného svědomí ovlivněného rozumovou úvahou, a nikoli pouze pravdu Písma; porážka české reformace na Bílé hoře odsoudila české země k úpadku a politicky vynucená rekatolizace zkompromitovala katolíky na staletí, což dokládá i vystoupením kardinála Josefa Berana na II. vatikánském koncilu; oproti provinčním a nepříliš originálním katolickým spisovatelům (Durych, Deml, Florian, Čep), kteří mají na pádu naší demokracie svůj podíl, je třeba vyzdvihnout světový úspěch Milana Kundery. Píše: *Husovo: „I kdyby mi to celý svět říkal, já máje rozum jehož nyní užívám, nemohl bych to říci bez odporu svědomí“, patří přece k novověku, předznamenává už kartesiánství a protestantské pojetí rozumu. [...] V Husově nároku na to „být přesvědčen“ se už ožívá nová důstojnost vědomí, která se pak prosadila v protestantské civilizaci, v liberalismu a demokracii.* Dále uvádí: *Bílá hora je porážkou české reformace a tím i husitství v tom smyslu, že odtrhla země české koruny od protestantské Evropy, a tím nás odsoudila k úpadku, který charakterizuje všechny katolické země sedmnáctého století. Liberalismus, kapitalismus, demokracie, tolerance, jako politický princip, moderní právní řád se rozvíjí na půdě protestantské a dodává, že Jehlička svým adorováním rekatolizace plivnul na velký čin kardinála Berana, který na II. Vatikánském koncilu uvedl právě pobělohorské násilí na evangelické většině národa jako tragický příklad důsledků netolerance.* V úvahách o spisovatelích se kriticky zmiňuje o tom, že Josef Florian nechodil k volbám, protože nevěřil v demokracii (*Lidé jako Florian se právě tímto pohrdavým postojem k demokracii zasloužili svou troškou o její pád a mravní rozklad*), že Jaroslav Durych byl obdivovatelem generála Franca a na obálce časopisu *Rozmach* umístil fašistický symbol a že charakter Jakuba Demla diskvalifikuje jeho literární dílo. Vyzdvihuje, že Milan Kundera je nejsvětovějším českým spisovatelem, což je podle něho důležité samo o sobě: *Neustále se zdůrazňuje, že patříme do Evropy. Rozdílné pochopení Kundery na Západě a doma ukazuje, že přece jen k západnímu vkusu a vnímání nepatříme tak samozřejmě. Je tu ovšem i hanebný zvyk plivat po všem, co na sobě nenese stigmata provinciálního původu, co není odřeno v domácích sporech.*²⁰²

Jehlička odpovídá: *„Starobylá konstrukce Pekařova“, podle níž pravda znamená Husovi pravdu Boží, tj. Písma, a ne „pravdu svobodného svědomí“ (jež by v duchu moderního názoru autonomně hledalo „pravdu“), je nejen stoupenci Pilátovy skepse a jeho pokrčení ramen, ale každému historikovi zcela a naprosto běžná.* V reakci na druhou Bělohradského tezi vysvětluje svůj pohled a dodává: *Tím chci říci, že přese všechno jsem mnohem raději katolický Čech než protestantský Němec. [...] Všechny lidské záležitosti jsou věci gusta. Já mám tohle.*

201 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 213–214.

202 BĚLOHRADSKÝ, Václav: *Dvě poznámky k jednomu dokumentu*, s. 824–826.

Jan Cholínský

K prohlášení Josefa Berana uvádí: *Bělohradský promíne, ale znal jsem se s dr. Beranem, ještě když nám psal před válkou jako rektor dejvického semináře do Obnovy, a chodil jsem k němu i jako k arcibiskupovi. Byl to velmi ušlechtilý člověk, tak proč bych na jeho prohlášení plival? [...] Bylo to v první řadě prohlášení jednostranné, vzbuzovalo falešný dojem a bylo nehistorické. Jednostranné proto, že to bylo prohlášení jen jedné strany a nikoli také protestantů. Kdyby byli stavové na Bílé hoře zvítězili a vybrali válku, byli by, to je jisté, zatočili s katolíky, včetně konfiskací, stejně jako katolíci s protestanty [...] Mluvit v téhle souvislosti o toleranci a svobodě svědomí je zcela nehistorické – to, čemu se říká (dnes) tolerance, byla před Bílou horou spíše lhostejnost, mluvit o svobodě svědomí je vůbec anachronismus naruby, šlechta měnila náboženství více než košili atd. K Durychovi: Obálka Rozmachu nemá s fašismem nic společného. Navrholatel Břetislav Štorm tam chtěl původně mít meč, ale Durych to odmítl, že prý na všelijakou havěť stačí obyčejná sekera. A k Bělohradského názoru na provincionalismus a světovost literátů: Literární kritik se tomu může jen usmát. [...] Bělohradský pokládá za měřítko Kunderova umění „fakt“ jeho světového úspěchu (a neuvádí nic jiného); svědčí to jenom o tom, že nerozumí ani literatuře. Kdyby řekl: „Mýlíte se, v Kunderovi je tohle a tohle“, byl by to základ pro diskusi, ale úspěch? [...] Kdybychom měli věřit Kunderovi, došli bychom asi k těmto dvěma závěrům: že na člověku – muži jako ženě – je nejdůležitější a nejzávažnější jeho přirození, že největší životní slastí je rozkoš. K tomu citát z W. B. Yeatse: „Myslím také, že žádný pravý básník, ať by jeho život byl sebevíce nezřízený, si nikdy neučinil cílem, ani v pouhém svém životě, rozkoš. A citát z „bezcharakterního“ Demla, z jeho Zapomenutého světa, zabaveného roku 1934 pro domnělou nemravnost: „V lásce se přece nejedná o stehno, anebo o zadnici, i kdyby byly sebeušlechtilější, ba božské, k zulibání...“²⁰³*

Ač v liberálním, spíše levicově orientovaném *Svědectví* osmdesátých let 20. století Jehlička za své názory sklidil kritiku, neznamená to, že by tehdy tyto názory nikomu v exilu nekonvenovaly. Pokud by jeho texty byly publikovány například v nizozemském *Rozmachu*, vydávaném katolíky Františkem Pinďákem, Karlem Vránou a Jaroslavem Vrzalou²⁰⁴, nebo v zámoří v chicagském *Nedělním Hlasateli* či torontských *Našich Hlasech*, kde hojně publikovali další křesťansky orientovaní exiloví aktivisté – například Josef Kalvoda a Libor Brom, jistě by našel příznivější odezvu. Tato periodika ovšem byla v izolaci, intenzivní kontakt s domovem jako *Svědectví* neudržovala a Jehlička, který se příliš nestaral o šíření svých názorů (texty bez dalších ambicí jen předával dál skrze známé či kolegy z Melantrichu), je buďto neznal, neměl na ně spojení, nebo neuznal za vhodné je oslovit. K jeho článkům *Hlas k českým dějinám* a *Co nás zkazilo* se nejfundovaněji z křesťansky orientovaných exilových akademiků mohl vyjádřit historik Josef Kalvoda. Svědčí o tom i jeho čtenářská reakce – dochoval se exemplář Kalvodova výtisku *Svědectví* s Jehličkovými texty zaplněnými různoba-

203 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 215–219. Jehlička svůj názor na Kunderův literární styl vyjádřil také v rozsáhlé výrazně kritické recenzi románů *Kniha smíchu a zapomnění* (1981) a *Nesnesitelná lehkost bytí* (1985) nazvané *Stalinova dýmka*, která kolovala jako samizdatový strojepis a později byla publikována ve zkrácené verzi v časopisu *Babylon* pod názvem *Lehká jsou jen hovna* (tamtéž, s. 284–302).

204 *Rozmach* vycházel v Rotterdamu v letech 1984 až 1989. Jeho vydávání inicioval Jaroslav Vrzala po svém odchodu z redakce švýcarských (St. Gallen) *Nových obzorů*, založených rovněž z jeho podnětu, pro neshody s Rio Preisnerem.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

revnými podtrhanými pasážemi a poznámkami na okrajích.²⁰⁵ Neudělal to patrně ze dvou důvodů – jednak měl od počátku výhrady k linii *Svědectví* a jeho vydavatel Pavel Tigríd mu nikdy nic neotiskl, a jednak tehdy intenzivně pracoval na dokončení své vrcholné historiografické práce – knihy *Genesis of Czechoslovakia*. Její vyznění se v některých pasážích od Jehličkových úvah liší (Rakousko-Uhersko podle Kalvody zaniklo vlastní vinou, protože se nedokázalo včas reformovat a dát autonomii svým národům) a s některými souzní (pojetí katolicství jako základního kulturního pilíře národní existence; úcta k Josefu Pekařovi; kritické hodnocení Masaryka a Beneše jako spojených nádob, manipulátorů – „machiavelistů“, kteří zaměňovali politické iluze za realitu).²⁰⁶

Na samostatnou kapitolu ve sborníku *Katolíci a republika 1918–1938*, nazvanou Jaroslav Durych, Jehlička navázal v letech 1986 a 1987 čtyřmi texty publikovanými v samizdatových časopisech a ve dvou sbornících, které připravil u příležitosti výročí narození a úmrtí tohoto komunisty ignorovaného spisovatele, jenž byl vůdčí osobností integrálního katolicismu. Durych pro Jehličku představoval *nejvýznamnější katolickou osobnost mezi oběma světovými válkami*, byl mu pomyslným „svorníkem“ mezi patriarchy Otokarem Březinou, Jakubem Demlem a Josefem Florianem a silnou nastupující generací, tj. Janem Čepem, Václavem Renčem, Janem Zahradníčkem, Rudolfem Voříškem a pospolitostí utvářenou kolem *Řádu a Obnovy*, jejímž nejmladším příslušníkem byl on sám. Durych se stal katolickým protikladem nejpobulárnější „prohradní“ umělecké osobnosti – Karla Čapka, byl nekompromisním kritikem meziválečné stranické politiky (hlavně klerikální lidové strany) a bojovníkem za uchování spirituálních hodnot, jejichž nositelem pro něho byla výhradně římskokatolická církev. Durychovo dílo bylo pro Jehličku úhelným kamenem inspirace, byť tento odkaz dokázal rozvíjet vlastním filozofickým a estetickým cítěním, propojit s jinými souzvěstnými inspirátory a přenést ve svých filozofických úvahách k dalším významům. Podle jedné ze stěžejních Jehličkových tezí došlo v posledních desetiletích Rakousko-Uherska k úpadku českého katolicismu, přičemž na přelomu století, respektive na počátku první československé republiky, se objevily dvě možné cesty k jeho obrodě. První spočívala v politické činnosti inspirované papežskou encyklikou *Rerum novarum*, ale tato cesta v českém podání představovala dle Jehličky od počátku prohlubující se úpadek, kam řadil vznik Církve československé a další vývoj pokračující od *Šrámka přes Josefa Plojbara až k Pacem in terris*. Druhá cesta začínala u činnosti Josefa Floriana ve Staré Říši a jejím hlavním představitelem se stal Jaroslav Durych: *Tò, co vykonal Durych, by jistě v budoucnu vykonal i jiní – a vykonal toho nepředstavitelně mnoho, vzpomeňme jen na úžasné množství článků a poznámek z Rozmachu, Akordu, Obnovy a Řádu, nemluvě už o jeho náboženských článcích v Braitově revui Na hlubinu (účastnil se také překladu Sumy teologické svatého Tomáše Akvinského), a necháme-li zcela stranou Durychovo dílo umělecké – sám si několikrát postěžoval, že mu table služba brání v umělecké práci. Nevykonal by toto úžasné dílo*

205 Výtisk *Svědectví* č. 75 z roku 1985 z pozůstalosti Josefa Kalvody je ve vlastnictví autora této studie.

206 Zmíněné Kalvodovy názory jsou shrnuty v knihách *Genese Československa*. Panevropa, Praha 1998; *Z bojů o zítřek III. Historické eseje*. Nakladatelství Dilo, Kladno 1998 a *Role Československa v sovětské strategii*. Nakladatelství Dilo, Kladno 1999.

Jan Cholínský

jeden člověk, ale celý tým lidí. Jenomže je vykonal Jaroslav Durych sám a vykonal je v letech 1918–1938, doslova za pět minut dvanáct, kdy je ještě bylo možno vykonal.²⁰⁷

V této studii nelze obsáhnouti analyzovat názory z Jehličkových esejistických sbírek a samizdatových příspěvků ani recenzovat knihu nakladatelství Torst *Křik Koruny svatováclavské*, která je téměř kompletním „památníkem“ Jehličkova posledního literárního období. Proto jen několik zevrubných poznámek ke knize, k obsahu Jehličkova „poselství“ a k reakcím na podněty tohoto bytostného „reakcionáře“. Kniha má čtyři textové části, je celkově kvalitně redakčně připravena a doplněna příslušnými informacemi, fotografická příloha však byla poněkud zanedbána.²⁰⁸ První část tvoří texty vybrané Jehličkou do sborníku *Křik Koruny svatováclavské* a pro neuskutečněné exilové knižní vydání, a ty jsou doplněny ještě čtyřmi texty ze souboru *Katolíci a republika 1918–1938*. Druhou část tvoří stati, články a polemiky publikované v samizdatu či v exilovém tisku a neuveřejněné rukopisy včetně více než dvaceti stran aforismů a dvou starších „věžeňských“ básní. Třetí část tvoří přetisk sborníku k Jehličkovým pětapadesátinám a čtvrtou dva Jehličkovy medailony od Andreje Stankoviče a vzpomínkový článek Františka Kautmana. Stěžejní soubor *Křik Koruny svatováclavské* je stejně jako další texty psán čtenářsky vděčným stylem – „lehkým“ perem s všudypřítomným Jehličkovským humorem, s dovedností postihnout ve zkratce velké penzum znalostí a souvislostí, ale zároveň s jasně formulovanou prioritou – spirituálním východiskem všech předkládaných úvah. Když Jehlička píše o kultuře a historii, politice a literatuře, vždy je pro něho úhelným kamenem pro posuzování všech jevů vztah k transcendentnu a duchovním hodnotám, které jsou v jeho pojetí zprostředkovány křesťanstvím, jehož autentickým představitelem je mu stejně jako Durychovi římskokatolická církev. Jehlička ovšem není dogmatikem hájícím neomylnost představitelů církevní hierarchie ani militantním evangelizátorem, který jinověrce považuje za lidi druhé kategorie, naopak – jeho náhled začíná u přísné kritiky „do vlastních řad“. Veškeré jeho filozofování vždy stojí na jedné zásadě: existují obecně platné mravní (Boží) zákony, přičemž jakékoliv jejich relativizování předznamenává společenský úpadek, ať již je zprostředkováno primitivními náhražkami náboženství – nenávistným rovnostářským komunismem a neméně agresivním nacionalismem –, nenasytným otupujícím konzumerismem a hédonismem, či rozumářským sebestředným humanismem. Z této pozice poměřuje míru kultivovanosti společenské kultury, ať již se jedná o politiku, nebo umění, a odtud plyne i jeho nekompromisní náhled na českou historickou identitu a konkrétní osobnosti a události starších i soudobých českých dějin.

Jehličkovy názory na „smysl českých dějin“ stejně jako podobně nekonformní názory jiných autorů vzbuzovaly a vzbuzují i dnes, v době ovlivňované i v České republice nastupujícím fenoménem „politické korektnosti“ a „historické korektnosti“²⁰⁹, nesouhlas spojený s tendencemi namísto seriózní argumentace je igno-

207 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 275

208 Nejvážnějším pochybením je, že na žádné z fotografií nejsou ani Jehličkova manželka ani Jehličkovy dcery.

209 Ideologii označovanou jako „politická korektnost“ se zabývá kniha žurnalisty Anthony BROWNEHO *Úprk rozumu. Politická korektnost a smrt veřejné rozpravy ve Velké Británii*. Dokořán, Praha 2009. Autor

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

rovat²¹⁰ nebo dehonestovat.²¹¹ Jehlička ve svých „reakčních“ tezích odmítá jakoukoli formu nacionalismu a modernismu a za jediný tmelící kulturní prvek národního společenství považuje sdílení náboženské spirituality: *Český národ byl autentickým národem naposled v baroku. Páteří tohoto národa nebylo ovšem národní vědomí, tím méně čistý nacionalismus, který se objevil, pěstován Vídní, až během napoleonských válek, ale katolictví. Spolehlivým kulturním nositelem a zároveň geopolitickou záštitou této stmelující spirituality v novověku podle Jehličky byla habsburská monarchie, resp. středoevropská velmoc Rakousko-Uhersko (zatímco ve středověku to byl český stát budovaný přemyslovskými králi a Lucemburky s ambicí vést střední Evropu), jejíž rozbití bylo*

v ní píše: *Politická korektnost je jeden z produktů kulturního marxismu 20. let 20. století v Německu, kterou převzali kulturní rebelové v 60. letech ve své snaze propagovat toleranci a alternativy ke konzervativním hodnotám své doby. Rychle pronikla mezi americké intelektuály a rozprostřela svá chápadla po celém Západě. [...] Politická korektnost začala jako reakce proti převládající ideologii, ale nakonec se převládající ideologií stala sama. Určuje podmínky a charakter každé celonárodní diskuse. Vše co není politicky korektní je automaticky kontroverzní. [...] V raných dobách byla politická korektnost prospěšná, protože pomáhala zlepšovat vztah společnosti k jejím zranitelnějším členům – k ženám, k handicapovaným, k etnickým menšinám. Jak se však rozšířila a proloubila svůj vliv, byla čím dál dogmatictější a přestávala tolerovat jakýkoliv nesouhlas [...] Příspěla k zavedení nových opatření politické cenzury [...] Tím, že potlačuje volnou diskusi, omezuje schopnost společnosti vypořádat se s problémy, s. 25–26). Profesor teorie vědy Gerard RADNITZKY ve studii „Politická korektnost“ ohrožuje svobodu názoru. Totalitní tendence v právním státu. I. a II. část. *Střední Evropa*, 1998, roč. 14, č. 81 a 82, s. 53–62 a 45–58) píše, že označení „politická korektnost“ slouží jako souborný pojem pro vlastnosti, které musí mít společenské jednání, obzvláště vyjádření názoru, řečnické obraty atd., aby nepřivodilo sankce. Neřídít se PK znamená porušit tabu. (I. část, s. 53). V návaznosti poukazuje na aplikaci „politické korektnosti“ v historiografii v konkrétních případech v Německu jakožto „historické korektnosti“ (II. část). Podobnou „historickou korektnost“ lze nalézt po pádu komunismu i v české historiografii například v posuzování činnosti prezidenta Edvarda Beneše či období třetí československé republiky. Tabuizování „nekonformního“ pohledu na vyvlastnění a vysídlení českých Němců (jakož i na další historické události) nazýval v první polovině devadesátých let 20. století historik Emanuel Mandler „českou mediální konvencí“.*

- 210 Výše zmíněné monografie ve Spojených státech úspěšného a váženého akademika profesora Josefa Kalvody *Genese Československa* (Panevropa, Praha 1998) a *Role Československa v sovětské strategii* (Nakladatelství Dílo, Kladno 1999) či *Boj o Hrad I. a II.* (Panevropa, Praha 1996 a 1998) historika Antonína Klimka jsou knihami, „o nichž se mlčí“. Ač byly rozsáhlé ukázky z knihy *Křík Koruny svatoaváclavské* publikovány krátce po jejím vydání v deníku *Lidové noviny*, odbornou diskusi historiků zatím rovněž nepodnítily.
- 211 Příkladem problematické argumentace pod záštitou „historické korektnosti“ jsou například některé věty Zory Dvořákové o katolických spisovatelích a Ladislavu Jehličkovi v závěru knihy o procesu se „Zelenou internacionálou“: *Tragédií některých těchto intelektuálů bylo, že ve svém odporu vůči masarykovské humanitní demokracii začali pod dojmem dramatických událostí druhé poloviny třicátých let a zejména událostí roku 1938 doporučovat, abychom v sobě vykřesali porozumění pro fašistické režimy. [...] Nevíme, jak se v jejich myšlení odrazila léta věznění v komunistických věznicích. Faktem je, že se v tomto prostředí setkali jak s řadou katolických kněží, [...] tak rovněž se tam setkali s obrovským počtem demokratů masarykovské ražby. Z nich mnozí (po svém propuštění z vězení) v ústních rozhovorech potvrdzovali, že i za dráty a mřížemi se odehrávaly ostré diskuse, které však ukazovaly, že míra tolerance a schopnost naslouchat druhému jsou na straně demokratů větší než na straně Masarykových odpůrců. V samizdatových pamětech Ladislava Jehličky z roku 1987 zní tytéž názory, které psal do Národní obnovy v době druhé republiky. DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953*, s. 251, 253 a 255. Demagogii skrytou za „politickou korektnost“, resp. „historickou korektnost“ jsou výroky historičky Marie L. Neudorflové o knize Josefa Kalvody *Genese Československa*: *Kalvodova kniha byla psána hlavně za účelem zdiskreditovat Masarykovu osobnost a jeho úsilí o Československo a demokracii. Zmínuje jakoukoli nepatrnou pomluvu, nestydí se používat stalinistickou literaturu a interpretaci [...]. Kalvodova prokatolická a prohabsburská publikace je blubece protidemokratická**

Jan Cholínský

politickou katastrofou pro český národ, který se tak ocitl nechráněn mezi Německem a Ruskem. Z hlediska „politicky korektního“ k současnému pojetí moderní české státnosti je Jehličkovo opakující se rozhořčení nad zánikem Rakousko-Uherska ještě provokativnější než jeho kritika T. G. Masaryka, včetně teze: *Skutečným, pravým dědicem, pokračovatelem a dovrшитelem Masarykovým není Edvard Beneš, nýbrž Klement Gottwald. A pro všechny Masarykovy sirotky u nás i v cizině by na Masarykově hrobě v Lánech měla být vztyčena deska: Tudy cesta nevede.*²¹² [...] *Tady nejde o ideologii – ta byla samozřejmě jiná –, jde o to, že TGM byl Janem Křitelem Klementa Gottwalda, celé dílo TGM přípravou na příchod Klementa Gottwalda.*²¹³ Jehlička vytýká Masarykovi jeho protikatolictví, podíl na rozbití Rakousko-Uherska a prosazování scestného pojetí české historie, jímž bylo „z vulgarizování“ Palackého „historizující ideologie“ plně omylů a protimluvů. Podle Jehličky Palackého vulgarizátoři (v linii T. G. Masaryk – Alois Jirásek – Zdeněk Nejedlý) udělali z dějin mýtus a razili ono dějinné povědomí, které z husitství učinilo vrchol českých dějin, husitství pak pokračovalo v bratrství (tehdejší církvi československé), protireformace byla třistaletou porobou, ale pak prý obrození navázalo na husitství a bratrství. Neboli Masaryk: reformace versus protireformace. [...] *Buď jak buď, v českém národním povědomí, ve vědomí většiny těch, kdo se mezi sebou dorozumívají česky, ustálila se linie, kterou bychom stručně mohli charakterizovat jmény Palacký – Masaryk – Jirásek – Nejedlý, a toto mínění víceméně trvá.*²¹⁴

Tak jako jsou pro nevěřící a protestanty nepřijatelné Jehličkovy teze o výlučné roli katolicismu, pro mnohé katolíky a katolické hodnostáře²¹⁵ jsou zase nepřijatelné Jehličkovy názory na katolicismus a církev – nekompromisní kritika lidové strany, kritika církevní „politiky“, či dokonce odvážné (a „teologicky nekorektní“) náznaky zpochyb-

a protičeskoslovenská. NEUDORFLOVÁ, Marie L.: Exilová historická literatura 1948–1989. Interpretace sonda do problematiky. In: BROKLOVÁ, Eva (ed.): *Věre Olivové ad honorem. Sborník příspěvků k novodobým československým dějinám*. Společnost Edvarda Beneše v Ústavu T. G. Masaryka, Praha 2006, s. 198.

212 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 39

213 Tamtéž, s. 73

214 Tamtéž, s. 17.

215 Dochovala se např. část dopisu „spolumukla“, kněze a teologa Josefa Zvěřiny Ladislavu Jehličkovi, kde dotčeně reaguje na některé pasáže Jehličkových esejí vztahující se ke křesťanským a katolickým dogmatům, rázně kritizuje a pokouší se ironizovat Jehličkovy názory. Zvěřinova argumentace je však (pomineme-li, že v ní jde především o teologické hledisko a dialog mezi dvěma katolíky) spíše moralizující než přesvědčující. Zaznívá v ní např.: *Nuže podle evangelia Ládi Jehličky byl Ježíš asi takový sybarita a dnešní lidé, pokud nechtějí být nejčernějšími černochoy anebo pitomečky zralými pro ÚSP, musí věřit na nová dogmata břicha a sexu. [...] Můžeš tedy, milý Ládo, dát svou teologii do obchodu s partiovým zbožím a sebe postavit jako pomník národu: „Hle věřící nevěrec, hle, nevěřící katolík.“ Národ Ti bude tleskat [...] Dlouho jsem váhal, zda Ti mám také nastavit zrcadlo, ale ne křivé, zda mám o těchto věcech psát Tvým tónem. Donutil ji mne, protože – mimo jiné – viníš teologii, že po staletí opakují totéž. „Tak se z lesa ozývá“ [...] Obrát se a číš pokání, Ty ne-Ráde! Pokorný sluha Tvé osvěcenosti Josef v. r. V P. S. Zvěřina píše: Zbytečně se užiráš, zbytečně si namlouváš, jak vesele na poli padneš. Opravdu na poli? Neutekl jsi z pole? Myslím, že máš víc talentů než franktirérství. Mně je partyzánská duše protivná, protože ji pokládám za zbabělou násilnost. [...] Nechtěl bys dělat něco solidnějšího než provokovat? Druhá – závěrečná strana dopisu Josefa Zvěřiny Ladislavu Jehličkovi z počátku roku 1985 (první strana se nedochovala). Po Jehličkově odpovědi napsal Zvěřina v následujícím pětistránkovém dopisu z 19. 3. 1985 dokonce separátně Josefě „Puše“ Jehličkové, kde v přátelském, ale nekompromisním tónu kritizuje Jehličkovy názory a žádá ji, aby se manžela ujala s mateřskou moudrostí, které se mu nedostává. Psal mj.: *Milá paní Pušinko, držte jej laskavou rukou, on se poníží znova do podstaty křesťanství: „Jádro křesťanství je v Ježíšově učení, nikoli v jeho oběti. Už budu držet hubu, protože bych to zase**

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

ňující základní katolická dogmata. O současné společenské roli církve Jehlička píše: *Kdyby dnes katolická církev zmizela ze světa, nestalo by se skutečně vůbec nic; jako kdyby nebyla. Je to jen záležitost soukromníků, ale společensky neznamená vůbec nic.* O roli církve v dějinách však zároveň soudí: *Abych byl upřímný, fascinuje mě historie katolické církve přes všechny omyly, hříchy, chyby, neřesti a zločiny papežů a jiných hierarchů. Za „zjevení“ pokládám celé lidské dějiny, nikoli nějaké zvláštní „zjevení“ učiněné židovskému národu nebo křesťanstvu. (...) Katolická církev udělala ze zvířat lidi, vytvořila evropskou kulturu, evropskou civilizaci; jedním slovem učinila Evropu Evropou.* K teologickým tendencím k racionalismu a moralizování se staví s odstupem: *Už slovo „Bůh“ se staří Židé báli jen vyslovit, Jahve, jak víme, neznamená „Bůh“, ale „Jsem který jsem“.* Pro dnešní teology není tajemství; *zacházejí s Pánem Bohem, jako by s ním večer co večer chodili na kafe nebo k Flekům na pivo a On jim sděloval co má nazítřek v úmyslu.*²¹⁶ K pozitivnímu působení křesťanství na stále více materialisticky orientovaný Západ, kde jsou lidé léta zpracováváni propagandou televize, rádia a tisku tak ohlupeni a otřeseni, že mimoděk reprodukuji jen to, čím za léta soustavného náporu en gros a masově nasáklí, a k tomu, že katolická církev by mohla být jedinou účinnou (spirituální) protiváhou, je Jehlička skeptický: *Především křesťané přestali už snad několik století myslet a spokojují se tím, že konzervativně neustále opakují tytéž věty ve stejném znění, věty, které čím dál tím méně mohou něco říci soudobému člověku.*²¹⁷ O základním církevním dogmatu „zbožšťujícím“ historického Ježíše a aspektech jeho poselství uvažuje: *Myšlenka, že Ježíš byl člověk jako kdokoli z nás, je myšlenka oslnivá. Myslil Ježíš životem „věčným“ jen život posmrtný, anebo také život sice pozemský, ale život naprostý, bohatý, život plný smyslu?*²¹⁸ Zamýšlí se nad nedostatky a vyprázdněností náboženského citění a nad církevní ustrnulostí: *K tomu přistupuje, že chápání většiny tzv. „křesťanů“ je po dvou tisíciletích sotva na vyšší úrovni než chápání nejčernějších černochů v nejtemnější Africe. K tomu, aby věřili v Boha, stále potřebují nějaké berličky v podobě Lourd, La Salett, Fatim, turinských pláten, otců Piů atd., všelijakých jugoslávských nebo slovenských zjevení, alespoň cípkem chtějí hmatatelně zachytit nadpřirozeno [...] Dnes katolíci klušou jen za vozem jako truchlící pozůstalí a ještě se přidržují koně za ocas. Katolictví už není osou lidského života jako za skutečných křesťanů. Být katolíkem znamená pro většinu z nich chodit tu a tam do kostela a případně volit ve volbách tu nebo onu stranu.*²¹⁹

V souvislosti s opožděným knižním vydáním *Křiku Koruny svatováclavské* ještě připomeňme, že již v roce 1988 zajišťoval Alexandr Kliment prostřednictvím západních diplomatů tajné dodání rukopisu britskému nakladatelství Rozmluvy.²²⁰ Dnes zastává názor, že časový odstup současného oficiálního vydání od samizdatového je

dostal.“ Ale já fackami neargumentuji. [...] A znova se ptám: k čemu je takové křesťanství? Láda vyhodí oběť, život, zmrtychvstání, a i z toho učení, co se mu nehodí; ti druzí už budou mít sotva co vyhodit – a ti hledající sotva v co věřit.

216 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 117.

217 Tamtéž, s. 164.

218 Tamtéž, s. 117–118.

219 Tamtéž, s. 118.

220 Vydavatel Alexandr Tomský se přes počáteční souhlas k vydání *Křiku* nakonec neodhodlal ani v exilových Rozmluvách, ani v porevoluční Akademii, po Jehličkově smrti uvažoval o vydání textu s vypuštěním posledních kapitol, což Jehličkova dcera Věra Hradečná odmítla.

Jan Cholínský

přínosem, a to mj. i proto, že původní sborníkový text mohl být doplněn i dalším uceleným materiálem, čímž vznikl komplexní Jehličkův publicistický portrét. Dále, že o původní samizdatové vydání *Křiku* se zasloužili také dva Jehličkovi blízcí přátelé a kolegové z Melantrichu Josef Plocek a Drahuše Proboštová, kteří Jehličkovy rukopisy přepsali do strojopisné verze. Uspořádáním a samizdatovým vydáním *Křiku Koruny svatováclavské* v roce 1987 skončilo Jehličkovo čtvrté a poslední publicistické období, sborník byl dokončen doslova za pět minut dvanáct, podobně jako publicistika Jaroslava Durycha obsáhla vše podstatné ještě před začátkem druhé světové války. Rozdíl byl v tom, že zatímco Durych přestal psát z politických důvodů, Jehlička nemohl dále psát z důvodů zdravotních. Byl postižen dvěma mozkovými příhodami (první v prosinci 1987 a druhou v následujícím roce v průběhu rehabilitace), jejichž následkem bylo ochrnutí pravé poloviny těla, což pro něho znamenalo definitivní konec nejen publicistiky, ale i společenského života.

Normalizační politickou izolaci prožil Ladislav Jehlička poměrně vesele a spokojeně, dílem v rodinném kruhu, do něhož přibýlo šest vnoučat, dílem s pražskými přáteli „od sklenky“ a občasnými výjezdy za přáteli přespolními (Leopoldem Vrlou a Dominikem Peckou na Moravu, Danielem Merthem a Františkem Knezem s manželkou v jižních Čechách). Stačil také podniknout výlet do milovaného Polska²²¹ a tři výjezdy na Západ (Rakousko, Západní Německo, Švýcarsko), během nichž se setkal s českými exulanty – hlasatelem Rádia Svobodná Evropa Alexandrem Heidlerem, bývalými „spolumukly“ Anastázem Opaskem a Adolfem Karlovským²²², ale také s německým spisovatelem Hansem Habem. Na konci osmdesátých let 20. století však pro Jehličku nastalo trpké období spojené s vlastním těžkým zdravotním handicapem a onemocněním manželky.²²³ Již nemohl psát (nedokončena zůstala jeho heslovitě rozpracovaná studie o filozofickém myšlení Jana Patočky) ani číst, pohyboval se s obtížemi a měl problémy se sebeobslouhou i s výslovností, z domu vycházel jen na zahradu a o návštěvy ve svém stavu již nestál.²²⁴ Duševně však zůstával svěží, a tak se alespoň

221 Jehlička měl velmi rád katolické Polsko a zbožné Poláky. Tato náklonnost pramenila už z jeho čtenářských výbojů z mladých let, kdy četl *Pana Wolodyjowského* apod. Podle vzpomínek dcery Věry Hradečné vlastnil Jehlička odznak hnutí Solidarita, který občas nosil přišpendlený na klopě. Hlavní výzdobu jeho kanceláře v Melantrichu tvořily kromě portrétu oblíbeného císaře Františka Josefa právě materiály polské Solidarity.

222 Jehličkův „spolumukl“ Adolf Karlovský byl světově uznávaný heraldik, který v době normalizace odešel do švýcarského exilu. Byl držitelem několika vyznamenání a medailí za statečnost ve vojenské službě během druhé světové války. V jednom z dopisů Jehličkovi píše o audienci v Římě u papeže, kam přišel v uniformě se všemi svými řády a metály a papežova švýcarská garda mu začala salutovat. Jeho heslem bylo *Gladio et propria virtute* (Mečem a vlastní statečností) a jím se také v životě vždy řídil.

223 Do jejich branicického domu se naštěstí mohl nastěhovat vnuk Tomáš Hradečný studující architekturu a pomáhat jim s vedením domácnosti. Vzpomíná mimo jiné na dědovo vyprávění rodinných historek, při kterém se ukazovalo, jak je vtipný a jakou má schopnost sebeironie. Viz Rozhovor Jana Cholínského s Tomášem Hradečným, duben 2011.

224 Vyhovovalo mu, že lidé si ho pamatují v kondici. Nezačal ani se zdravotní rehabilitací, která měla spočívat např. v nácviku mluvení podle diktafonu a psaní levou rukou. Říkal, že stejně zemře, a když už ho Pánbůh takhle potrestal, že to vydrží. Přesto za ním občas docházeli staří přátelé a kolegové – mezi nimi Vladimír Justl, František Kautman, Daniel Kroupa, Milena Nykllová-Veselá, Drahuše Proboštová, Václav Vaško, a zastavil se i nyní již bývalý exulant a vydavatel Svědectví Pavel Tigrid. Korespondenci podle jeho pokynů vedla a na dopisy přátel odpovídala dcera Věra Hradečná.

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

v kruhu rodiny zachovaly jeho názory a některé spíše hořké komentáře k průběhu sametové revoluce a první poloviny devadesátých let 20. století. V nově utvářené české politice mu velmi vadila liknavost při vyrovnávání s komunismem²²⁵, byl kritický ke lpění na společném státě se Slováky (od počátku uznával jejich právo na samostatnost), ač se mu zamlouvaly dvě první divadelní hry Václava Havla a některé jeho úvahy publikované v samizdatu, jako politikem jím byl zklamán, Václavu Klausovi vytýkal materialistický přístup k ekonomické politice. Litoval, že do ztracena vyzněl projekt „Desetiletí duchovní obnovy“ vyhlášený Františkem kardinálem Tomáškem, odmítl nabídku členství v obrozované lidové straně, k jejímuž vedení zaujímal silně kritický postoj, nestal se ani členem Konfederace politických vězňů.

Ladislav Jehlička zemřel 11. 2. 1996, v roce nedožitých osmdesátých narozenin, sedm týdnů po své manželce, podle vzpomínek dcery byl vyrovnán s vlastní minulostí a smířen s Bohem. Jeho úmrtí bylo oznámeno v tisku, pohřbu se zúčastnili někteří žijící „spolomuklové“, např. dr. Švanda, Antonín Sum, Josef Plocek, někteří žijící spolužáci, přátelé Marie Voříšková, Milena Nyklová a další, z mediálně známých osobností Pavel Tigríd, Jiří Dienstbier, Radovan Lukavský, rozloučení měl P. Reinsberg a zeť – kreslíř Vladimír Jiránek. Ten také složil poklonu svému tchánovi ještě o tři roky později v jedné ze svých knížek, kde o něm píše: *Když před třemi lety zemřel, tak jsem mu celou noc psal dopis, abych se s ním nějak rozloučil. [...] Milý Ládo, rozmlouval jsi vládě s námi, kteří věděli tak málo a zoufale potřebovali vědět víc. Za skly tvých brýlí přitom zářily jiskry tichého smíchu. [...] Setkání s tebou mi přineslo do mého života radost, ze které se těším dodnes. Děkuji ti za tvůj smysl pro humor. Pronesl jsi ho peklem, ať ti vydrží i v nebi. Sbohem Ládo.*²²⁶ Jeden z nejbližších Jehličkových přátel Leopold Vrla pak ve svých pamětech stručně formuluje sumu Jehličkovy soukromého života: *Jeho dvě dcery ho obdařily několika vnuky, jimž vštěpuje své „rošáctví“. Jeho Pušinka (Josefa) se projevila za všech okolností jako žena statečná. Šťastný Láda! Věrný přítel. Nezdolný milenec života.*²²⁷

225 Tato kritika se vztahovala k celospolečenskému i ryze osobnímu hledisku. Pro Ladislava Jehličku i jeho rodinu byla urážkou odpověď, která přišla z Ministerstva spravedlnosti půl roku po podání žádosti o odškodnění. Stálo v ní, že příslušní úředníci pracují s plným vypětím a že se snaží urychlit vyřízení žádosti zejména v případech, *kdy se jedná o přímo poškozené občany vysokého věku. Proto Vás prosíme, abyste žádost neurgoval.* Dopis Odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti ČR Ladislavu Jehličkovi z 20. 10. 1992. Věra Hradečná k tomu dodává: *Tě nás brozně namíchlo. Napsala jsem odpověď, jestli se jim zdá, že otec je nepřímo poškozen a jak dlouho má žít a jakého věku se má dožít, aby byl přímo účasten rehabilitace. Tátu to švalo, zvláště když se od dalších bývalých politických vězňů dozvídal o podobném průběhu.* Rozhovor Jana Cholínského s Věrou Hradečnou, duben 2011.

226 JIRÁNEK, Vladimír – PEČINKA, Bohumil: *Proti blbě náladě. Vladimír Jiránek a Bohumil Pečinka na stopě médiím, politice a životu.* Barrister & Principal, Brno 1999, s. 177–178.

227 VRLA, Leopold: *Kořeny*, s. 147.

Jan Cholínský

Závěr

Ladislav Jehlička je podobně jako mnozí jeho generační souvěrci (za všechny připomeňme filozofa Rudolfa Voříška, který nepřežil věznění v komunistických koncentračních táborech) překryt stínem většinového kulturního proudu. Přesto svým celoživotním dílem – ať již je to práce redaktorská, publicistické svědectví z třetí republiky, či samizdatová esejistika – patří mezi českou intelektuální elitu 20. století. Ve sbírce *Křik Koruny svatováclavské* a dalších textech svého posledního publicistického období zanechává originální myšlenkovou stopu jako inspiraci a výzvu pro historiky, teology, pedagogy, žurnalisty, politiky a všechny „neprofesionální“ zájemce o české dějiny a dějiny idejí. Zmínkami o svých spisovatelích podněcuje učitele literatury k vyrovnání deficitů ve školní prezentaci slavných jmen, když poukazuje na to, že dnes nejméně čestí spisovatelé Karel Čapek, Jaroslav Hašek, Bohumil Hrabal, Milan Kundera mají své katolické protipóly. Jehličkovými oblíbenci jsou Jaroslav Durych, Viktor Dyk a Jan Zahradníček; s uznáním píše o Otokaru Březinovi, Jakubu Demlovi, Juliu Zeyerovi, Václavu Renčovi i Jaroslavu Seifertovi; ze zahraničních autorů má nejraději Gilberta K. Chestertona, Grahama Greena, Evelynu Waugha a Sigrid Undsetovou. O jeho bezpředsudečnosti v náhledu na umělecký výraz literátů svědčí, že na nejvyšší příčku české beletristické literatury staví komunistu Vladislava Vančuru. V oblasti ekonomie a společenských věd je pro Jehličku bezkonkurenčním myslitelem Wilhelm Röpke, kterého nazývá Antimarxem 20. století, jehož si ovšem toto století příliš nepovšimlo. Jednoznačně největší autoritou mezi českými historiky je Jehličkoví Josef Pekař, byť všechny jeho názory (včetně podle Jehličky příliš zidealizovaného pojetí vlasti a národa) na český dějinný úděl nesdílí bezvýhradně. Jehličkovy názory na české dějiny, na liberální demokracii i na římskokatolickou církev se v konfrontaci s oficiálními verzemi obou jím popisovaných českých ideových a historiografických linií – tj. katolické a protikatolické (protestantské, liberalistické, antropocentricky-humanistické, konzumně-materialistické) – jeví jako nestravitelně provokativní a kacířské. Přesto jsou jeho závěry živou výzvou k prověření tradovaných ideových východisek a k hledání odpovědí na palčivé otázky po příčinách minulých i současných společenských problémů – a mohou být přínosné (už tím, jak jsou zformulovány) i pro jeho ideové odpůrce, naleznou-li v sobě dostatek nadhledu a smyslu pro humor. Opomenut by neměl být ani význam *Křiku Koruny svatováclavské* jako námětu k přemýšlení o hranici mezi akademickou svobodou a „politickou-historickou korektností“ a jako apelu k ostrážitému rozlišování mezi argumentační seriózností a argumentačními triky typu *ad hominem*, *ad ignorantiam* apod.

Ladislav Jehlička považuje za hlavní příčinu úpadku evropské a západní civilizace popření náboženství jakožto nosného kulturního fenoménu.²²⁸ Když se zamýšlí nad příčinami odklonu českého národa od katolictví, resp. od spirituality, dochází k tomu,

228 Shrnuje: *Od francouzské revoluce lidé neuvěřitelně zbloupli a nechají si, nutností a postupem času k tomu přivedení, všeset bulíky na nos a všecko líbit. Metternich a Bismarck by dělali v brobě kotrmelce, kdyby mohli slyšet projev dnešních státníků, Havlíček a Neruda by se zalikli pláčem, kdyby mohli číst dnešní noviny. Ti, kdo vládnou, bezhlavě vládnou a ti, kdo poslouchají, bezhlavě poslouchají. Teologové papouškují omlété fráze, které nemají*

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

že na vině je jednak sama katolická obec (stav českého katolicismu považuje za úděsný, hovoří o intelektuální chudobě a myšlenkové mēlkosti a neúprosně kritizuje politický klerikalismus) a jednak pro Čechy typická náboženská vlažnost v kombinaci se silnými západoevropskými vlivy (osvícenstvím, racionalismem a modernismem), od konce 18. století přenášenými shora prostřednictvím šlechty a později politiky. Smysl českých dějin spatřuje v geopolitické úloze spolupracovat na vybudování silné střední Evropy a případně i v českém vůdčím kulturně-politickém postavení v této oblasti. Rozbití Rakousko-Uherska pokládá za *prvotní, základní a největší katastrofu 20. století*, bez níž by se patrně dějiny ubíraly jiným směrem, a z této klíčové události viní především nezodpovědné vítězné velmoci z první světové války v čele s Francií, které v „duchu doby“ zneužily falešné ideologie vlastenectví²²⁹ a z něho vyplývajícího nacionalismu, nahrazující ve věku racionalismu jako společenský tmel náboženství. Je kritikem názorů, jakož i válečného a prezidentského politického působení T. G. Masaryka, který podle něho nebyl, jak se traduje, mužem zásad, i když tento nimbus kolem sebe neustále vytvářel a propaganda jej ještě zveličovala, ale člověkem daného okamžiku a akce, který dovedl pohotově využít momentální situace. V náhledu na komunistický marasmus a jeho příčiny šokuje vytyčením linie Masaryk–Jirásek–Nejedlý–Gottwald, přičemž nezapomíná na nedostatky prvorepublikových politiků včetně těch v „katolických barvách“, poukazuje na výhody monarchie a kritizuje rozšířené záporné mínění o šlechtě způsobené podle jeho mínění hloupostí, závistí a mnohaletým pěstěným tréninkem (*Udělal jsem opravdu dobrý kauf, když jsme Schwarzenberg, Lobkowitz, Clam-Martinice, Thurn-Taxis a jiné nabradili Masaryky, Beneši, Kramáři, Klobáči, Stříbrnými, Hodži, Berany, Zenkly, Šrámký?*). Ohrazuje se vůči odsudkům Václava Černého namířeným proti integrálním katolíkům, ale své „druhy ve zbroji“ nekriticky neadoruje, odhaluje některé jejich iluzorní představy a poukazuje i na slabší místa v díle obdivovaného Jaroslava Durycha. Nestýská si nad nepřízní doby, ale raduje se, že mu umožnila poznat osobně Josefa Floriana, Jakuba Demla, Jaroslava Durycha, Jana Čepa, Jana Zahradníčka, Dominika Pecku a mnoho dalších přátel, a nelituje ani let strávených ve vězení, přičemž si neodpustí provokativní doušku o studené válce: *Kdybych byl emigroval: nevyučil jsem se žádnému poctivému řemeslu, a tedy bych se patrně venku živil, jak by to šlo. Vzhledem ke svým vlohám a schopnostem a svému založení bych asi třicet let kvákal do mnichovského nebo nějakého jiného rádia stále stejné žvásty, někdy hluchně, někdy con sordina, tančil bych (to bych musel) podle toho, jak by američtí páni pískali, appeasement (jak se říkalo do roku 1939) bych teď nějaký čas vyslovoval détente a vůbec bych ze sebe dělal kašpara a šaška. To mi bylo daleko lépe v Leopoldově a na lágrech. Leopoldov byl svého času nejlepší středisko inteligence v ČSR, totéž platilo i o lágrech. Byli jsme tam svobodni a mezi svými.*²³⁰

co říci dnešnímu člověku. Filozofové se utápějí v subtilitách, které jsou čím dál tím abstraktnější, a pro dnešního člověka bezvýznamné. JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 148–149.

229 Tj. podle Jehličky absurdní přesvědčení, že lidé podobně mluvící patří k sobě a že se státy mají formovat na tomto základě.

230 JEHLIČKA, Ladislav: *Křik Koruny svatováclavské*, s. 127.

Jan Cholínský

Přes všechny své špilce a intelektuální štouchance není Ladislav Jehlička pouhým cynikem opájejícím se s černým humorem bezvýhodností doby, za něhož byl občas označován, což dokládají například slova, která věnoval bývalým „spolumuklům“. Na titulní list svého překladu knihy Hanse Habeho *Tajné poslání* píše v roce 1967 věnování Jaroslavu Vrbenskému: *Milý Jaroušku, překladatel je sice osoba námezdně pracující, ale někdy může udělat taky něco dobrého. Například table knížka by stála za překlad už za tuhle větu: „Láska potřebuje staletí, aby zvítězila, ale mezitím nenávisť nebude triumfovat. Každých dvacet let udělá nenávisť bankrot.“ Čehož jsme se dočkali. V příspěvku do samizdatového sborníku k narozeninám Antonína Mandla mimo jiné píše: Velebný Ato, [...] Stává se občas, že jeden druhého zablédneme v jakémsi dějinném nebo kosmickém nebo metafyzickém nebo vůbec nějakém takovém okamžiku, do kterého se shrne a promítne všechno ostatní, kdy člověk je celý v tom okamžiku a zůstane to tak už na věčnosti. Mám Tě v takovém okamžiku [...] Bylo to na universitě v Leopoldově a nesli jsme tam jednou spolu přes dvůr – každý za jedno ucho – velký hrnek sraček. A byla to cesta krásná, cesta poutní, cesta jako do Staré Boleslavi nebo na prvního máje. Já jsem s tím svým uchem klusal tak, jak si vždycky klušu, jako svobodný harcovník a děláje si randu z vlastních prarodičů, ale Ty jsi nesl to své ucho od hrnce s těmi sračkami velebně a důstojně – ne, to je blbé slovo, ty jsi ten hrnec nesl pobožně a nábožně a grandseigneursky a velkolepě a jako v chrámu svatého Petra v Římě a byli s Tebou svatý Václav a svatý Vojtěch a Karel IV. s Arnoštem z Pardubic a P. Balbín SJ a pan arcibiskup Beran [...] Nuže milý Ato, tím pražským arcibiskupem už asi nebudeš, ani si nemyslím, že bys o to tak moc stál, ale pro mne vždycky zůstaneš spojen s tím hrncem s těma sračkami a bude to pro mne vroucí a nábožná a vlastenecká vzpomínka. Ale přece jen si myslím, že každý pražský arcibiskup by měl nějakou chvíli nosit takový hrnek sraček a třeba ani svatému Otcí v Římě by to zrovna neškodilo.²³¹*

K Ladislavu Jehlíčkovi se po jeho smrti z českých intelektuálů a literátů „naplno“ přihlásil ve vzpomínkových medailonech jen Andrej Stankovič, sám obdařený podobným talentem k nekonformnímu kritickému myšlení. Objektivní a výstižný Jehlíčkův portrét sestavil Martin C. Putna ve své práci *Česká katolická literatura 1918–1945*; příznivé recenze (s dílčími výhradami) knihy *Křik Koruny svatováclavské* publikovali v *Lidových novinách* a *Babylonu* historik Petr Placák a ve *Tvaru* literární historik Ivo Harák; Jaroslav Med v *Souvislostech* ocenil kvalitu Jehlíčkových textů, ale zároveň prezentoval nesouhlas s jejich vyhraněnou kritičností.²³² Mezi odezvy jednoznačně odmítavé patří například článek spisovatele Vítězslava Houšky na webovém portálu Masarykova demokratického hnutí, kritizující Jehlíčkovy názory na T. G. Masaryka²³³, výše komentovaný pohled spisovatelky Zory Dvořákové, ale i zrušení odebrání časopisu *Akord*, který Jehlíčkovy eseje otiskoval na pokračování ještě před vydáním v Torstu, některými farami. Tato studie, jejíž název je složen ze dvou částí Jehlíčkovy ironizující sebe-

231 Originál Jehlíčkova strojopisného textu *Velebný Ato!* je ve vlastnictví Jaroslava Vrbenského.

232 PLACÁK, Petr: Každý jednou umře. *Lidové noviny*, 29. 1. 2011, s. 29. PLACÁK, Petr: A je nám zle? Je nám prd zle. *Babylon*, 2011, č. 1, s. 8 a příloha IV. a č. 2, s. 6. HARÁK, Ivo: Jehla. *Tvar*, 2011, č. 8, s. 22. MED, Jaroslav: „Sršatec“ Ladislav Jehlička (Ladislava Jehličky *Křik Koruny svatováclavské*). *Souvislosti*, 2011, č. 2.

233 HOUŠKA, Vítězslav: Lidové noviny a T. G. M. Viz http://www.masarykovohnuti.cz/documents/ano,_masaryk/LN_a_TGM.pdf (citováno k 1. 10. 2011).

Heroický skeptik, jenž v žertu neměl sobě rovna

prezentace – heroickým skeptikem sám sebe nazýval v rodinném kruhu a za toho, kdo v žertu nemá sobě rovna, se označil ve vlastním nekrologu sestaveném v pankrácké věznici krátce před soudním přelíčením –, vychází 95 let od Jehličkova narození. Byla sepsána s přáním, aby při výročí stém byly vyvážené informace o „veselém zpátečníkovi“ Ladislavu Jehličkovi známy širšímu publiku než dnes a aby jeho „reakční“ eseje do té doby přinesly poučení, pobavení a inspiraci – podobně jako autorovi těchto řádek – mnoha dalším čtenářům.